

UNIVERZITA KARLOVA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pelhřimovsko v květnu 1945

Svědectví kronik

The Pelhřimov region in May 1945

the testimony of chronicles

2011

Autor: Simona BARANOVÁ

Vedoucí BP: Mgr. Dušan FOLTÝN

Prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, s použitím pramenů, odborné literatury a internetových zdrojů, uvedených v seznamu pramenů, který je součástí této práce.

V Praze dne 15. 6. 2011

Simona BARANOVÁ

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu Mgr. Dušanu Foltýnovi za vedení a všestranné konzultace k mé bakalářské práci. Poděkovat bych také chtěla pamětníkům z obce Leskovice za jejich čas věnovaný vyprávění o tragických květnových dnech v této obci. Nakonec bych chtěla poděkovat starostům, místostarostům a pracovníkům archivů za jejich vstřícný přístup.

Anotace

Jméno autora:	Simona BARANOVÁ
Název BP:	Pelhřimovsko v květnu 1945: svědectví kronik
Rozsah práce:	159 stran
Šk. rok vyhotovení:	2010/2011
Škola:	Univerzita Karlova v Praze
Fakulta:	Pedagogická fakulta
Katedra:	Katedra dějin a didaktiky dějepisu
Vedoucí BP:	Mgr. Dušan Foltýn
Klíčová slova:	Pelhřimovsko, Pelhřimov, Leskovice, Walter Hauck, květen 1945, květnové revoluční dny
Anotace:	Cílem mé bakalářské práce je mikrosonda do života obyvatel Pelhřimovska v květnu 1945. Své bádání zaměřuji na události květnových revolučních dnů popsaných v pamětních knihách obcí a měst na Pelhřimovsku. Tyto události doplňuji o širší pohled z hlediska pražských událostí v květnu 1945. Dílčím cílem práce jsou způsoby, jakými se informace o pražských událostech dostávaly mezi obyvatele Pelhřimovska, a následné reakce obyvatel.

Annotation

Autor:	Simona BARANOVA
Title of bachelor dissertation:	The Pelhřimov region in May 1945: the testimony of chronicles
Extent:	159 p.
Academic year:	2010/2011
University:	The Charles University
Faculty:	The Faculty of Education
Department:	History & History Didactics Department
Supervisor:	Dusan FOLTYN, MA
Key words:	Pelhřimovsko, Pelhřimov, Leskovice, Walter Hauck, May 1945, days of May revolution
Annotation:	The B.A. thesis focuses on the life the citizens of Pelhřimov in May 1945. Special attention is paid to the description of the revolution in the chronicles of the Pelhřimov region which are compared with the actual events in Prague. The thesis also examines the various ways in which the information about the Prague rebellion spread among the citizens of the region and describes their consequent reactions.

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Rok 1945.....	11
2.1	Evropa.....	11
2.1.1	Západní fronta	11
2.1.2	Východní fronta.....	12
2.2	Cesta k obnově Československa.....	15
2.3	Partyzáni na Pelhřimovsku	16
2.3.1	Partyzánská skupina „Za Prahu“	16
2.3.2	Partyzánský oddíl „Lesu zdar“	17
2.3.3	Partyzánský oddíl „Kovpak“	18
2.3.4	Partyzánský oddíl „Táborité“	18
2.3.5	Partyzánský oddíl „Dr. Miroslav Tyrš“	18
2.3.6	Partyzánský oddíl „Mistr Jan Hus“	19
2.3.7	Partyzánská činnost obyvatel Rychnova	23
2.4	Ukrývání uprchlých zajatců	24
3	Květnové dny před povstáním	25
3.1	Hlavní město Praha a okolí.....	25
3.2	Pelhřimovsko	25
4	Sobota 5. května.....	27
4.1	Pražské povstání	27
4.2	Pelhřimovsko	34
4.2.1	Vyvěšování vlajek a odstraňování německých nápisů	36
4.2.2	Manifestační průvody.....	37
4.2.3	Národní výbory	38
4.2.4	Odzbrojování německých posádek.....	39

4.2.5	Ustupující německá armáda	39
4.2.6	Němečtí uprchlíci	41
4.2.7	Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska	42
5	Neděle 6. května.....	60
5.1	Pražské povstání	60
5.2	Pelhřimovsko	62
5.2.1	Ustupující německá armáda	63
5.2.2	Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska	63
6	Pondělí 7. května.....	82
6.1	Pražské povstání	82
6.2	Pelhřimovsko	84
6.2.1	Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska	84
7	Úterý 8. května.....	89
7.1	Pražské povstání	89
7.2	Pelhřimovsko	90
7.2.1	Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska	91
8	Středa 9. května.....	102
8.1	Pražské povstání	102
8.2	Pelhřimovsko	103
8.2.1	Postupující Rudá armáda.....	103
8.2.2	Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska	104
9	Květnové dny po povstání	118
9.1	Dekrety	118
9.2	Hlavní město Praha a okolí.....	119
9.3	Pelhřimovsko	120
9.3.1	Pohřby obětí květnových dnů.....	120
9.3.2	Postupující Rudá armáda.....	121

9.3.3	Židovské obyvatelstvo.....	122
9.3.4	Železniční doprava	122
9.3.5	Školní výuka.....	123
9.3.6	Obnova zakázaných organizací.....	124
9.3.7	Státní svátky a slavnosti	124
9.3.8	Průběh dnů po na konkrétních místech Pelhřimovska	126
10	Závěr.....	130
11	Použité prameny, literatura a pamětníci	141
11.1	Prameny.....	141
11.2	Odborná literatura.....	142
11.3	Odborné články	144
11.4	Pamětníci	145
12	Obrazová příloha	146

1 Úvod

Pro mou bakalářskou práci jsem si zvolila téma mapování vývoje událostí v okrese Pelhřimov a jeho blízkém okolí na konci existence protektorátu Čechy a Morava a na počátku opět obnoveného Československého státu. Konkrétně se budu zabývat měsícem květnem v roce 1945. Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, protože k této oblasti kraje Vysočiny mám velmi vřelý vztah, neboť sem již několik let jezdím trávit volný čas, a proto jsem se rozhodla blíže seznámit alespoň s kouskem její poměrně bohaté historie.

Ve své práci se budu snažit popisovat události v chronologickém sledu událostí v pelhřimovském okrese a jeho okolí. Oblast Pelhřimovska budu brát z hlediska dnešní rozlohy, neboť události, které se zde odehrály, spolu nějakým způsobem souvisely. Kromě pelhřimovského okresu tak ve své práci zohledním i dřívější humpolecký a pacovský okres.

Samotný text bakalářské práce bude rozdělen do sedmi hlavních kapitol, které se zprvu zaměří na situaci před květnem v roce 1945, následně na vykreslení obrazu na Pelhřimovsku a okolí během pěti květnových revolučních dnů v kontextu s děním v Praze a poté se soustředí na období po 9. květnu. Hlavní kapitoly budou dále rozčleněny do několika tematických podkapitol, které se budou zaměřovat na konkrétní události daného časového úseku.

Jádrem mé bakalářské práce bude především část věnovaná popisu pěti revolučních dnů na Pelhřimovsku. Těchto pět dnů bude zároveň představovat pět ze sedmi hlavních kapitol práce. Nejprve se zaměřím na první den povstání, ukazující, jak se vzpoura proti okupační moci rozmohla mezi lidmi, kteří s nadšením následovali příkladu Prahy a začali otevřeně projevovat svůj postoj k nastalé situaci. V rámci tohoto prvního a poté druhého dne se budu podrobněji věnovat vypálení a vyvraždění obce Leskovice. Poté postupně vyličím události zbývajících čtyř revolučních dnů. Popis událostí nebude pouze obecně shrnovat danou problematiku, ale zahrne i konkrétní příklady, kterými bych chtěla poukázat právě na obecné

tendence. Každý vyobrazovaný den tak zahrne několik událostí na různých místech Pelhřimovska.

Pro svou bakalářskou práci bych ráda využila v první řadě kroniky měst a obcí. Většina z nich je uložena ve Státním okresním archivu v Pelhřimově a zbytek je stále v držení městských a obecních úřadů. Nesmím samozřejmě opomenout ani odbornou literaturu, kterou zejména použiji v úvodním přehledu situace v Evropě, protektorátu Čechy a Morava nebo Pražského povstání.

V pelhřimovské knihovně jsou k dispozici periodický deník Pelhřimovské listy, sborníky pamětí a vlastivědné sborníky obsahující konkrétní články k určité oblasti historie Pelhřimovska, a proto se některé tyto články objeví i v mé práci. Kritickým zhodnocením výpovědi pramenů se budu zabývat až v závěru své práce.

Cílem mé práce je určitá mikrosonda do života lidí na Pelhřimovsku během posledních dnů druhé světové války a během krátkého květnového období po jejím konci. Chtěla bych se tímto pokusit přiblížit, jak lidé reagovali na vypuknutí Pražského povstání, a popsat, zda se také zapojili. Chtěla bych také popsat, jakým způsobem se jejich případná revolta vyvíjela a zdali skončila úspěchem či neúspěchem. Dalším mým záměrem je ověřit i věrohodnost používaných kronik.

Pokusím se kontaktovat pamětníky z obce Leskovice, aby mi jejich autentická výpověď pomohla rekonstruovat, jak přesně ty dva osudné dny v obci probíhaly. Případné vyprávění pamětníků by představovalo jeden z významných primárních zdrojů mé bakalářské práce. Při hledání pamětníků budu postupovat nejprve tak, že se pokusím zkontaktovat leskovický obecní úřad, aby mi pracovníci poskytli o pamětnících nějaké informace. Současně bych se chtěla pokusit osvětlit, kdo je zodpovědný za leskovické události, a zjistit, zda byla dotyčná osoba za tento závažný zločin souzena a odsouzena. Zároveň bych chtěla dohledat místo uložení ostatků leskovických obětí.

2 Rok 1945

2.1 Evropa

Na krymské Jaltě se od 4. do 11. února 1945 odehrávala konference Velké trojky. Spojenci se dohodli na závěrečných útocích, které povedou proti Německu a posléze Japonsku. Na konferenci se také projednávaly otázky týkající se vzniku Organizace spojených národů, otázky reparací, polské otázky, vznik okupačních zón atd.¹ Na otázce reparací se Velká trojka nemohla dohodnout, neboť se proti ruskému návrhu požadujícím horentní sumy postavili Američané i Britové.² Vydání Deklarace o osvobozené Evropě uzavíralo jednání na konferenci.³

Na konci února 1945 vyhlásilo Turecko válku Německu, 3. března vyhlásilo Finsko válku Německu a o více jak dvacet dní později vyhlásila válku Německu a Japonsku také Argentina. Stala se tak 53. státem, který se vydal tímto směrem.⁴

2.1.1 Západní fronta

Americké jednotky zahájily 30. ledna útok na Siegfriedovu linii.⁵ Dne 22. března překročila Pattonova třetí armáda Rýn a pokračovala dále do středního Německa.⁶ Tyto jednotky se 19. dubna dostaly do Lipska, odkud směřovaly k Plzni.⁷ Město Norimberk padlo o den později, a to 20. dubna.⁸

Dne 12. dubna zemřel americký prezident Franklin Delano Roosevelt. Ještě týž den byl na jeho místo jmenován Harry S. Truman, který se tak stal 33. americkým prezidentem.⁹

¹ GEBHART, J. – KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí Koruny české XV.b*, 2007, str. 480; CUHRA, J. – ELLINGER, J. – GJURIČOVÁ, A. – SMETANA, V. *České země v evropských dějinách*, 2006, str. 145–146

² CUHRA, J. – ELLINGER, J. – GJURIČOVÁ, A. – SMETANA, 2006, str. 146

³ GEBHART, J. – KUKLÍK, J., str. 481

⁴ GILBERT, M. *Druhá světová válka*, 2006, str. 729, 737

⁵ tamtéž, str. 716

⁶ ŠECHOVCOV, N. I. a kol. *Dějiny druhé světové války 1939–1945*, 1981, str. 236

⁷ tamtéž, str. 244

⁸ GILBERT, M., 2006, str. 753–754

⁹ CUHRA, J. – ELLINGER, J. – GJURIČOVÁ, A. – SMETANA, V., 2006, str. 147; DAVIES, N. *Evropa ve válce 1939–1945*, 2007, str. 136; HART, L. *Dějiny druhé světové války*, 2000, str. 722

Dne 1. ledna 1945 se uskutečnil velký útok německých stíhacích letounů na spojenecká letiště v severní Francii, Belgii a Holandsku. Toho dne dopadla raketa V-1 do Antverp, kde zabila 37 civilistů.¹⁰ Během ledna a února roku 1945 stále pokračovaly německé útoky raketovými střelami V-2 na Velkou Británii.¹¹

Pro zahájení útoku v Itálii bylo vybráno datum pondělí 9. dubna.¹² S cílem odříznout ústupové cesty německé armádě zahájili 20. dubna spojenci bombardování Itálie.¹³ Dne 24. dubna vydal italský Výbor národního osvobození rozkaz k zahájení všeobecného povstání v Itálii. Povstání v italských městech vypukla o den později, což bylo to poté, co spojenecké jednotky překročily řeku Pád.¹⁴ Dne 28. dubna, přesně po 27 letech, skončila vláda fašistů v Itálii.¹⁵ Toho dne povstalci zajali, odsoudili k trestu smrti a popravili diktátora Benita Mussoliniho.¹⁶

Na východní frontu byla z Arden na rozkaz Hitlera převelena 6. tanková divize SS. Na východní frontu poslal také většinu zbývajících záloh se snahou udržet linii u řeky Odry.¹⁷ Německé jednotky v Ardenách byly dlouhodobě zatlačovány zpátky na západ a odsun 6. tankové divize znamenal jejich další oslabení.¹⁸ Na německé straně Arden prolomily 7. března americké jednotky opevnění na řece Eifel a pokračovaly směrem k Rýnu.¹⁹

2.1.2 Východní fronta

Začátek velké ruské ofenzivy byl naplánován na 13. ledna 1945. Na některých místech fronty musela německá vojska čelit až desetinásobné převaze Rudé armády.²⁰

¹⁰ GILBERT, M., 2006, str. 706

¹¹ tamtéž, str. 722

¹² ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 248

¹³ GILBERT, M., 2006, str. 754

¹⁴ ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 250; GILBERT, M., 2006, str. 758

¹⁵ GILBERT, M., 2006, str. 762

¹⁶ ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 250

¹⁷ tamtéž, str. 161; HART, L., 2000, str. 718

¹⁸ GILBERT, M., 2006, str. 707

¹⁹ HART, L., 2000, str. 718

²⁰ DAVIES, N., 2007, str. 132; ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 99

Německá armáda začala během 17. ledna ustupovat z východního Slovenska. Již 20. ledna byly osvobozeny Košice, kde později vznikla první vláda československé Národní fronty.²¹ Dne 13. února skončilo po více než dvou měsících obléhání Budapešti.²² Maďarsko kapitulovalo 15. února. Po dobytí Budapešti postupovala Rudá armáda směrem na Vídeň. Dne 13. dubna ovládla vojska Rudé armády Vídeň, a tak měla otevřenou cestu na Bratislavu, Brno, Olomouc, Prahu a Plzeň.²³ Koncem dubna bylo osvobozeno téměř celé území Slovenska.²⁴ Brno bylo osvobozeno Rudou armádou 26. dubna.²⁵

Při ofenzivě vstoupila Rudá armáda 17. ledna do ruin města Varšavy, jež byla téměř srovnána se zemí při zářijovém povstání v roce 1944, kdy hlavní podíl na vraždění civilistů měly paradoxně jednotky vlasovců, které se v květnu 1945 účastnily povstání v Praze.²⁶ Od 18. ledna nebylo výjimkou, že se vězňové z koncentračních táborů museli vydávat na pochody smrti. Tohoto a následujícího dne vyrazily např. kolony vězňů z východního Slezska směrem na západ. Každý, kdo v mrazivém počasí nemohl jít dál, byl na místě zastřelen.²⁷ Evakuovaný koncentrační tábor v Osvětimi byl objeven 27. ledna. Koncem ledna mířili vojáci Rudé armády k Berlínu. Američané mohli dobýt Berlín sice dříve, ale dle jaltských dohod měla dobýt Berlín Rudá armáda. Dne 19. ledna 1945 byla Vratislav prohlášena za pevnost. Po tomto vyhlášení bylo civilnímu obyvatelstvu nařízeno, aby opustili město.²⁸ Obléhání Vratislavi trvalo čtyři měsíce a více než 40 000 obětí. Posádka kapitulovala až 6. května.²⁹

Velká část obyvatelstva se z Vratislavi uchýlila do Drážďan, ale mnozí zde našli smrt při bombardování Drážďan v noci z 13. na 14. února jednotkami RAF. Cílem bylo způsobit co největší zdržení německým jednotkám při jejich přesunu na východní frontu.³⁰ Obránci Drážďan se však vzdali až 6. května. Bombardování

²¹ ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 195

²² tamtéž, str. 169; DAVIES, N., 2007, str. 129

²³ GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 311, 463; KOKOŠKA, S. *Praha v květnu 1945*, 2005, str. 56; ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 188

²⁴ tamtéž, str. 326

²⁵ GILBERT, M., 2006, str. 760

²⁶ MAREK, J. *Barikáda z kaštanů*, 2005, str. 16

²⁷ GILBERT, M., 2006, str. 712

²⁸ DAVIES, N., 2007, str. 132

²⁹ ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 330

³⁰ GILBERT, M., 2006, str. 723

německých měst na východě západními spojenci mělo napomoci Rudé armádě v jejím postupu.³¹

Dne 28. ledna byl generál Vlasov jmenován vrchním velitelem ruských ozbrojených sil. Generálmajor Sergej Kuzmič Buňačenko vedl 600. pěší divizi ruské osvobozené armády. S touto pěší divizí se znovu setkáme v souvislosti s povstáním v Praze.³² Vždy, když se Buňačenko neměl ke splnění rozkazu německého velení, odvolával se, že podléhá pouze rozkazům generála Vlasova. S úmyslem zachránit tuto pěší divizi před Rudou armádou neuposlechl dne 28. dubna Buňačenko německý rozkaz a z Krušných hor se divize místo na Moravu začala přesouvat na druhou stranu do českého vnitrozemí.³³ Po návštěvě divize maršálem Schörnerem a generálem Vlasovem, kterého si velitel armád Střed povolal po neuposlechnutí rozkazu do svého štábu ve Velichovkách, došlo k dohodě. Tato dohoda však respektována nebyla, protože v této době sledovali již vlasovci své vlastní zájmy, a to v první řadě před Rudou armádou utéct.³⁴

Za pevnost byl Berlín prohlášen 1. února 1945, poté co se jednotky Rudé armády přiblížily na méně než 100 km.³⁵ Samotný útok na Berlín začal ráno 16. dubna.³⁶ Němečtí důstojníci pogratulovali Hitlerovi k narozeninám 20. dubna ve vůdcově bunkru. Za odměnu jim Hitler povolil uprchnout z Berlína.³⁷ Téhož dne probíhal poslední nálet na Berlín.³⁸ Obranu Berlína před Rudou armádou převzal osobně Hitler 23. dubna.³⁹ Město bylo úplně obklíčeno o dva dny později.⁴⁰ Hitler se 29. dubna oženil s Evou Braunovou a následující den spáchal sebevraždu ve svém bunkru.⁴¹ Svým přímým nástupcem jmenoval Hitler admirála Karla Dönitze. Berlín kapituloval 3. května.⁴²

³¹ DAVIES, N., 2007, str. 133

³² KOKOŠKA, S., 2005, str. 91–92

³³ tamtéž, str. 97

³⁴ tamtéž, str. 98

³⁵ GILBERT, M., 2006, str. 719

³⁶ ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 298, 306; HART, L., 2000, str. 722; KOKOŠKA, S., 2005, str. 95

³⁷ DAVIES, N., 2007, str. 136

³⁸ GILBERT, M., 2006, str. 754

³⁹ tamtéž, str. 757; HART, L., 2000, str. 722

⁴⁰ ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 314–315

⁴¹ CUHRA, J. – ELLINGER, J. – GJURIČOVÁ, A. – SMETANA, V., 2006, str. 147; ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 338

⁴² DAVIES, N., 2007, str. 137

V noci 7. května byla Dönitzem ve 2 hodiny 41 minut podepsána bezpodmínečná kapitulace Německa. Dne 23. května byla Dönitzova vláda rozpuštěna a její členové byli následně posláni do vězení.⁴³

2.2 Cesta k obnově Československa

První schůzka pracovního prezidia České národní rady sdružující domácí ilegální organizace proběhla 24. února. Ustavující schůze České národní rady se pak uskutečnila 29. dubna 1945. Zformování rady vzešlo na podzim roku 1944 z iniciativy ilegální Ústřední rady odborů, moravské odbojové organizace Rada třetího a čtvrtého prozatímního ústředního vedení KSČ. Předsedou České národní rady byl Josef Smrkovský. V této době se blížila k závěru jednání o novém uspořádání osvobozené republiky, probíhající od roku 1943, proto je Česká národní rada nemohla příliš ovlivnit.⁴⁴

Poslední úspěšný zásah pražského gestapa proti ilegální komunistické organizaci proběhl 7. března 1945. V době zásahu se konala schůze pražského krajského vedení. Gestapo se při zásahu zmocnilo *organizačního přehledu stranické organizace ve Velké Praze*. Následně byly pozatýkány desítky funkcionářů. Prozatímní ústřední vedení KSČ ochromené zatýkáním obnovilo svou činnost až 24. dubna.⁴⁵

Český odboj se na začátku roku 1945 nacházel ve svízelné situaci. Závažným problémem bylo přesunutí většiny vládního vojska do severní Itálie, uniformované protektorátní policii byly odebrány pušky a část mužstva policie a protiletecké ochrany byla přerazena mimo Prahu.⁴⁶

První schůzka prezidenta Dr. Edvarda Beneše s Josifem Vissarionovičem Stalinem proběhla 19. března 1945. Jednání se týkalo budování československé armády na již osvobozeném území. V březnu českoslovenští vojenští činitelé

⁴³ ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 339, 345

⁴⁴ KOKOŠKA, S., 2005, str. 9, 11, 37

⁴⁵ GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 399, 430; KOKOŠKA, S., 2005, str. 15–16, 20

⁴⁶ KOKOŠKA, S., 2005, str. 45

připravili memorandum o pomoci SSSR při organizaci československých branných sil, určené k dalšímu projednávání.⁴⁷

Košická první vláda československé Národní fronty byla sestavena 4. dubna roku 1945.⁴⁸ Nově sestavený kabinet vyhlásil levicový vládní program, avšak bez jakéhokoli zapojení domácího odboje. Nezapojení domácího odboje přineslo v jeho řadách značné rozčarování.⁴⁹

2.3 Partyzáni na Pelhřimovsku

Počátkem dubna 1945 byl spojený oddíl partyzánských oddílů „Žižka“ a „Táborité“ zařazen do partyzánské skupiny „Za Prahu“. Tuto skupinu na Pelhřimovsku tvořily partyzánské oddíly „Klement Gottwald“, „Lesu zdar“ a „Kovpak“. Všechny tyto vyjmenované oddíly partyzánské skupiny „Za Prahu“ vstoupily 5. května do otevřeného boje proti německé armádě.⁵⁰

2.3.1 Partyzánská skupina „Za Prahu“

Skupina „Za Prahu“ čítající 15 členů, byla vysazena v noci z 25. na 26. března 1945 na kopci Melechově u Ledče nad Sázavou. Kopec se nacházel nedaleko osady Knížata, přibližně 50 km severněji od původního místa plánovaného seskoku. Velitelem oddílu byl Ivan Ivanovič Ivanov, komisařem Ing. Jiří Nezval, jehož pravé jméno bylo Ing. Izák Kleidler a krycí jméno Jiří Nezval později převzal za své civilní jméno,⁵¹ a velitelem štábu byl Josif Fomič Hill. Část výsadku dopadla přímo do vesnice Kouty. Parašutisté byli upozorněni zdejšími obyvateli, že výsadek zpozorovalo ledečské jagdkommando. Následující den byla proto zorganizována rozsáhlá pátrací akce, do které bylo zapojeno místní obyvatelstvo. Během pátrání byl některými obyvateli objeven a poté schován zraněný lékař partyzánského oddílu, jenž se zranil předchozí den při seskoku. Obyvatelé ho tak nikam nenahlásili.⁵²

⁴⁷ tamtéž, str. 34

⁴⁸ ŠECHOVCOV, N. I. A KOL., 1981, str. 281

⁴⁹ KOKOŠKA, S., 2005, str. 17

⁵⁰ HLADÍLEK, M. a kol. *Prosté hrdinství*, 1984, str. 23; JÍRA, J. *Lid v odboji*, 1960, str. 77, 105

⁵¹ KAMENÍK, V. *Partyzánský výsadek za Prahu, květnové události v Mnichu, tradice*, 2006, str. 61

⁵² GEBHART, J. – ŠIMOVICEK, J. *Partyzáni v Československu 1941–1945*, 1984, str. 466; VESELÝ, K. *Z dějin jižních Čech za okupace*, 1968, str. 142; BENČÍK, A. – KURAL, V. –

Do hledání parašutistů Němci zapojili i psa, kterého vedl jeden četník z Ledče. Současně bylo mezi pátrajícími také několik mladých mužů z Koutů, kteří věděli o zraněném lékaři, a proto na něj četníka upozornili. Lékař ležel těsně před nimi a četník ihned strhl psa a rychle jej vedl opačným směrem. Po ukončení pátrání se lékař doplazil na cca 3 km vzdálenou samotu u Trpišovic, kde mu pomohla rodina Pospíšilových. V okolí této samoty se schovával až do události 5. května, kdy se neváhal zapojit do Květnového povstání.⁵³

Skupina „Za Prahu“ se hlavně soustředila na výzvědnou, zpravodajskou a sabotážní činnost. Dále také pomáhala zakládat národní výbory a pobočná partyzánská hnutí. Místem působení skupiny měla být převážně oblast kolem města Kamenice nad Lipou, kam se parašutisté vydali ve třech oddělených skupinkách.⁵⁴ První opěrný bod vybudovala Nezvalova skupina v obci Petrovice u Humpolce. Na Pelhřimovsku byla vybudována široká síť partyzánského hnutí, ze které se současně formoval místní oddíl „Lesu zdar“. Později tato skupina navázala spojení z Kamenicka na Pelhřimovsko a Pacovsko, kde vybudovala místní oddíl „Kovpak“. Na přelomu dubna a května 1945 byl přes skupinu „Jan Žižka“ navázán kontakt na skupinu „Táborité“.⁵⁵

2.3.2 Partyzánský oddíl „Lesu zdar“

Oddíl „Lesu zdar“ byl zformován i z místního obyvatelstva a byl napojen na skupinu „Za Prahu“. Velitelem oddílu byl jmenován Ing. Miroslav Meloun, komisařem Karel Ježek a velitelem štábu Jan Jirků. Jako jediné zbraně měli k dispozici lovecké pušky, a proto bylo v první řadě zapotřebí sehnat nové zbraně. Zbraně pro celou partyzánskou skupinu „Za Prahu“ byly shozeny v prostoru u obce Vlásenice na plochu označenou tímto oddílem.⁵⁶

PAULÍK, J. – ŠOLC, J. *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*, 1961, str. 402; JÍRA, J., 1960, str. 82; NEZVAL, J. *Partyzánský komisař vzpomíná*, 1988, str. 16

⁵³ JÍRA, J., 1960, str. 86–88; KAMENÍK, V., 2006, str. 63

⁵⁴ HLADÍLEK, M. *Leskovice*, 1987, str. 10, Bílek, J., 1986, str. 3

⁵⁵ BENČÍK, A. – KURAL, V. – PAULÍK, J. – ŠOLC, J., 1961, str. 403–404; GEBHART, J. – ŠIMOVICEK, J., 1984, str. 466; JÍRA, Josef, 1960, str. 94, 98

⁵⁶ JÍRA, J., 1960, str. 99; KAMENÍK, V., 2006, str. 63, 65; JEDLIČKA, B., *Setkání, na které nezapomenu*, i. č. 2219

2.3.3 Partyzánský oddíl „Kovpak“

Oddíl „Kovpak“ byl zformován v prostoru Pacovska. Velitelem oddílu byl plukovník Vladimír Hobza, komisařem Eduard Záhora a náčelníkem štábu Osinek.⁵⁷

2.3.4 Partyzánský oddíl „Táborité“

Oddíl „Táborité“ působil hlavně na Tábořsku, ale svou činnost vytvářel i na dalších územích Českomoravské vrchoviny. Velitelem oddílu byl Ing. Josef Hojdar, komisařkou Marie Tomášková a náčelníkem štábu Rudolf Macek. Počátkem roku 1945 se štáb „Táboritů“ přemístil z Tábora do obce Lukavec.⁵⁸

2.3.5 Partyzánský oddíl „Dr. Miroslav Tyrš“

Členové partyzánského oddílu „Dr. Miroslav Tyrš“ seskočili 25. října 1944 mezi obcemi Lipice, Pejškov a Bitětice. Tyto obce se nacházejí nedaleko města Pelhřimova. Cílem jejich působení byly střední Čechy a území, ležící jihozápadně od Prahy s centrem v Brdech. Z obavy před možným udáním ze strany německých uprchlíků, kteří byli ubytováni v lipické škole, poslal starosta obce Lipice dva vyslance s oznámením o shození předmětů z letadel na četnickou stanici v Pelhřimově. Na přímý rozkaz Pelhřimova byla do Lipice poslána hlídka z Červené Řečice, pod jejíž působnost Lipice spadala. Po příjezdu gestapa se z pouhé lokální pátrací akce stalo rozsáhlé pátrání. Později bylo do pátrání zapojeno i lipické obyvatelstvo, které pročesávalo okolí.⁵⁹

Prohledávání terénu se postupně zintenzivňovalo, a proto se první skupina parašutistů, vedená komisařem oddílu Viktorem Rutkayem, vydala na místo určeného srazu u obce Smolotely na Příbramsku. Od skupiny se oddělil velitel

⁵⁷ KAMENÍK, V., 2006, str. 63; NEZVAL, J., 1988, str. 34

⁵⁸ KAMENÍK, V. *Lukavecko – významné místo bojů proti nacistickým okupantům*, 2004, str. 77; NEZVAL, Jiří, 1988, str. 34

⁵⁹ GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 360; KAMENÍK, V. *Seskok partyzánského oddílu Dr. Miroslav Tyrš na Pelhřimovsku*, 2000, str. 55–57; KAMENÍK, V. *Seskok partyzánského oddílu Dr. Miroslav Tyrš na Pelhřimovsku – 2. část*, 2001, str. 169

oddílu Ján Hudec, který se vydal hledat druhou skupinu, vedenou por. Labunským, ale zpátky se již nevrátil.⁶⁰

Následující den se do rozsáhlé pátrací akce zapojilo i tábořské gestapo, kdy na nákladních autech přijelo cca 400 příslušníků oddílu policie, řadového vojska a německých horských myslivců. Prohledávaný prostor se rozšířil přibližně na rádius 5 km v okolí obce Lipice. Stále intenzivnější pátrání donutilo druhou skupinu vydat se právě na domluvené místo u Smolotel na Příbramsku.⁶¹

Ráno 26. října se muži z Útěchovic museli zapojit do hledání parašutistů. Nařízení s nevolí uposlechli, a proto přidělené místo hledání pouze procházeli. Ve skutečnosti nikoho nehledali.⁶²

Při postupu na smluvené místo získali členové Labunského skupiny informace od místních obyvatel, že Němci vezli na voze tři mrtvé parašutisty z Hudcovy skupiny.

Obě skupiny, čítající zbývajících 10 parašutistů, se sešly 14. prosince 1944 ve Veselí u Dalečína. V květnových dnech skupina čítala 180 členů.⁶³

2.3.6 Partyzánský oddíl „Mistr Jan Hus“

Vznik oddílu se datuje od 22. září 1944 a byl přiřazen jako podřízený operační orgán štábu partyzánského hnutí při vojenské radě 1. ukrajinského frontu a následně byl vyslán do Rzeszówa. Jeho hlavními úkoly bylo: *1) organizovat partyzánské hnutí a bojovou činnost, provádět politickou práci a ustavovat ilegální národní výbory; 2) provádět destrukční činnost na komunikacích, poškozovat válečnou výrobu, nepřátelské spoje apod.; 3) vykonávat zpravodajskou práci pro štáb 1. ukrajinského frontu.*⁶⁴

⁶⁰ KAMENÍK, V., 2000, str. 60–61

⁶¹ GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 360; KAMENÍK, V. 2000, str. 60–61

⁶² KAMENÍK, V., 2001, str. 170

⁶³ KAMENÍK, V., 2000, str. 62

⁶⁴ GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 361

Velitelem oddílu byl kpt. Alexandr Vasiljevič Fomin, politickým komisařem byl Miroslav Pich, užívající krycí jméno Tůma, náčelníkem štábu npor. Ivan Vasiljevič Perchun.⁶⁵ Tento oddíl byl na třetí pokus vysazen 26. října 1944, aby plnil své úkoly na Českomoravské vrchovině.⁶⁶ Původně měli partyzáni seskočit z letounu Douglas C-47 do lesů u Velkého Dářka na Žďársku, ale nakonec přistáli po 20. hodině v prostoru mezi obcemi Starkoč, Lovčice a Podhořany na Čáslavsku. V podhůří Železných hor získali po krátké době své první spolupracovníky.⁶⁷

Destrukční skupině partyzánského oddílu „Mistr Jan Hus“ velel běloruský partyzán Vladimír Prigodič. Destrukce mostu se účastnili i Vladimír Laňka z Podhradí a Jaroslav Dobrovolný z Krucemburku. Trhaviny, získané v prachovickém kamenolomu, partyzáni uschovali v hájovně Josefa Laňky v Podhradí, kde si je později pro tuto akci vyzvedli. S sebou si vzali také granáty, rezervní zásobníky nábojů do samopalů, potraviny a další potřebné věci. Večer 5. prosince se z hájovny vydali k Táboru. Šli jenom v noci, aby nebudili mezi lidmi přílišnou pozornost, a přes den přespávali ve stodolách a na půdách.⁶⁸

V noci z 10. na 11. prosince se destrukční skupině podařilo nastražit první nálož na trati Praha – České Budějovice, přesněji u zastávky Dubí. Tato akce však nebyla úspěšná, neboť projíždějící vlak přerázl zápalnou šňůru a nálož nevybuchla. Druhý den našel nálož při obchůzce železniční zaměstnanec a vše nahlásil četnické stanici v Roudné. Partyzáni se rozhodovali, co podniknou dál. Zvažovali, zda vyhodit do povětří stožár vysokého elektrického napětí nebo koleje, ale nakonec se opět zaměřili na zničení vojenského vlaku, což bylo mnohem důležitější. Za tímto účelem si vybrali trať z Tábora do Horní Cerekve.⁶⁹

Po dvou dnech hledání našli vhodné místo pro nastražení nálože, a to právě most přes Cerekvický potok za Novou Cerekví. Prigodič položil nálož na okraj mostu, neboť se domníval, že by se některý z vagonů mohl po explozi zřítit z mostu

⁶⁵ BENČÍK, A. – KURAL, V. – PAULÍK, J. – ŠOLC, J., 1984, str. 330–331

⁶⁶ CHMELA, M. *Naplněný čas života*, 1989, str. 15; KAMENÍK, V. *Partyzánská destrukce na železnici*, 2007, str. 76

⁶⁷ KAMENÍK, V., 2007, str. 76

⁶⁸ tamtéž, str. 77

⁶⁹ tamtéž, str. 77–78

a přitom by mohl s sebou strhnout i další vagony. Odstranil kameny pod dřevěným pražcem, držící kolejnici, a vsunul tam nálož. Místo, kam uložil nálož, pečlivě zamaskoval, aby procházející hlídka nic nezpozorovala. Po nastražení nálože se partyzáni schovali v blízkém lese.⁷⁰

Dne 12. prosince 1944 měl vlak č. 1048 přepravit větší počet německých vyšších důstojníků. *O tomto převozu se dozvěděla partyzánská činnost, a proto v km 26, 7 na mostě*, překlenujícím potok mezi Novou Cerekví a Vlásenicí, nastražili partyzáni výbušninu. Vlak však nevyjel v předpokládaný čas, a proto bylo pravidelné křižování přesunuto do Pelhřimova.⁷¹

Kvůli této nepředpokládané komplikaci se přihodilo, že na připravenou nálož výbušniny najel ve 22 hodin 47 minut vlak č. 1049. Když nálož vybuchla, ozvala se po okolí hrozná rána, která roztřásla okna v obci Nová Cerekev a Stanovice. Nad místem výbuchu se objevil sloup záře, stoupající do výše. V první chvíli vznikla domněnka, že byl zničen kotel lokomotivy.⁷² Ve skutečnosti se přihodilo, že když vlak najel na most, náhle se objevil ohnivý gejzír a chvíli na to se ozvala ohlušující exploze. Vlak vykolejil a v cestě pokračoval dále pouze po pražcích. Dojel ještě 85 metrů za most. Poslední vagon se jako jediný zařízl levými koly do náspu, a výrazně se naklonil na stranu.⁷³

Partyzáni po vykonání této akce zamířili do Podhradí, kam si měli přijít pro nové informace o svém oddílu v podhůří Železných hor. Cesta jim trvala celý týden, ale svůj oddíl nenašli, neboť v oblasti působení oddílu docházelo v tuto dobu k rozsáhlým protipartyzánským zásahům v Železných horách. Vladimíra Laňku zatkl gestapo a poté byl vězněn ve věznici na Pankráci. V květnu 1945 se účastnil bojů na pražských barikádách. Jeho bratr a otec skončili v Malé pevnosti v Terezíně. Dobrovolný s Prigodičem našli na krátkou dobu útočiště u rodiny Dobrovolných v Krucemburku. Jaroslav Dobrovolný byl na svou žádost zproštěn partyzánské přísahy a již se k oddílu nevrátil. Vladimír Nikitič Prigodič nakonec

⁷⁰ KAMENÍK, V., 2007, str. 77–78

⁷¹ tamtéž, 2007, str. 74

⁷² tamtéž, str. 74

⁷³ tamtéž, str. 78; GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 346

našel oddíl na sklonku roku 1944 v osadě Nová Huť a v březnu 1945 se stal partyzánským velitelem na Holicku.⁷⁴

Vlakvedoucí z Vlásenice hlásil: *Vlak 1049 náloží v km 26, 7 vyhozen do povětří, stroj a ostatní vozy mimo koleje, některý vůz napříč, některý nakloněn na náspu. Obsazen asi 60 cestujícími, z nichž nebyl na štěstí žádný raněn ani mrtvý.*⁷⁵

V tu dobu měl službu správce stanice František Reindl. Vyrozuměl stanici Tábor, která v těchto případech musela podat hlášení na místní vlakovou správu Mezimostí, která předávala hlášení na hlavní vlakovou správu ve Vršovicích, a ta kontaktovala ředitelství drah a ministerstvo dopravy v Praze.⁷⁶

První pomocný vlak přijel ještě tentýž den z Tábora a druhý pomocný vlak dorazil druhý den z Jihlavy. Již ve 23 hodin 30 minut byli na místě výbuchu zaměstnanci odborů. Z ohledání vyplynulo, že použitá třaskavina byla britského původu. Doprava byla po prozatímní opravě, která trvala přesně 36 hodin, obnovena.⁷⁷

Byla to vůbec první destrukce provedená na Pelhřimovsku. Někteří tuto událost spojovali s neznámými parašutisty, kteří měli seskočit koncem října 1944 někde v okolí, ale tuto akci měla na svědomí právě destrukční skupina partyzánského oddílu „Mistr Jan Hus“.⁷⁸

Nacistická správa reagovala tak, že vydala nařízení obyvatelům, kteří bydleli v blízkosti místa této události, aby střežili všechny železniční mosty v okolí. Obec Leskovice dostala na starost nadjezd v Navázkách mezi Leskovicemi a Novou Cerekví. Tuto povinnost za nějaký čas převzal od leskovických obyvatel právě zmiňovaný strážní železniční oddíl.⁷⁹

⁷⁴ KAMENÍK, V., 2007, str. 80–84

⁷⁵ KAMENÍK, V., 2007, str. 74–75

⁷⁶ tamtéž, 2007, str. 75

⁷⁷ tamtéž, str. 75

⁷⁸ tamtéž, str. 75

⁷⁹ Kronika obce Leskovice (dále jen Leskovice), str. 21; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J. – Leskovice, 1965, str. 9; HLADÍLEK, M., 1987, str. 15

2.3.7 Partyzánská činnost obyvatel Rychnova

Začátkem roku 1944 se starosta Rychnova Vítek spolu se dvěma místními obyvateli Veselým a Josefem Šeredou rozhodli vyslechnout opakující se výzvy ze zahraničí a založit desetičlenný národní výbor. Kromě založení národního výboru plánoval Šereda i vybudování úderního oddílu, který měl být sestaven z instruktorů branné výchovy, kterým Šereda velel. Vzhledem k usilovnému pátrání gestapa po ilegálních organizacích se vše projednávalo s největší opatrností, avšak během dvou měsíců věděla o založení výboru celá řada lidí. Situace byla o to obtížnější, protože mezi rychnovskými obyvateli žil spolupracovník gestapa Klein. Koncem ledna 1944 byli členové výboru varováni, že do Rychnova nejspíše přijede gestapo.⁸⁰

Zatýkání v Rychnově začalo 7. září 1944. Josef Šereda se rozhodl k plánovanému útěku do ilegality. Po poslední schůzce se starostou Vítkem, který se rozhodl zůstat v Rychnově, se Šereda vydal ke křemešnickým lesům. Zatčení rychnovští obyvatelé byli převezeni na gestapo do Tábora. Po 3 až 6 týdnech byli někteří lidé z Rychnova propuštěni. Paní Šeredová a někteří další zadržení byli odvezeni do Terezína. Ředitel hospodářské školy v Pelhřimově Vaňata byl také mezi těmito zatčenými. Jeho život byl nakonec ukončen v Drážďanech, kde byl popraven. Šereda se později setkal s jistým Janem Zástěrou z východních Čech. Tento muž se mu sice představil tímto jménem, ale ve skutečnosti to byl Josef Benda z Kamenice. Jeho pravé jméno se Josef Šereda dozvěděl až po konci války od Bendovy babičky z Milotic. Lidé se obávali toho, že v lesích by se mohli setkat s možnými spolupracovníky gestapa.⁸¹ Stávalo se totiž, že takovýto spolupracovník gestapa přivedl oddíl vlasovců na německou četnickou stanici, kde je nechal přespat a následující den s nimi odešel do lesů, aby je v podstatě použil jako návnadu na pochytní členů ilegální skupiny.⁸²

Dne 23. dubna 1945 vláda z Košic vyzvala důstojníky k organizování bojových skupin, partyzány k poškozování komunikací a přepadání německých vojáků. Hajný Dvořák přinesl Šeredovi vzkaz, že partyzánská skupina na

⁸⁰ NOVÁKOVÁ, E. *Válka ve vzpomínkách pamětníků – III. díl*, 1989, str. 23

⁸¹ tamtéž, str. 10–13, 24–28

⁸² JEDLIČKA, B., i. č. 2219

Kamenicku by s nimi chtěla navázat kontakt. Ke smluvené schůzce nakonec nedošlo, protože spojka nedorazila na smluvené místo v lese.⁸³

Z důvodu odvrácení pozornosti od křemešnických lesů, rozhodl se Šereda provést první větší akci na železniční trati Batelov – Dolní Cerekev. Během této akce byly nařezány telegrafní tyče, které se po chvíli zřítily na trať. Další akce se týkala přerušení telefonického vedení u Nového Rychnova. Vše bylo naplánováno na 1. května, kdy byl přestřípnut telefonní drát mezi dvěma sloupy a poté jednoduše zahozen daleko někde v polích. Zároveň byly o několik sloupů dál spojeny tenkým drátem oba vodiče, což vytvořilo krátké vedení. Při opravě vedení nikoho nenapadlo, že by kromě přestřípnutého telefonního drátu mohla někde být ještě jiná závada, a proto nalezení skutečné závady a obnovení telefonického spojení trvalo několik dní. Díky nefunkčnímu telefonnímu spojení v celém obvodu nebyly ve Výskytné a v Rychnově vyvěšeny smuteční prapory po oznámení smrti Adolfa Hitlera. Další sabotážní akce byly založeny na tom, že se zatarasovaly silnice, po kterých ustupovala německá armáda.⁸⁴

2.4 Ukrývání uprchlých zajatců

Teprve v roce 1963 vyšlo najevo, co se během války odehrávalo v myslivně poblíž obce Proseč. V myslivně žila rodina Rerychových, která postupně od roku 1943 přechovávala jedenáct sovětských uprchlých zajatců ze zajateckého tábora v Norimberku. Jednalo se o osm důstojníků a tři vojíny. Dohromady zde strávili 1 057 dní.⁸⁵

Na začátku roku 1945 přechovávali Rerychovi tři zajatce. Začátkem března 1945 se na prahu hájovny objevil Rus Jakub Germáš, kterému se podařilo utéct z transportu smrti. O měsíc později přišli do hájovny další dva zajatci, a to Rachmanov s Korličem. Jelikož Rerychovi ukrývali již čtyři zajatce, dlouho se poslední dva jmenovaní nezdrželi.⁸⁶

⁸³ NOVÁKOVÁ, E., 1989, str. 29

⁸⁴ NOVÁKOVÁ, E., 1989, str. 30–31

⁸⁵ HLADÍLEK, M. a kol., 1984, str. 9–11

⁸⁶ tamtéž, str. 23–24

3 Květnové dny před povstáním

3.1 Hlavní město Praha a okolí

Generál Slunečko skrývající se v okolí Mnichova Hradiště se vrátil do Prahy 30. dubna ráno.⁸⁷ Po jeho příchodu vznikl na velitelství Alex národní výbor. Generál Slunečko se stal předsedou národního výboru, který měl zprostředkovat napojení na politické vedení domácího odboje. Česká národní rada přijala generála Slunečka za člena vojenské komise 3. května večer.⁸⁸

Od 1. května postupně vypukala povstání v českých městech. Nejvíce jich vypuklo v severovýchodních Čechách.⁸⁹

Na dopolední poradě 2. května bylo definitivně rozhodnuto, že generál Karel Kutlvašr se ujme velení v obvodu Velké Prahy. Na schůzi byl také předán seznam spolehlivých důstojníků četnictva. Odpoledne proběhla schůze v budově ministerstva financí na téma obsazení budovy rozhlasu. Byly připraveny plány na zajištění budovy pražského rozhlasu, vysílací stanice ve Strašnicích a dalších důležitých objektů.⁹⁰

Na ministerstvu financí proběhlo 4. května poslední jednání o zapojení pražských ilegálních skupin pod velitelství Bartoš.⁹¹

3.2 Pelhřimovsko

Stále probíhající transporty německých uprchlíků se na začátku května projeví na některých místech Pelhřimovska nedostatkem vybraných surovin, např. mouky.⁹²

⁸⁷ JAKL, T. *Květen 1945 v českých zemích*, 2004, str. 37

⁸⁸ KOKOŠKA, S., 2005, str. 48; MAREK, J., 2005, str. 40

⁸⁹ CUHRA, J. – ELLINGER, J. – GJURIČOVÁ, A. – SMETANA, V., 2006 str. 149

⁹⁰ KOKOŠKA, S., 2005, str. 48–49; MAREK, J., 2005, str. 36, 40

⁹¹ MAREK, J., 2005, str. 37

⁹² Kronika města Humpolec (dále jen Humpolec), str. 80; Kronika města Pacov (dále jen Pacov), str. 6; Kronika obce Zachotín (dále jen Zachotín), str. 277

V prvních květnových dnech dorazily na Pelhřimovsko zprávy o Hitlerově smrti a jeho nástupci Karlu Dönitzovi. Zároveň již byl pozorovatelný ústup německé armády na silnici mezi Pelhřimovem a Tábořem.⁹³

⁹³ Kronika města Červená Řečice (dále jen Červená Řečice), str. 188; Humpolec, str. 81; Kronika městyse Nová Cerekev (dále jen Nová Cerekev), str. 46

4 Sobota 5. května

V sobotu 5. května se obyvatelé protektorátu Čechy a Morava probouzí do dne, jenž byl předznamenáním konce šestileté nacistické nadvlády. Tento den s sebou přinesl vlnu strachu, nejistoty a netrpělivého očekávání toho, jakým směrem se budou ubírat následující hodiny a dny. Napětí a všeobecná nervozita se vyskytovala jak na straně obyvatel protektorátu, tak na straně německého obyvatelstva a vojáků. Nikdo nemohl s jistotou vědět ani předvídat, že celý národ čeká jedna z nejtěžších zkoušek, která si záhy vyžádá mnohé oběti. I přes všechny obavy, lidé silně pociťovali, že se pravděpodobně blíží vytoužený konec války. Většinou se očekávalo, že americká armáda, která byla už od konce dubna přítomna v západních Čechách, bude rychle pokračovat ve svém postupu územím, až dosáhne Prahy, již pak následně osvobodí.

Již od ranních hodin si lidé při poslechu rozhlasu všímali, že vysílání se nápadně vymyká svému běžnému standardu a nic není úplně stejné, jako v jiné dny. Tehdy v sobotu ráno měl v pražském vinohradském rozhlasu službu hlasatel Zdeněk Mančal a Stanislav Kozák, kteří jako obvykle zahájili rozhlasové vysílání přesně v šest hodin ráno. Místo očekávaného německého jazyka se z rádií velmi nečekaně z úst Zdeňka Mančaly ozvala smíšená česko-německá věta: „*Je právě sechs hodin.*“ Od osmi hodin ráno pak z rozhlasu zněl pouze jazyk český. Místo hlasu německé hlasatelky Markgrafové začaly být vysílány zakázané české hudební skladby, např. Kmochovy pochody.⁹⁴

4.1 Pražské povstání

Ráno nálada v celé Praze přímo vybízela k tomu, aby se Pražané začali shromažďovat na ulicích, i když v 8 hodin ráno pražský policejní prezident místním rozhlasem nařídil zákaz srocování více jak pěti osob. Během dopoledne počet lidí na pražských ulicích stále narůstal.⁹⁵ Ve znamení předešlého dne lidé pokračovali

⁹⁴ BARTOŠEK, K. *Pražské povstání 1945*, 1960, str. 18; JAVŮRKOVÁ, J. *Pražská květnová revoluce 1945*, 1946, str. 61; KOKOŠKA, S., 2005, str. 113; MAREK, J., 2005, str. 47; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 578

⁹⁵ KOKOŠKA, S., 2005, str. 113; BARTOŠEK, K., 1960, str. 18; MAREK, J., 2005, str. 48

v odstraňování německých nápisů. Na některých místech Prahy byly dokonce uskutečněny první improvizované manifestace.⁹⁶

Přibližně v 9 hodin se na budově Národního divadla objevily československé a spojenecké prapory. Kolemjdoucí chodci nechali volný průchod emocím a společně jásali. U té příležitosti byla doprava na Národní třídě zcela zastavena. Všichni přítomní začali spontánně zpívat československou státní hymnu a provolávat slávu Edvardu Benešovi.⁹⁷ Pomyslné želízko bylo do ohně přidáno, když se ze svatovítské katedrály v 11 hodin rozezněl zvuk zvonů.⁹⁸ Lidé jednoduše odhodili svůj strach, na šaty si připevňovali trikolory a mnohdy také sami v rukou nesli československé vlajky.⁹⁹ Z oken obchodního domu ARA na Václavském náměstí byly mezi okolo procházející zřejmě zaměstnankyněmi rozhazovány trikolory.¹⁰⁰ V ulicích byly pozorovány první tramvaje vyzdobené československými prapory.¹⁰¹

V 9 hodin byla na Staroměstském náměstí v sídle firmy Kunerle zahájena pravidelná a také před vypuknutím Pražského povstání poslední schůzka velitelství Alex, které se zúčastnili klíčoví představitelé vojenského odboje.¹⁰² Hlavním předmětem jednání byla *koordinace činnosti jednotlivých ilegálních skupin, jejichž zástupci byli přítomni*.¹⁰³ Z přítomných můžeme například jmenovat generála Karla Kutlvašra, vojenského velitele utvořivší se Velké Prahy, podplukovníka generálního štábu Františka Bürgera, který stál v čele velitelství Bartoš, Karla Růžičku, velitele skupiny „Bílá růže“ a štábního kapitána Adama Wohlratha, velitele ilegální organizace „Trávnice“. ¹⁰⁴ Generál Slunečko vzhledem k aktuálnímu vývoji událostí dospěl k rozhodnutí, že se velitelství Alex zapojí mezi účastníky rozvíjejícího se boje. Za tímto účelem velitelství Alex nařídilo vojenské zabezpečení strategicky důležitých pozic v Praze.¹⁰⁵

⁹⁶ KOKOŠKA, S., 2005, str. 113; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 578

⁹⁷ KOKOŠKA, S., 2005, str. 113

⁹⁸ GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 578

⁹⁹ BARTOŠEK, K., 1960, str. 18; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 578

¹⁰⁰ BARTOŠEK, K., 1960, str. 18; MAREK, J., 2005, str. 48; JAKL, T., 2004, str. 38

¹⁰¹ KOKOŠKA, S., 2005, str. 113

¹⁰² tamtéž, str. 114; KOTRLÝ, J. *Pražské povstání 1945*, 1995, str. 93; SLANINA, J. – VALIŠ, Z. *Generál Karel Kutlvašr*, 1993, str. 41

¹⁰³ KOKOŠKA, S., 2005, str. 114

¹⁰⁴ tamtéž, str. 115–116, 118; KOTRLÝ, J., 1995, str. 93

¹⁰⁵ KOKOŠKA, S., 2005, str. 115; JAKL, T., 2004, str. 38

Zároveň v 9 hodin začala schůze Bartoš na ministerstvu financí v kanceláři Františka Bürgera. Schůze se zúčastnil generál Kutlvašr a velitelé oblastí. Řešila se aktuální situace a v závěru bylo řečeno, že vzhledem ke sledu událostí může povstání vypuknout v pondělí nebo dříve. Schůze skončila kolem půl jedenácté. Poté se generál Kutlvašr odebral směrem na velitelství Alex.¹⁰⁶

Již v půl desáté čeští vedoucí úředníci oznámili primátorovi převzetí správy nad městem. Německý náměstek Pfitzner vyhrožoval povoláním německých jednotek, a proto čeští úředníci povolali členy policie z Josefské ulice. Po jejich příjezdu začala městská stráž odzbrojovat německé úředníky. Ve dvanáct hodin na radnici dorazil pověřenec České národní rady revoluční primátor Prahy Václav Vacek.¹⁰⁷ Jeho úkolem bylo založit městský národní výbor.¹⁰⁸

Po půl desáté přeletěly nad Prahou dvě americké průzkumné stíhačky a ihned na to se po městě vyrojily zprávy, že na letišti v Ruzyni přistála spojenecká letadla.¹⁰⁹ Jiné neověřené zprávy hovořily o tom, že americké tanky byly zahlédnuty v Berouně, Karl Hermann Frank měl být zajat nebo byl při útěku zastřelen a Emanuel Moravec se uchýlil k sebevraždě.¹¹⁰

Přibližně v 10 hodin dopoledne se uskutečnilo zasedání sedmdesáti zástupců ilegálních skupin z průmyslových podniků z Prahy, ale také z Plzně, Kladna, Berouna a Klatov.¹¹¹ Zasedání se konalo v prostorách budovy Bratrství na Tylově náměstí a bylo zorganizováno ilegální Ústřední radou odborů (ÚRO) a ilegálním vedením Komunistické strany Československa (KSČ), aby se zde projednaly plány o možnostech revoluce v Praze. Na tomto zasedání reprezentoval ÚRO Evžen Erban a KSČ měla pro změnu oporu v jednom ze svých členů, a to v Josefu Smrkovském, který byl zároveň místopředsedou České národní rady (ČNR), neboť zástupci dělnictva obhajovali stanovisko ke generální stávce a následné ozbrojené operaci.¹¹²

¹⁰⁶ MAREK, J., 2005, str. 56; SLANINA, J. VALIŠ, Z., 1993, str. 41

¹⁰⁷ BARTOŠEK, K., 1960, str. 40; MAREK, J., 2005, str. 13

¹⁰⁸ KOKOŠKA, S., 2005, str. 121

¹⁰⁹ MAREK, J., 2005, str. 48; KOKOŠKA, S., 2005, str. 114; SLANINA, J. VALIŠ, Z., 1993, str. 47

¹¹⁰ BARTOŠEK, K., 1960, str. 18; KOKOŠKA, S., 2005, str. 114

¹¹¹ KOKOŠKA, S., 2005, str. 118; MAREK, J., 2005, str. 49; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 579

¹¹² MAREK, J., 2005, str. 49; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 579

Jedním z hlavních bodů jednání bylo nalezení vhodného času pro zahájení povstání. Vzhledem k okolnostem dění ve městě, zástupci ilegálních průmyslových skupin prosazovali, aby se neprodleně přistoupilo k akci, ale tento záměr se nesetkal s příliš kladným ohlasem u některých účastníků zasedání. Zvláště pak komunisté prosazovali vyčkání na příhodnější dobu.¹¹³ Jejich argumentem bylo, že existují jisté skutečnosti, které nijak nehrály ve prospěch okamžitému uskutečnění tohoto záměru, a tudíž nemohly být jednoduše brány na lehkou váhu. Komunisté se zasazovali o to, aby v první řadě byla vyhlášena generální stávka, která by volně přešla v ozbrojené povstání. Dle jejich úsudku, sobota 5. května i neděle 6. května představovala pro zahájení generální stávky riziko v tom, že v továrnách bylo minimum zaměstnanců a generální stávka by tak pravděpodobně skončila fiaskem.¹¹⁴ Jako příhodnější čas pro povstání bylo vytipováno datum o dva dny pozdější, a to pondělí 7. května, kdy by oproti sobotě v továrnách bylo mnohem více dělníků, a tudíž s jejich pomocí by byla větší naděje na zdárný úspěch. Vyčkat právě na 7. května, kdy by měly nastat vhodnější podmínky, obhajoval zvláště Josef Smrkovský.¹¹⁵

Jiným argumentem, který hovořil v neprospěch 5. května, byla přítomnost silných, bojeschopných a hlavně kdykoli k zásahu připravených vojenských jednotek v blízkosti Prahy.¹¹⁶ Na straně povstalců chybělo dostatečné množství zbraní, protože jejich plánovaný shoz prozatím nebyl uskutečněn a navíc obě spojenecké armády byly od hlavního města relativně vzdáleny.¹¹⁷

Události však na sebe nenechaly dlouho čekat a nezadržitelně dostaly rychlý spád, aniž by někdo na zasedání dospěl k zásadnějšímu závěru. Nečekaně během jednání docházely do budovy Bratrství zprávy o nepokojích v pražských ulicích. Pražské povstání tak bylo v podstatě zahájeno.¹¹⁸ V důsledku těchto okolností zasedání narychlo vydalo rozhodnutí: *vyhlásit v závodech pohotovost, soustředit zde dělníky, odzbrojit závodní stráž, zabarikádovat se, zajistit vzájemné spojení*

¹¹³ KOKOŠKA, S., 2005, str. 118–119; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 579

¹¹⁴ MAREK, J., 2005, str. 49; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 579.

¹¹⁵ GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 580

¹¹⁶ tamtéž, str. 580

¹¹⁷ MAREK, J., 2005, str. 49; KOKOŠKA, S., 2005, str. 119

¹¹⁸ MAREK, J., 2005, str. 49

továren a ÚRO a čekat v pohotovosti na další pokyny.¹¹⁹ Před koncem zasedání Josef Smrkovský opustil budovu Bratrství a zamířil do Dlouhé ulice, kde ČNR měla svůj sekretariát. Pro změnu příslušníci ÚRO se přemísťovali do štábu v ústředí Bratrství v Hradební ulici.¹²⁰

*Do situace mezitím chtěl zasáhnout ministerský předseda protektorátní vlády a ministr vnitra Bienert jako „zástupce státního prezidenta Háchy a říšskými místy uznávaný reprezentant národa“.*¹²¹ Bienert se chystal jet do rozhlasu na Vinohradech, aby zde do éteru přečetl proklamaci, kterou schválil státní ministr Karl Herman Frank. Mezitím na jeho popud vyrazila pár minut po dvanácté hodině z policejního ředitelství v Bartolomějské ulici do vinohradského rozhlasu protektorátní policie, která zde měla střežit jeho bezpečí, avšak ze strany policie došlo k chybné interpretaci úkolu. Když policisté dorazili do budovy rozhlasu, okamžitě odzbrojili zaskočenou německou stráž, která až po chvíli zahájila protiakci. Tím vypukl boj o rozhlas. Přesně v 12.33 se z rozhlasu line první zoufalé volání o pomoc rozhlasu hlasatele Mančaly. Všichni, kdo v tuto dobu s velkým zájmem poslouchají rádiové vysílání, jsou si definitivně jisti, že Praha opravdu začala bojovat. Tento nepřímý signál dával všem na vědomí, že je konečně na čase, aby se lid čestně postavil za svou svobodu. Toto volání o pomoc nebylo necháno jen tak bez odezvy. Praze přicházeli na pomoc lidé z různých koutů země, vyzbrojeni jen tím, co měli zrovna při ruce. I obyvatelé z Pelhřimovska přispěli svou účastí v pražských bojích.¹²²

Boje o rozhlas se odehrávaly uvnitř budovy rozhlasu na několika patrech současně, později se boje přesunuly do jeho okolí. Vchod do budovy rozhlasu byl dobře střežen, a proto nebyl útok tímto směrem možný. Povstalci vnikali do budovy střechou, ale také prokopanými otvory z okolních domů. Nakonec po tvrdých bojích zvítězili čeští povstalci a donutili německou posádku kolem šesté hodiny večer ke kapitulaci.¹²³ V průběhu dne se bojovalo i na dalších místech v Praze, kde probíhaly

¹¹⁹ BARTOŠEK, K., 1960, str. 21

¹²⁰ MAREK, J., 2005, str. 49

¹²¹ GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 580

¹²² BARTOŠEK, K., 1960, str. 22; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 580–581; JAKL, T., 2004, str. 38; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 63; MAREK, J., 2005, str. 53

¹²³ BARTOŠEK, K., 1960, str. 24; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 65; SLANINA, J. – VALIŠ, Z., 1993, str. 42, 44

menší potyčky. Druhým velkým ohniskem, kde se bojovalo, bylo Staroměstské náměstí, kde povstalci obsadili Staroměstskou radnici a budovu městského rozhlasu. Na některých místech slavili povstalci a získávali další zbraně, kterých měli nedostatek. Některá místa získaly zpět německé jednotky, např. Hlavní nádraží. Ve večerních hodinách byla dobyta pankrácká věznice, již opustilo cca 3 000 nacistických vězňů.¹²⁴ Obsadili budovu hlavní pošty a vypnuli telefonní spojení, čímž způsobili dezorientaci německých jednotek.¹²⁵

Jednotky SS útočily na města a obce v okolí Prahy, někde Němci vyhlásili stanné právo, jinde měli na svědomí veliké masakry, například v obci Dolní Břežany. Také donutili napadené obce kapitulovat, v opačném případě vyhrožovali vypálením obce. Silniční spojení bylo pod kontrolou Němců, avšak železnice byla plně pod kontrolou povstalců. To se snažily jednotky SS zvrátit v nočních hodinách, avšak kvůli nedostatku pohonných hmot se do akcí nemohly zapojit všechny plánované jednotky.¹²⁶

Ihned po volání rozhlasu o pomoc vyrazil k rozhlasu místopředseda Smrkovský s doprovodem. Jeho cíl byl však jiný, než si mnozí mysleli, a to zamezit vysílání zmatených a rozporných zpráv. Ty přicházely od různých pravicových elementů. Kolem rozhlasu již probíhaly prudké přestřelky, a tak se s nezdarem vracel zpět. Podobně se do rozhlasu snažil dostat i předseda vlády Bienert, avšak i on se do budovy rozhlasu již nedostal. Se svým prohlášením o zániku protektorátu jel nejdříve na velitelství Bartoš a poté do studia pouličního rozhlasu. Zde jej odmítli a poté zadrželi.¹²⁷ Bienert byl předveden na Staroměstskou radnici. Smrkovskému se snažil vysvětlit, že memorandum protektorátní vlády předložené K. H. Frankovi chtěl zveřejnit v rozhlasu. Smrkovský mu oznámil jeho zadržení a vyzval ho k přesunu do sídla České národní rady. Problém zmatených a rozporných zpráv byl vyřešen jmenováním Václava Koutného prozatímním správcem rozhlasu, jehož hlavní úkol spočíval v kontrole zpráv pro vysílání.¹²⁸

¹²⁴ BARTOŠEK, K., 1960, str. 26–27; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 584; SLANINA, J. – VALIŠ, Z., 1993, str. 44–45

¹²⁵ MAREK, J., 2005, str. 63

¹²⁶ KOKOŠKA, S., 2005, str. 144–145

¹²⁷ BARTOŠEK, K., 1960 str. 32–33; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 581

¹²⁸ JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 50; KOKOŠKA, S., 2005, str. 119–122

Existence Národního výboru v Praze v čele s generálem Slunečkem vzbudila pozornost u České národní rady. V odpoledních hodinách odvysílal rozhlas provolání národního výboru k občanům, které je vyzývalo k přísnému dodržování kázně.¹²⁹ Text provolání vzbudil rozruch v České národní radě a ihned byl předvolán podplukovník Sameš z velitelství Alex. Bylo mu oznámeno, že podobná prohlášení přísluší pouze radě. Sameš radě naopak vysvětloval, že musí jít o nedorozumění, protože velitelství Alex bylo již před povstáním podřízeno radě. Pověřenec České národní rady František Bauer se s podplukovníkem Samešem a skupinou novinářů vydal do České tiskové kanceláře, kde mu měl být ihned umožněn vstup do funkce.¹³⁰ Předtím ČTK převzal nakladatel Neubert, který byl považován společně s ministerským radou Melčem za kolaboranta. V ČTK došlo k jejich zadržení na základě zatykače vydaného Českou národní radou a byli předáni české policii.¹³¹

Odpoledne Česká národní rada vydala prohlášení o zániku protektorátu. Ihned poté následovala věta:

„Bývalý ministerský předseda protektorátní vlády Bienert prohlásil vůči Národní radě, do jejíž schůze se osobně dostavil, že se podrobuje opatřením České národní rady jakožto jediného oprávněného vládního činitele, pověřeného československou vládou v čele s prezidentem dr. Edvardem Benešem.“

Prohlášení mělo zajistit autoritu rady vůči jiným povstaleckým orgánům. Stále však bylo nutné vyjasnit vztahy k velitelstvím Alex a Bartoš. Odpoledne byl telefonicky kontaktován generál Kutlvašr a bylo mu nařízeno podřízení se vojenské komisi rady vedené kapitánem Nechanským. Normálně by podřízení generála kapitánovi nebylo možné, avšak kapitán Nechanský zastával funkci politickou, vedl vojenskou radu, a tak to možné bylo.¹³² Večer kapitán Nechanský osobně navštívil velitelství Alex. Generál Slunečko mu zde vysvětlil, že k vydání prohlášení, které vzbudilo v odpoledních hodinách rozruch v České národní radě, došlo nedopatřením.¹³³

¹²⁹ BARTOŠEK, K., 1960, str. 37

¹³⁰ JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 74

¹³¹ BARTOŠEK, K., 1960, str. 35; GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 582–583; KOKOŠKA, S., 2005, str. 122–123

¹³² SLATINA, J. – VALIŠ, Z., 1993, str. 44

¹³³ BARTOŠEK, K., 1960, str. 39–40; KOKOŠKA, S., 2005, str. 124–125

Večer proběhla schůzka na velitelství Bartoš, které se zúčastnili oba členové vojenské komise České národní rady. Generál Kutlvašr prohlásil své politické podřízení se radě.¹³⁴ Z rozhlasu se stále ozývalo zejména hlášení Vojenského velitelství Velké Prahy. Před devátou hodinou večer se pak z rozhlasu ozvalo prohlášení České národní rady. Rada prohlásila, že se ujímá moci v českých zemích do příchodu prezidenta republiky.¹³⁵ Bylo to první informování široké veřejnosti o existenci České národní rady a zároveň tím bylo potvrzeno její vedoucí postavení.¹³⁶

Jednotky SS útočily na města a obce v okolí Prahy, a proto na některých místech bylo vyhlášeno stanné právo. Příslušníci SS měli v této době na svědomí mnoho zločinů na civilním obyvatelstvu, např. v Dolních Břežanech. Mnohdy donutili napadené obce kapitulovat, neboť v opačném případě jim vyhrožovali vypálením. Silniční spojení bylo zcela pod kontrolou Němců, zatímco železnici měli již ve svých rukou povstalci. Jednotky SS se snažily v nočních hodinách toto držení zvrátit, avšak kvůli nedostatku pohonných hmot se do akcí nemohli zapojit všichni muži.¹³⁷

4.2 Pelhřimovsko

Na Pelhřimovsku se začal zvyšovat ruch a aktivita obyvatel měst a vesnic. Kupříkladu v tento čas mířilo do Pelhřimova neobvykle velké množství lidí než v jakýkoli jiný běžný den. Shromažďovali se tu lidé nejen z nejbližšího okolí, ale i lidé, kteří záměrně odešli ze svého zaměstnání, kde byli většinou nedobrovolně nasazeni. Náměstí a ulice byly obsypány hloučky, které se utvářely za účelem vyměnit si nové poznatky o aktuálním dění a mimo jiné si také sdělit své osobní pocity či prožitky, neboť každého se svým způsobem dotýkalo, že nastával čas změny. Vzhledem k probíhajícímu vývoji událostí lidé už do takové míry nedbali na možná nebezpečí, jež by je mohla postihnout, i když si plně uvědomovali, že německé posádky jsou stále přítomny v plné síle a mohou ji kdykoli použít.¹³⁸

¹³⁴ BARTOŠEK, K., 2005, str. 43

¹³⁵ tamtéž, str. 34

¹³⁶ KOKOŠKA, S., 2005, str. 126–127

¹³⁷ tamtéž, str. 144–145

¹³⁸ Pelhřimov, str. 1379

Mezi lidmi se šířily různé poplašné a zajímavé zprávy, jako např. o údajném příjezdu a následně rychlém odjezdu ruských tanků v Jindřichově Hradci. Lidé dále spekulovali o tom, že do Prahy už dorazili Američané a že v Ruzyni údajně přistálo několik amerických letadel.¹³⁹

I přes všudypřítomný vzruch a činorodost obyvatel, nedocházelo dopoledne na Pelhřimovsku k žádným jiným zvláštním událostem, které by naznačovaly, že právě v nejbližších hodinách vypukne revoluce. Lidé v celé zemi tušili, že i hlavní město se každým dnem uchýlí k rozpoutání vzpoury a bude tak následovat Přerov, kde již 1. května proběhlo ozbrojené vystoupení proti okupační moci. Kolem povstání v Praze byla spousta rozporů, protože v podstatě nepanovala shoda v tom, jaké datum by pro zahájení povstání bylo vhodné.

Obyvatelé Pelhřimovska se dovídali o záměrech a počátcích vzdoru Pražanů proti německým okupantům v různých časových intervalech a také odlišnými způsoby. Za příklad nám mohou sloužit kronika města Pelhřimov a kronika města Červená Řečice. Z první z nich se konkrétně dovídáme, že do Pelhřimova pronikly informace o pražských nepokojích přibližně v půl jedné odpoledne z rádiového přijímače. Lidé na 12 hodinu spěchali do svých domovů, aby zasedli ke skromným válečným obědům. V mnoha případech si lidé při obědě, když měli k dispozici vlastní přijímač, vyladili rádiové vysílání Prahy. Vysílání pokračovalo ve stejném duchu jako celé ráno a dopoledne. Polední zprávy odříkal hlasatel velmi rychle a rozrušeně. Po zprávách byla z rádií slyšet pouze hudba, pouštěná z gramofonových desek. O půl jedné byla nečekaně hrající hudba přerušena a náhle se ozval hlasatel Zdeněk Mančal, který úzkostlivě provolával žádost o pomoc rozhlasu: „*Volám českou policii, české četnictvo, přijďte ihned k budově rozhlasu, jsou tu vraždění čeští lidé.*“¹⁴⁰ Kdo v tuto chvíli napjatě poslouchal Mančalovo volání, užasle trnul v očekávání, co přinesou příští minuty pražského vysílání. Dále z rozhlasu hrála opět pouze hudba, která byla vzápětí vystřídána oním voláním o pomoc. I když rádiové přijímače byly povětšinou nepřetržitě zapnuté, nic než pouhé ticho se však neozývalo. Za nějakou dobu byla znovu pouštěna hudba. Lidé

¹³⁹ Pelhřimov, str. 1379; Zachotín, str. 279; Kronika obce Horní Ves (dále jen Horní Ves), str. 224 – 225; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 52

¹⁴⁰ Pelhřimov, str. 1380

za šest let okupace párkrát zažili strach a vzrušení, ale tentokrát se mezi lidmi objevila i radost z toho, že se po tak dlouhé době poměry konečně uchylují správným směrem.¹⁴¹

I ve večerních hodinách lidé na Pelhřimovsku stále vytrvale poslouchali pražský rozhlas, který volal anglicky a rusky o pomoc proti německým tankům, které se směrem od Berouna přibližovaly ku Praze. Obyvatelstvo Prahy bylo rozhlasem vybízeno, aby proti blížícím se německým tankům stavělo překážky. Do éteru byla oznamována jména členů národního výboru a zároveň byli Pražané vyzýváni, aby neváhali a přispěchali do pražských nemocnic darovat krev. Později se lidé na Pelhřimovsku díky rozhlasu dověděli, že německé tanky byly na cestě z Benešova do Prahy.¹⁴²

4.2.1 Vyvěšování vlajek a odstraňování německých nápisů

Pod dojmy revoluce lidé na Pelhřimovsku začali vyvěšovat československé vlajky a prapory na veřejná místa, domy, budovy škol, budovy úřadů apod. Tam, kde ještě před chvílí visely nechvalně známé vlajky s hákovým křížem, lidé vyvěšovali československé vlajky, které po dlouhá léta okupace schovávali někteří odvážní jedinci na tajných místech nebo je narychlo vyrobili z toho, co měli právě při ruce. Nyní mohli ukryté vlajky opět vzít z jejich skrýší a veřejně se tak přihlásit k tradici československého státu. Bohužel ne všude, kde byly československé vlajky vyvěšeny, mohly zůstat po celou revoluční dobu.¹⁴³

Dalo by se říci, že u pelhřimovského obyvatelstva od dopoledne narůstala naděje a celkově stoupala odvaha. Dále se lidé po vzoru Prahy odhodlávali k zamazávání a odstraňování německých nápisů, označení ulic, úřadů nebo firem. V humpolecké kronice se dokonce dočteme, že na místních továrnách se měly údajně objevit nápisy – „národní majetek“.¹⁴⁴

¹⁴¹ Pelhřimov, str. 1380

¹⁴² tamtéž, str. 1382

¹⁴³ Humpolec, str. 83; Červená Řečice, str. 189; Horní Ves, str. 223; Kronika obce Zachotín (dále jen Zachotín), str. 277; Kronika obce Sudkův Důl (dále jen Sudkův Důl), str. 29; Leskovice, str. 7

¹⁴⁴ Humpolec, str. 89; Červená Řečice, str. 189; Horní Ves, str. 224

Ničení nebyly samozřejmě ušetřeny ani obrazy a busty Adolfa Hitlera, německé orlice s hákovými kříži či jiné symboly a připomínky nacistické moci. Všichni, kdo mohli, zdobili si šaty trikolorami, které si předtím doma sami vyrobili, případně je mohli zakoupit či obdržet na ulici. Prakticky všude panovalo všeobecné veselí, které se projevovalo tak, že se lidé vzájemně objímali, radovali a často je přepadával plačtivý smích. Někde lidé i zpívali státní hymnu.¹⁴⁵

4.2.2 Manifestační průvody

První den povstání vehnal lidem do žil novou sílu a jejich projevy, jak jsem uvedla výše, se postupně více osmělovaly, až vyústily v uspořádání otevřených manifestačních průvodů za svobodné a nezávislé Československo. Účast průvodů byla vskutku hojná, neboť se povětšinou dostavilo větší množství lidí z daného místa a jeho okolí, kde se průvody konaly, bez ohledu na to, že by Němci, kteří byli de facto stále ve vedoucím postavení, mohli proti nim razantním způsobem zakročit.¹⁴⁶

Průvody lidí vyjadřovaly svou soudržnost s Československou republikou tím, že lidé za pochodu zpívali československou státní hymnu, sokolské písně a svolávali slávu Edvardu Benešovi. Průvodům ovšem nechybělo ani ověnění československými vlajkami. Pouze ve dvou kronikách, se kterými jsem pracovala, byly manifestační průvody uvedeny, a to v pacovské a černovské kronice. Pacovská kronika nás seznamuje s tím, jakým způsobem k uspořádání manifestačního průvodu v tomto městě došlo:

*„V Pacově se ihned sešel národní výbor a usnesl se, aby dne 5. 5. 1945 odpoledne ve 14 hod. byla v Pacově uspořádána veřejná manifestace. Obyvatelstvo uposlechlo vyzvání revolučního národního výboru a o 14 hod. byl manifestační průvod skutečně uspořádán.“*¹⁴⁷

Lidé všemi těmito činy dávali najevo, že po letech útlaku konečně chtějí vzít do rukou oštěž nad svým osudem, jež si pro příště budou určovat sami. Nikdo však v tuto dobu netušil, že Němci se nevzdají tak snadno.

¹⁴⁵ Červená Řečice, str. 189; Humpolec, str. 89

¹⁴⁶ Pacov, str. 7

¹⁴⁷ tamtéž, str. 6–7

4.2.3 Národní výbory

Ve většině měst a obcí se začaly vytvářet revoluční národní výbory, které přebíraly moc nad daným územím. Národní výbory se co nejvíce snažily zajistit spojení s úřady, závody, mezi jednotlivými sousedními městy či obcemi, a dokonce i mezi samotnými jednotlivci. Národní výbory převzaly prozatímně i činnost správní, a proto se okamžitě na mnohých místech daly do práce. Jejich první opatření se povětšinou týkaly stránky finanční, zdravotní, dopravní, bezpečnostní i zásobovací. Snaží se také určitým způsobem vydávat pokyny obyvatelům. Občané těchto měst a obcí se tajně scházeli v provizorních prostorách, a to např. v hospodách, soukromých bytech či domech, kde volili předsedu a členy právě narychlo utvářejících se národních výborů. V provizorních prostorách se scházeli především proto, že oficiální úřady byly na většině míst stále obsazeny Němci. Národní výbory nebyly na Pelhřimovsku voleny jednotně ve stejnou dobu, ale vznikaly již v ilegalitě před květnovými dny, v odlišný čas v průběhu 5. května nebo až v průběhu dalších revolučních dní.¹⁴⁸

V kronice města Humpolec můžeme k této problematice nalézt, že ve 12 hodin 30 minut přednesl předseda národního výboru J. Maršík prohlášení v městském rozhlase:

„Občané! Hitlerovská tyranie zlomena – jsme opět svobodní! Jako stoupenci lidové demokracie a naprosté sociální spravedlnosti, které triumfovaly v Sovětském svazu a nyní jsou na vítězném postupu v celém světě, ujímáme se správy města Humpolec. Do ustavení okresního národního výboru přejímáme dočasně i jeho funkci..., že nás čekají velké potíže při likvidaci škod způsobených válkou, avšak při pochopení všeho občanstva, vybudujeme si brzy krásnější a lepší domov. Posilou všem nám musí býti vzpomínka na nezměrné oběti přinesené našemu národnímu odboji. Obracíme se zejména na náš pracující lid, jehož jménem ujali jsme se správy města a okresu, aby jako hlavní nositel moci v nové republice plně podepřel všechna nařízení jejích orgánů a tím i naše vlastní. Občané! Zachovejte klid a pořádek! Uposlechněte bezpodmínečně všech nařízení! Nikdo nezasahuj do majetkových práv jednotlivců! Nutné úpravy budou provedeny zákony a nařízeními.

¹⁴⁸ Pelhřimov, str. 1381; Červená Řečice, str. 190; Humpolec, str. 83–85; Zachotín, str. 278; Pacov, str. 6; Kronika obce Senožaty (dále jen Senožaty), str. 32; Leskovice, str. 21; Sudkův Důl, str. 29–30; Nová Cerekev, str. 46

*Majetek našich nepřátel je nyní majetkem republiky a je pod dočasnou správou národních výborů a jimi pověřených orgánů. Škody způsobené na tomto majetku budou přísně stíhány. Škůdcové a zrádci národa budou zajištěni a odevzdáni lidovým soudům k potrestání. Důvěřujte nám a spolupracujte s námi. Všichni do nové budovatelské práce! Sláva osvoboditelské Rudé armádě! Sláva Československé republice! Ať žije náš milovaný prezident Dr. Edvard Beneš!*¹⁴⁹

4.2.4 Odzbrojování německých posádek

Na Pelhřimovsku byly stále přítomny silné posádky wehrmachtu. Po utvoření zahájily národní výbory svou činnost. Na mnoha místech započaly odzbrojovat příslušníky wehrmachtu. Setkáváme se však také s tím, že vojáky odzbrojovalo samotné civilní obyvatelstvo.¹⁵⁰

Obě tyto možnosti nastaly v případě obcí Pacov a Nová Cerekev. Důkazem těchto jednání je nám záznam v kronice obce Nová Cerekev, kde je uvedeno, že v Pacově byla odzbrojena německá posádka zdejší odvážnou příslušnicí stanice. Do Nové Cerekve o odzbrojování vojáků přišlo telefonické vyrozumění.¹⁵¹

4.2.5 Ustupující německá armáda

Jak je dobře známo, vojáci wehrmachtu nechtěli padnout do spár a zajetí Rudé armády, kde by je jistě čekala nejistá budoucnost. V tento čas dozvuků hroutící se existence třetí říše a rodící se vzpoury mnoho vojáků záměrně opouštělo své jednotky a vydávali se směrem na západ k americkým liniím, aby se tam případně stihli dostat před tím, než celé možné území obsadí Rudá armáda. Americké zajetí pro ně bylo více přijatelné, neboť představa dlouholeté internace na Sibiři byla přímo děsivá. Obavy z možné pomsty za způsobené utrpení byly asi také na místě.¹⁵² Například přes Červenou Řečici utíkaly před rychle postupující Rudou armádou některé oddíly Hlinkových gard, což nám potvrzuje kronika tohoto města.¹⁵³

¹⁴⁹ Humpolec, str. 86–87

¹⁵⁰ Pelhřimov, str. 1382; Nová Cerekev, str. 46; Pacov, str. 8

¹⁵¹ Nová Cerekev, str. 46; Pacov, str. 8

¹⁵² Senožaty, str. 32; Zachotín, str. 276, 279

¹⁵³ Červená Řečice, str. 189

V průběhu odpoledne a večera vznikaly narychlo na některých místech Pelhřimovska zátarasy proti postupující armádě wehrmachtu. Počítalo se i s tím, že vojáci wehrmachtu se jen tak snadno nenechají zastavit, a proto mohou nastat případné boje. Během války a zvláště pak za těchto těžkých dní nebylo neobvyklé, že si lidé budovali nějaké bezpečné místo, kde by se v případě ohrožení mohli ukrýt.¹⁵⁴

Lidé si například stavěli povětšinou velmi primitivní kryty na těžko dostupných místech v lesích.¹⁵⁵ Nejčastěji byly do země vyhloubeny jámy, jednoduše podepřené několika kulatinami stromů.¹⁵⁶ Ve městech spíše lidé volili vytvoření krytů ve sklepích obytných domů, aby se v případě bojů o město nebo ve městě měli kam uchýlit. Některé kryty byly zajištěny dřevěnými sloupy a trámy. Ve větší míře se v Pelhřimově začaly kryty stavět zejména tehdy, když Němci začali budovat ve městě protitankové zábrany. Obavy obyvatel Pelhřimova se zvyšovaly při pohledu na vojenské stráže před hotelem Slávie a před budovami, v nichž bylo umístěno vojsko. Strategicky významné budovy, jako nádraží, pošta, elektrárna a i jiné důležité budovy, byly také hlídány vojenskými strážemi. Německé hlídky oddílu SS neustále ve dne v noci procházely městem.¹⁵⁷ *Hlídky jsou složeny ze čtyř ozbrojených esesmanů v prilbách, jeden z vojáků nese pancéřovou pěst, což budilo pozornost. Větší vzrušení nastalo, když přeletí nad městem jedno nebo dvě americká letadla, tzv. „kotláři“, ale nyní už se ani výstraha ani poplach nehouká, což je také jedna ze známek počínající dezorganizace.*¹⁵⁸

Města a obce si ustanovovaly hlídky pro ochranu obyvatel a udržení pořádku. Připravit se na možná bezprostřední nebezpečí byla nutnost, která se stala běžnou součástí každodenního života.¹⁵⁹ Výjimkou nebylo ani to, že si lidé schovávali své cennosti na bezpečné místo, kde by je kdykoli v případě potřeby mohli vyzvednout. Mnohdy se potřebné předměty jednoduše zakopaly na zahradě, poli či v lese nebo se ukrývaly na nějakém příhodném místě ve sklepích, v kůlnách,

¹⁵⁴ Pelhřimov, str. 1379; Nová Cerekev, str. 46

¹⁵⁵ Nová Cerekev, str. 46

¹⁵⁶ dle vyprávění pí Holakovské

¹⁵⁷ Pelhřimov, str. 1379

¹⁵⁸ tamtéž, str. 1379–1380

¹⁵⁹ Sudkův Důl, str. 30

na půdách. Nejčastěji se schovávaly věci denní potřeby, a to prádlo, šaty, peřiny a samozřejmě nemohly chybět životně důležité potraviny. Hlavní důvod, proč se lidé uchýlovali k tomuto jednání, byl takový, že se obávali drancování ze strany ustupujícího německého vojska. Pro člověka, žijícího v době nejistoty, to byla určitá záruka zajištění rezervy na horší časy.¹⁶⁰

Kronika Horní Vsi krátce pro změnu vypovídá o stavbě zátarasů v obci:
„K večeru 5. května spěchali mužové obce na popud starosty obce, aby na silnici k Počátkům od Freymarku ke Smrku zbudovali z nakácených stromů záseky, které měly znemožnit pohyby německých vojsk po této silnici. U těchto překážek pak byly postaveny hlídky a v obci byla zavedena stálá hlídková služba. Obec byla ve stálém spojení s velitelstvím obrany v Horní Cerekvi.“

4.2.6 Němečtí uprchlíci

Nejenom vojáci utíkali před Rudou armádou na západ, ale i německé civilní obyvatelstvo nechťelo déle setrvávat tam, kde by se pohybovala Rudá armáda. Přes Pelhřimovsko přecházelo přibližně od konce února mnoho německých uprchlíků hlavně z Horního Slezska, Dolního Slezska a Moravy.¹⁶¹ Nacházely se zde také německé ženy s dětmi, které byly do protektorátu přesunuty z území třetí říše kvůli častému bombardování německých měst. Například v Branišově bylo poskytnuto přístřeší šestnácti ženám z přístavního města Hamburku.¹⁶²

Skoro do všech měst a vesnic na Pelhřimovsku byli umístěni evakuovaní Němci. Němečtí uprchlíci se po určitý čas zdržovali na jednom místě.¹⁶³ Z nařízení německého vedení okresního úřadu museli obyvatelé těchto měst nebo vesnic těmto dočasným přistěhovalcům zajistit ubytování, stravu, lékařskou péči a jiné potřeby. Němci bydleli ve veřejných budovách, hostincích, ale v mnoha případech byli přemísťováni do soukromých domácností místních obyvatel.¹⁶⁴ Většinou zpočátku každý dům musel živit jednoho uprchlíka a až za několik dnů si Němci sami začali

¹⁶⁰ Leskovice, str. 15; Horní Ves, str. 224; Pacov, str. 8

¹⁶¹ Zachotín, str. 276; Senožaty, str. 30; Červená Řečice, str. 185; Horní Ves, str. 211

¹⁶² VESECKÁ, A. *Z kroniky času 1945–1985*, 1985, str. 15

¹⁶³ Červená Řečice, str. 185

¹⁶⁴ Zachotín, str. 276; Senožaty, str. 30; Červená Řečice, str. 185; Horní Ves, str. 211

vařit.¹⁶⁵ Pro německé uprchlíky se brzy ujala ironická přezdívka „národní hosté“. Žádná z obou zúčastněných stran nebyla z této situace příliš nadšená. První z nich musela proti své vůli sdílet domov s cizími lidmi a ještě k tomu s lidmi německé národnosti, zatímco druhá strana byla odsunuta do pozice pouhých utečenců. Soužití českého obyvatelstva s německými uprchlíky se lišilo místo od místa. Na některých místech společně strávený čas probíhal bez větších komplikací, ale jinde k jistým nepříjemnostem docházelo.¹⁶⁶

4.2.7 Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska

Pelhřimov

Průběžně se na pelhřimovském náměstí scházeli lidé, se zájmem pozorující esesmany u budovy gymnázia, před záložnou a u hotelu Slávia, kde bylo velitelství SS s nechvalně proslulým velitelem oddílu SS Hauptsturmführerem Walterem Hauckem, který zde byl i ubytován.¹⁶⁷

Během odpoledne docházelo k posilování stráží u zmíněných objektů, společně s přehrazením navazujících chodníků, aby se nikdo nemohl přibližovat ke strážím připraveným v pohotovosti ke střelbě. Pohotovost vycházela z neklidnosti celého velitelství SS, které bylo taktéž informováno o pražských událostech.¹⁶⁸

Lidé ve městě se pouštěli do odvážných akcí, kdy byla na nádraží vztyčena československá vlajka, která však byla na rozkaz Haucka snata. Také se odstraňovaly německé nápisy, a to na popud přednosta poštovního úřadu Karla Půlpytla, který byl ihned předveden před Haucka. Naštěstí ukázal Hauckovi údajný telegram z Prahy z ministerstva, načež byl následně propuštěn. Tento telegram však pocházel od revolučního výboru. Již se také dle zpráv ve městě sešel národní výbor v bytě advokáta Dr. Smutka.¹⁶⁹

¹⁶⁵ VESECKÁ, A., 1985, str. 12

¹⁶⁶ Zachotín, str. 276; Senožaty, str. 30; Červená Řečice, str. 186; Horní Ves, str. 211

¹⁶⁷ Pelhřimov, str. 1380–1381

¹⁶⁸ tamtéž, str. 1381

¹⁶⁹ tamtéž, str. 1381

Na druhé straně již několik vysoce postavených Němců opustilo město. Mezi nimi byl německý hejtman Regierungsrat von Borries i jeho zástupce Leisner, který již dopoledne poslal vrchního komisaře okresního úřadu Dr. Ječmínka do spořitelny. Zde měl pro německé uprchlíky vybrat 300 000 K, avšak peníze zatím prý nedošly, a dále měl jít do záložny pro 200 000 K, které mu však odmítli vydat.¹⁷⁰

V podvečerní čas, přesně v 17 hodin 45 minut, městský rozhlas v Pelhřimově oznámil obyvatelům zákaz jakéhokoli shromažďování lidu. Na ulicích nesměly být pospolu spatřeny více než tři osoby. V případě neuposlechnutí zákazu mělo být proti dotyčným osobám zakročeno za použití zbraní. Dalším opatřením ze strany velitele jednotek SS Waltera Haucka bylo, že čeští četníci byli odzbrojeni a umístěni do prostor okresního úřadu, který měl zázemí v Masarykových školách.¹⁷¹

Všechny tyto zprávy a události nejen z Pelhřimovska, ale také samozřejmě z Prahy vyvolaly v Pelhřimově pochopitelnou reakci. Právě po vzoru předešlých měst a obcí i Pelhřimov se dočkal zvolení revolučního národního výboru. Národní výbor projednával možnost vyhlášení revoluce, aby tak v podstatě následoval Humpolec či Německý Brod.¹⁷²

V Pelhřimově se však nacházela velmi početná německá posádka, která se skládala z několika set esesmanů. Esesmani byli velmi dobře vyzbrojeni. Tato skutečnost se nemohla brát na lehkou váhu. Postavit se proti dobře vycvičené, vyzbrojené a hlavně tak početné přesile esesmanů nebylo jednoduché. Všechna jednání národního výboru byla náhle přerušena, neboť právě přišly zprávy o povstání v Praze. V kronice města Pelhřimov nalezneme svědectví o tom, jak z Prahy záhy do Pelhřimova přijela spojka, jež s sebou přivezla příkaz, aby byla vyhlášena revoluce, a žádost o přispěchání na pomoc Praze v bojích proti okupantům. Zanedlouho nato, co do Pelhřimova dorazila spojka s příkazem vyhlásit revoluci, přijela z Prahy spojka jiná, která přinesla úplně odlišný rozkaz. Podstata

¹⁷⁰ Pelhřimov, str. 1381

¹⁷¹ tamtéž, str. 1382

¹⁷² tamtéž, str. 1382

nového rozkazu, jenž zároveň rušil platnost příkazu původního, spočívala v tom, že nemá smysl vyvolávat revoluci tam, kde se nachází tak početná posádka esesmanů.¹⁷³

Z toho vyplývá, že celá akce připravovaná národním výborem by pravděpodobně skončila krachem a následně by mohlo dojít ke zbytečné pomstě příslušníků SS na civilním obyvatelstvu. Byla proto zvolena jiná taktika, a to vyjednávání se zástupci wehrmachtu. Všeobecné doporučení pro obce a města, v nichž byla právě přítomna jakkoli početná posádka wehrmachtu, znělo tak, že obyvatelstvo má v první řadě zachovat klid, a pokud to bude možné, soustředit se do lesů a bočních silnic, aby se zde mohli přepadávat případní nepřátelé. Jak již bylo řečeno, na celém Pelhřimovsku panovala dne 5. 5. 1945 poměrně znepokojivá atmosféra, která se každou novou hodinou stávala tím více vypjatější, ale i přesto byli někteří jedinci ochotni riskovat vše pro vlasteneckou čest.¹⁷⁴

V odpoledních hodinách se otevíraly obchody, které zely prázdnotou, jelikož majitelé obchodů i se zákazníky často společně poslouchali rozhlas. Zprávy přicházející z Prahy nechaly nezodpovězenou otázku o stávajícím stavu v Praze. Hovořilo se o rychlém průběhu Pražského povstání, při kterém Němci kapitulovali.¹⁷⁵

Humpolec

Ke zprávám o povstání v Praze přibyla jiná, tentokrát telefonická zpráva, a to taková, že v Německém Brodu byla vyhlášena revoluce. Přesně v 11.30 dorazilo do Humpolce oznámení, že nad poštovním úřadem v Německém Brodu převzal kontrolu revoluční národní výbor a že ve městě propuklo povstání proti nacistické nadvládě. Konkrétně bylo oznámení o situaci v Německém Brodu přijato paní Lehocovou, která v Humpolci pracovala jako úřednice telegrafního úřadu a která toto oznámení předala předsedovi obecní správní komise Janu Zítkovi. Jan Zítka neváhal ani vteřinu a zatelefonoval do poštovního telegrafického úřadu

¹⁷³ Pelhřimov, str. 1382

¹⁷⁴ tamtéž, str. 1382

¹⁷⁵ tamtéž, str. 1380

v Německém Brodu, aby se osobně přesvědčil o pravdivosti zprávy. Po tomto telefonátu nemohlo být pochyb, že se opravdu jedná o skutečnou a pravdivou zprávu, a proto se rozhodl sdělit tuto novinu svým spoluobčanům v městském rozhlase. Vlastní Zítkově promluvě předcházelo puštění fanfár ze Smetanovy opery Libuše.¹⁷⁶

Když fanfáry dohrály, Zítko vypověděl, že celý národ vstupuje do fáze neskrytého odporu proti nacistům. Všichni, kdo zaslechli fanfáry a poté Zítkovu promluvu, nechali všeho, co právě v tu chvíli dělali, a začali se shromažďovat na ulicích Humpolce. V průběhu tohoto dění se v Brodské ulici objevilo auto ověšené vlajkami Československé republiky. Auto bylo zastaveno přímo proti humpoleckému pivovaru a členové jeho osazení znovu informovali přítomné, že v Německém Brodu opravdu nastaly zmiňované změny a že správu města nyní vykonává národní výbor. Podle již dřívějšího ujednání byl připraven plán na rozvrh práce vojenského vedení, a proto ředitel továrny Jindřich Malát (nadporučík v záloze) a továrník Jiří Jokl (poručík v záloze) vybídli plukovníka generálního štábu Františka Dasticha, který bydlel na zapřenou v Želivském klášteře, aby se v Humpolci ujal velení. Plukovník tuto nabídku přijal, a když dojeli do Humpolce, pohotově vzal do svých rukou řízení odboje a posádkového velitelství. Velitelství zprvu sídlilo v radnici na dolním náměstí, ale za nějaký čas bylo přestěhováno do budovy školy. Došlo také k tomu, že se několik bývalých vojáků bez přemýšlení domáhalo vstoupit do vojenské služby. Mezitím členové revolučního národního výboru, kteří byli již dříve v ilegalitě vybráni, zvolili svého předsedu a v plné sestavě se následně dostavili na radnici.¹⁷⁷

Díky novým zprávám z Německého Brodu, kde bylo zdejší povstání potlačeno, se plukovník generálního štábu František Dastich, záložní nadporučík Jindřich Malát, předseda obecní správní komise Jan Zítko a bývalý legionář Josef Touka rozhodli zajít za místním velitelem německé posádky plukovníkem Hühnerem, aby se s ním domluvili ohledně udržení bezpečnosti a pořádku v Humpolci. Na jednání bylo kromě již zmíněných osob přítomno několik německých důstojníků, major Tleutje a tlumočník. Plukovník Hühner celou situaci

¹⁷⁶ Humpolec, str. 83

¹⁷⁷ tamtéž, str. 83–84

ve městě považoval za pouhý puč, který by v jediném okamžiku mohl zbraněmi potlačit, ale přesto se jednání relativně zdárně podařilo uzavřít. Obě strany uzavřely na dobu 24 hodin příměří, aby se zabránilo zbytečným ztrátám na životech. Zástupci české strany také doufali v to, že za pomoci sjednaného příměří získají čas, aby se doposud nepřehledná situace ve městě alespoň trochu vyjasnila. Z jednání vyplynuly i jiné dohody, a to že *budou ponechány vyvěšené československé prapory, československé vojsko zůstane ve svých uniformách a městem budou procházet hlídky německého vojska s československými. Nebude-li podniknuto nic z jedné strany, nepodnikne nic ani strana druhá.* Příměří bylo třikrát po uplynulých 24 hodinách opětovně obnoveno.¹⁷⁸

Odpoledne se situace v Humpolci začala mírně přiořstřovat, neboť Němci znovu obsadili veřejné budovy, a na poště tak mohli kontrolovat zprávy u telefonu. Z místního městského rozhlasu národní výbor opakovaně nabádal obyvatelstvo, *aby zachovalo klid a nezavdávalo příčinu k rušení příměří.*¹⁷⁹ Ve městě byli zajišťováni kolaboranti a okupační moci poplatní Němci. Z humpoleckého obyvatelstva byl tak zadržen kolaborant Josef Vítka, Němec J. Wild, který doslova představoval městský postrach, Q. Konvalínová, Antonín Prokop a Wolf Prokop. Mezi těmito zadrženými byli i manželé Kratochvílovi, kteří za války převzali dům s prodejnou uhlí, jež předtím patřila židovskému obchodníkovi Rudolfu Maršíkovi. Kratochvílovým se od té doby obecně říkalo Kohle.¹⁸⁰

Leskovice

Mlhavé ráno ani dopoledne 5. května stejně jako na ostatních místech Pelhřimovska nepřineslo žádné zásadní změny, a tento čas se tak nesl v poměrně poklidném duchu. Dalo by se říci, že občasné zahlédnutí vojenského auta, jak jede po silnici, a průjezd obrněného vlaku obcí, mířícího na západ, bylo jediné vytržení z každodenního běhu života tohoto dopoledne. I v Leskovicích lidé se zájmem poslouchali rádiové vysílání z Prahy a horlivě hltali všechny nové možné informace o vývoji pražského dění. Důsledkem poslechu bouřící se Prahy, došlo také zde

¹⁷⁸ Humpolec, str. 90

¹⁷⁹ tamtéž, str. 92

¹⁸⁰ tamtéž, str. 92

k postupnému veřejnému projevu nesouhlasu se stále ještě trvající okupační mocí, který se vyznačoval zamazáváním německých nápisů, vyvěšováním československých vlajek apod.¹⁸¹

Odpoledne došlo v Leskovicích ke sloučení dvou revolučních národních výborů, které do této doby neměly ani potuchy jeden o druhém. První z nich vznikl již v březnových dnech a předsedou byl jmenován František Soukup. Druhý revoluční národní výbor byl vytvořen až o něco později, a to na počátku května.¹⁸² V právě sjednoceném národním výboru vzal předsednictví do svých rukou obuvník Josef Brtna.¹⁸³ Zároveň do Leskovic dorazilo z Pacova telefonické vyrozumění tamějšího revolučního národního výboru o tom, že ve městě došlo k odzbrojení posádky wehrmachtu. Vyrozumění konkrétně převzal správce leskovického hospodářského družstva Jan Macek společně s výzvou, aby Leskovičtí následovali příkladu Pacovských a také přikročili k odzbrojování.¹⁸⁴

V Leskovicích se tou dobou zdržoval železniční strážní oddíl, jenž byl složen ze 48 mužů a jednoho mladého příslušníka SS, který byl velitelem mužstva.¹⁸⁵ V oddíle se nacházeli jenom mladí slovenští Němci. Posádka našla prostory pro přespávání v místním hostinci Karla Doubka a v domě Boženy Vlachové.¹⁸⁶

V těchto květnových dnech poměrně vzrostl strategický význam Leskovic, neboť silnice, která se vine kolem obce, propojuje města Jihlavu a Tábor. Přímo skrze území obce byla vedena železniční trať, která obě tato města také spojovala. Důležitost silnice a železniční trati spočívala i v tom, že s nimi německé velení počítalo při odsunu přibližně milionové armády směrem na západ. Pro Němce bylo proto nutné zajistit co nejvíce únikových cest, aby se tím udržela jejich průchodnost. Železniční strážní oddíl byl do Leskovic umístěn příčinou události, jež se odehrála v prosinci roku 1944, kdy destrukční skupina partyzánského oddílu

¹⁸¹ Leskovice, str. 18; HLADÍLEK, M., 1987, str. 14

¹⁸² Leskovice, str. 21

¹⁸³ tamtéž, str. 21

¹⁸⁴ tamtéž, str. 21; HLADÍLEK, M., 1987, str. 16

¹⁸⁵ Leskovice, str. 21

¹⁸⁶ HLADÍLEK, M., 1987, str. 16

„Mistr Jan Hus“ nechala vyhodit do povětří železniční most. Tato akce měla odvést pozornost od prostoru, kde skupina skutečně působila.¹⁸⁷

V Leskovicích se lidé shodli na tom, že bude asi lepší, když přistoupí na pacovskou výzvu, a proto několik vyslanců z řad leskovických občanů se rozhodlo zahájit vyjednávání.¹⁸⁸ Od dvou pamětnic, a to paní Holakovské a Albrechtové, jsem se dozvěděla, že vojáci prý měli být odzbrojeni již před zmíněným telefonátem z Pacova.¹⁸⁹ V každém případě se několik leskovických obyvatel pod vedením Emila Vašků, který díky delšímu pracovnímu nasazení v Německu byl nejvíce jazykově vybaven, i když němčina nakonec nebyla tak docela potřeba, rozhodlo, že vojáky odzbrojí.¹⁹⁰

Všech 48 vojáků bez jakýchkoli problémů odevzdalo zbraně a následně je sami odnášeli do skladu družstva. Zbraně v podstatě vyměnili za poskytnutí stravy na dva dny. Nebylo se ani čemu divit, protože pro vyhladovělé, unavené a zubožené vojáky to znamenalo jediné vysvobození. Strážní železniční oddíl byl zajištěn už jen v hostinském sále, kam vojákům místní ženy přinášely jídlo.¹⁹¹

Poté přišel na řadu velitel posádky, který nepřebýval se svými vojáky v hostinci, ale byl ubytován v bytě, ve stavení u Vašků. V jeho případě se očekávalo, že se jen tak snadno nebude chtít vzdát, a proto si pověření vyjednávači vzali s sebou zbraně, kdyby opravdu nastaly komplikace. Když ozbrojení vyjednávači dorazili do inkriminovaného bytu, byl esesman zaskočen nečekanou návštěvou, ale i přesto se zdálo, že nebyl ochoten se snadno vzdát.¹⁹² Bylo mu jasné, že nemá cenu se přesile nějak bránit, neboť by proti ní pravděpodobně neměl příliš velkou šanci. Vyjednávači na nic nečekali, esesmana na místě odzbrojili a měli v úmyslu ho neprodleně zajmout. Ten však nečekaně namítal, že se nejprve musí obléknout a teprve pak za nimi dorazí. Slib od samého začátku neměl v úmyslu dodržet. Zanedlouho byl zadržen a opět odzbrojen při útěku z Leskovic,

¹⁸⁷ HLADÍLEK, M., 1987, str. 15

¹⁸⁸ Leskovice, str. 21

¹⁸⁹ dle vyprávění pí Holakovské a pí Albrechtové

¹⁹⁰ Leskovice, str. 21

¹⁹¹ tamtéž, str. 21; dle vyprávění p. Pecha

¹⁹² Leskovice, str. 21; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 9; HLADÍLEK, M., 1987, str. 16

kdy se snažil dostat k železniční trati.¹⁹³ Po zadržení ho internovali v zemědělské budově u Roubíků.¹⁹⁴

Prozatím bylo rozhodnuto o sestavení hlídek, které byly vyslány na krajní území Leskovic. Hlídky odzbrojily posádky několika německých vojenských aut, která projížděla kolem Leskovic směrem na Tábor.¹⁹⁵ Dohromady bylo hlídkami zajištěno přibližně šest aut. Vojáci byli odzbrojeni a odvedeni do hostinského sálu ke strážnímu železničnímu oddílu.¹⁹⁶ Obyvatelé Leskovic se postupně rozdělili na dva tábory, kdy první z nich si počal připouštět závažnost tohoto činu, neboť v této době ještě platilo, že nikdo se jen tak nemohl postavit do cesty německému vojákovu a vyjít z toho zcela beztestně. Druhá skupina se přiklápěla k názoru, že vlastenecká povinnost je daleko přednější než opatrnost, a navíc tuto skupinu lidí poháněla nedočkavost vzít konečně do svých rukou určitou spravedlnost.¹⁹⁷

Další incident s tentokrát osobním vojenským vozem se udál později odpoledne. Tento osobní vojenský vůz jel směrem od Pelhřimova a byl obsazen německými důstojníky. Leskovičtí se pokusili vůz zastavit, ale jeho řidič na výzvy reagoval tak, že místo zastavení naopak zrychlil a začal ujíždět. Za ujíždějícím vozem se ozvalo několik výstřelů.¹⁹⁸

Časem se vyrojily různé spekulace o tom, že právě tito důstojníci telefonovali z Kamene přímo veliteli posádky SS v Pelhřimově Walteru Hauckovi, aby mu vše vypověděli o události v Leskovicích. Údajně se podařilo zjistit, že z Kamene v tuto dobu nikdo nepodal o aktuálních poměrech v Leskovicích žádnou informaci do Pelhřimova či někam jinam.¹⁹⁹ Existuje i jiná verze o tom, jak se Walter Hauck o dění v Leskovicích dozvěděl, a to taková, že když byl železniční strážní oddíl odzbrojován, zapomnělo se na čtyři vojáky, kteří po dvojicích právě

¹⁹³ Leskovice, str. 21–22

¹⁹⁴ tamtéž, str. 22; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 9; HLADÍLEK, M., 1987, str. 17

¹⁹⁵ Leskovice, str. 22; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 9–10

¹⁹⁶ Leskovice, str. 22; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 9; HLADÍLEK, M., 1987, str. 17

¹⁹⁷ Leskovice, str. 22; HLADÍLEK, M., 1987, str. 17; dle vyprávění pí Holakovské

¹⁹⁸ Leskovice, str. 22–23; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 10; HLADÍLEK, M., 1987, str. 17

¹⁹⁹ ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 10

hlídkovali po obou stranách železniční trati. Jedna z této dvojice měla zatelefonovat do Pelhřimova.²⁰⁰ S jistotou se však nikdy nepodařilo prokázat, kdo doopravdy dal do Pelhřimova vědět.

Leskovice nadále pokračovali v tom, na čem se dohodli před nepříjemností s vojenským osobním vozem. Zdálo se, že zbytek dne bude probíhat snad již v poklidnějším duchu, i když leckterého obyvatele Leskovic přepadla nervozita a nejistota z případné německé odvety.²⁰¹ Mezi sebou si začali zbytek zabavených zbraní rozdělovat členové národního výboru, leskovičtí obyvatelé, a dokonce i obyvatelé z přilehlých vesnic, a to především z Litochošče a Moravče. Nelze se proto divit, že zbraně často obdrželi naprosto nezkušení mladí lidé. Málokdo měl nějaké zkušenosti se skutečným bojem nebo s velením. Celkově tato akce postrádala jednotnost.²⁰² Po 16. hodině dorazilo od Pelhřimova několik nákladních automobilů s mnoha velmi dobře vyzbrojenými vojáky. Všechny nákladní automobily zaujaly pozice na okraji obce a vojáci se počali krýt v blízkém příkopu u silnice.²⁰³

Nové okolnosti přiměly obyvatele Leskovic rychle přehodnotit schopnosti svých současných obránců, a proto zbraně raději dali zkušenějším obyvatelům. Ti na nic nečekali a ihned zaujali vhodné postavení k boji. Ženy společně s dětmi se odcházely skrýt do domů.²⁰⁴ Paní Libuše Albrechtová, které bylo v této době 18 let, vzpomíná, že před tím, než začala střelba, v celé vesnici nastalo nezvyklé hrobové ticho, na které nikdy nezapomene a až do konce života jí bude znít v uších.²⁰⁵

Ticho bylo náhle přerušeno nepřímou palbou z kulometu, vypálenou z jednoho předního nákladního auta. Tato palba nikoho ani nic nezasáhla, neboť byla nejspíše pro výstrahu vystřelena do vzduchu. Další výstřely byly vzápětí opětovány leskovickými obránci a první úspěch na sebe nenechal dlouho čekat, protože v následujících minutách se obránci soustředili právě na to přední nákladní

²⁰⁰ dle vyprávění p. Pecha

²⁰¹ Leskovice, str. 24

²⁰² tamtéž, str. 22; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 10

²⁰³ Leskovice, str. 24; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 10

²⁰⁴ Leskovice, str. 25

²⁰⁵ dle vyprávění pí Albrechtové

auto, které se jim podařilo zneškodnit tak, že skončilo v příkopě. Vytrvalá obrana se Leskovicím postupně začala vyplácet, neboť esesmanům nestačily síly na momentální průlom obce. V podstatě jediná možná přístupová cesta do obce byla neustále střežena. Situace zůstávala neměnná až do soumraku, kdy se esesmanům zdařilo dostat do horní části Leskovic, kde neváhali použít pancéřovou pěst a zapálit tak dům Josefa Markvanta a Františka Samka.²⁰⁶

Ted' se pro změnu vedlo útočníkům, kteří získali sklad zemědělského družstva a zde zajali osm obyvatel Leskovic. Mezi zajatými byl i Jan Macek, jenž se předtím snažil několikrát do Pacova dovolat pro pomoc.²⁰⁷ S těmito zajatci se chystali příslušníci SS udělat krátký proces, a proto je zavedli ke zdi před budovou, aby je tu mohli na místě zastřelit, avšak jeden německý důstojník vydal nařízení nestřílet, neboť doslova řekl: „*Nestřílet! Škoda kulky pro takové české psy!*“²⁰⁸ Jeho nový plán byl prostý, hodit mezi shromážděné zajatce granát. Než se však stačili dohodnout, jak se zajatci naložit, všichni jim nepozorovaně unikli, protože využili chvíle jejich nepozornosti. Esesmani po utíkajících lidech použili kulometu, který byl výhodně umístěn ve věži zemědělského družstva, ale díky tmě nikoho nezasáhli. Střety mezi obyvateli Leskovic a esesmany pokračovaly do 23. hodiny, kdy esesmani překvapivě obec opustili. Němci, kteří byli během odpoledne odzbrojeni leskovickými obyvateli, odešli společně s příslušníky SS.²⁰⁹ Když nastaly první výstřely, většina obyvatel se z obce běžela ukrýt do blízkých lesů a okolních obcí. V Leskovicích zůstali jenom obránci. Nikdo pořádně nevěděl, co se vlastně stalo a co se ještě bude dít. Celou noc pršelo a málokdo měl do deštivého počasí vhodné oblečení, neboť si nestačili kvůli rychlému úprku z obce nic vzít. Tato noc byla ve znamení nekonečného strachu.²¹⁰

Pozdě v noci se někteří do Leskovic vrátili, aby odklidili mrtvá těla. Tento den byli zastřeleni tito leskovičtí občané: Josef Charouzek, Josef Soukup, Alois

²⁰⁶ Leskovice, str. 10– 11; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 25

²⁰⁷ Leskovice, str. 25–26; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 11

²⁰⁸ ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 11

²⁰⁹ Leskovice, str. 26; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 11; HLADÍLEK, M., 1987, str. 11

²¹⁰ Leskovice, str. 25–26, ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 11–12

Hrdoušek, Josef Bíba, Josef Hlaváček, Josef Král st., Josef Král ml. a Josef Brtna.²¹¹

Jako první byli při obraně Leskovic zabiti Josef Hlaváček z Moravče a Josef Bíba z Litohoště.²¹²

Josef Charouzek s Josefem Hrdouškem drželi hlídku u kapličky, která byla postavena u silnice mířící do Pelhřimova. Když do Leskovic dorazila trestní výprava, nemohli již nadále zůstat na své pozici, a proto se vydali zpátky do obce. Josef Hrdoušek se rozhodl jít po levé straně silnice, aby se tak dostal ke svému domu. Cestou domů prošel těsně kolem rozestoupených esesmanů, aniž by si ho všimli. Oproti tomu Josef Charouzek si zvolil opačnou cestu než Josef Hrdoušek. Když byl jen pár metrů od úvozové cesty, kde se chtěl ukrýt, zasáhly ho tři rány, vypálené z kulometu. Josef Charouzek byl těžce zraněn. Zasažen, padl pod mez a dovolával se pomoci. Volání vyslyšela babička Dvořáková a její sousedka Králová. Obě ženy se dostaly k Charouzkovi, avšak neměly dostatek sil na to, aby ho odnesly do bezpečí. Vrátily se proto domů, aby vyslaly na pomoc Josefa Krále se synem Josefem a Josefem Brtinu.²¹³

Všichni tři se k raněnému bez problémů dostali, protože voják, jenž Charouzka zranil, si je nechal v klidu dojít na dostřel. Rozkázal jim, aby dali ruce nad hlavu a poté je odvedl k silnici, kde je zajali ostatní příslušníci SS. Nikdo z nich neměl na sobě nic teplého, a proto se dcera Josefa Krále vydala k místu, kde byli muži zadržení, aby svému otci a bratrovi mohla dát teplé kabáty. V cestě ani v předání oblečení jí nikdo nebránil, ale esesmani nečekali na to, až dívka odejde a ještě v její přítomnosti byl vydán rozkaz, aby byli všichni zastřeleni. Josef Král ml., který dobře rozuměl německy, nečekal na splnění rozkazu a začal utíkat. Nepodařilo se mu utéct dále než před hostinec, kde ho esesmani dostihli a střelili ho do hlavy.²¹⁴

Pan Pech i paní Libuše Albrechtová mi oba shodně pověděli, že pro Josefa Charouzka musel ještě někdo později přijít, neboť nezemřel na místě střelby, ale

²¹¹ Leskovice, str. 27

²¹² tamtéž, str. 32

²¹³ tamtéž, str. 28, ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 13

²¹⁴ Leskovice, str. 28–29; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 13

doma. Bohužel jsem se nedozvěděla, kdo konkrétně ho měl domů odnést, ale když k němu dotyční měli dorazit, Charouzek prý chtěl zůstat tam, kde ležel, a umřít. Přesto ho naložili na trakař a odvezli domů, kde později vykrvácel.²¹⁵

Jiná verze říká to, že Charouzek svým zraněním podlehl zakrátko po zastřelení tří leskovických občanů. Kolem druhé hodiny ranní měla být jeho mrtvola nalezena Janem Kufou a jím odvezena do Charouzkova domu.²¹⁶

Před hospodou zemřel téměř na stejném místě jako Josef Král i Alois Hrdoušek, manžel a otec půlročního syna. Alois Hrdoušek hlídal odzbrojené vojáky v hostinci u Doubků. Hostinec bylo jedno z prvních míst, které obsadili příslušníci SS. Alois Hrdoušek byl zadržen a posléze mučen. Z posledních sil se mu podařilo vyskočit oknem ven, ale na útěk se již nezmohl. Byl nalezen se zkrvavenou a zohavenou tváří, vypovídající o hrůzných posledních chvílích jeho života.²¹⁷

Josef Soukup, skladník filiálky hospodářského družstva, se vracel domů za svou manželkou, která byla kvůli dlouholeté nemoci upoutána na lůžko a bez pomoci nemohla opustit dům. Cestou domů byl zastřelen na stejném místě jako Josef Charouzek.²¹⁸

V Leskovicích žily dvě rodiny Dvořákových. O první rodině jsem se již zmínila výše a z druhé rodiny Dvořákových pocházela Jarmila Dvořáková, která možná v osudu obce sehrála významnou roli. Jarmila Dvořáková pracovala několik let ve Vídni, takže uměla výborně německy. V sobotu 5. května se Jarmila Dvořáková také nalézala v Leskovicích. Když narazila na esesmany, pokusila se s nimi vyjednávat, aby od vyhlazovacího plánu upustili. Vyjednávání dopadlo tak, že Jarmilu Dvořákovou odvezli esesmani s sebou do Pelhřimova přímo k Walteru Hauckovi.²¹⁹

²¹⁵ dle vyprávění p. Pecha a pí Albrechtové

²¹⁶ Leskovice, str. 31; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 15

²¹⁷ Leskovice, str. 31–32; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 15

²¹⁸ Leskovice, str. 32; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 15

²¹⁹ dle vyprávění p. Pecha a pí Albrechtové

Okolo toho, proč Jarmila Dvořáková odjela s esesmany do Pelhřimova, se vyvojila spousta spekulací a fám. Jednu takovou fámou mi vyprávěla paní Libuše Albrechtová. Mezi příslušníky SS měl být prý údajný přítel Jarmily Dvořákové, kterého měla potkat při svém pobytu ve Vídni, a proto s ní byli esesmani ochotní vyjednávat. Samozřejmě, že tato fáma byla postavena spíše na vymyšlených základech.²²⁰

Před zhruba šesti lety navštívil Jarmilu Dvořákovou, provdanou Velínskou, Stanislav Motl v západních Čechách, aby se jí vyptal na setkání s Walterem Hauckem. I když v době návštěvy už jí paměť příliš spolehlivě nesloužila, na shledání s Hauckem si dobře pamatovala. Dle jejích slov měla být svědkem toho, jak jeden poddůstojník Hauckovi hlásil: „*Rozkaz byl splněn!*“²²¹

Častrov

V březnu roku 1945 se objevili v lesích u Častrova partyzáni, kteří místní obyvatelstvo přemlouvali k jakékoli spolupráci. Partyzánské přímluvy byly vyslyšeny 5. května, kdy vyzval obyvatele Častrova velitel partyzánů z Johanky u Kamenice nad Lipou, aby se přihlásili muži ve věku od 20 do 40 roků, vytvořili oddíl dobrovolníků a připojili se k odboji. Nakonec se přihlásilo 72 mužů.²²² Oddílu veleli příslušníci zdejší četnické stanice. Lidé na okolních silnicích vybudovali záseky a záměrně přerušili telefonní spojení. Ke stejnému kroku se odhodlali i v Metánově, Ctiboři a Veselé. Útok na Kamenici nad Lipou, kam přijel před květnovými událostmi stíhací oddíl SS, tzv. jagdkommando, který podléhal velení důstojníka SS Kernstocka, se neuskutečnil kvůli nedostatku zbraní a střeliva. Kernstock získal přezdívku „Kulhavý ďábel“.²²³

Červená Řečice

V Červené Řečici se již v noci ze 4. na 5. května vědělo, že Praha zamazává německé nápisy, a tudíž pravděpodobně v nejbližších dnech přistoupí k odporu.

²²⁰ dle vyprávění pí Albrechtové

²²¹ MOTL, S. Oběti a jejich vrazi, 2008, str. 286

²²² Kol. autorů. Květen 1945 na Pelhřimovsku, 1970, str. 42

²²³ tamtéž, str. 34, 42

Z Prahy se tehdy do Červené Řečice vrátili zaměstnanci zdejší papírny, kteří s sebou přinesli prakticky čerstvé informace z ohniska dění.²²⁴

Vyvěšenou československou vlajku museli v Pelhřimově pouze odstranit, ale v Červené Řečici se celá záležitost zkomplikovala a mohla skončit tragicky. Do města v podvečer přijelo auto plné příslušníků SS. Auto objelo náměstí, kde se nacházelo několik československých praporů a jeden z nich byl umístěn na vrcholku věže děkanského kostela sv. Máří Magdalény. Esesmani vtrhli na četnickou stanici a přikázali četníkům, aby do Pelhřimova vyslali dvě auta pro posily, které tu měly sjednat mezi lidmi pořádek. Všichni ve městě věděli, co to znamená, když chtějí esesmani udělat někde pořádek. Strach automaticky padl na každého rozumně uvažujícího člověka. Velké štěstí prokázalo Červené Řečici službu, když esesmani nakonec do města nedorazili. Červená Řečice o vlásek unikla hořkému osudu Leskovic, kde esesmani zanechali hotovou spoušť, ale o tom podrobně pojednám později.²²⁵

Zprávy o povstání v Praze se šířily poměrně rychle během celého odpoledne a dalo by se říci, že v podvečer už povědomí o situaci v Praze měla většina obyvatel. Každý, kdo měl k dispozici rádio, zaměřil svou pozornost na poslech Prahy a poskytl informace dál těm, kteří neměli jinou možnost, jak jinak je získat. Nikdo však neměl žádné uspokojivé informace o tom, co se právě v Praze děje. Lidé proto logicky spekulovali o možném průběhu povstání.²²⁶

Dobrá Voda

Do Dobré Vody 5. května došla dopoledne zpráva, že se po dlouhých šesti letech blíží den osvobození. Všichni ve vesnici se shodli na tom, že je potřeba zařídit vše tak, aby se Němcům zmařily plány, jak se jen dalo. Velitel četnické stanice společně se strážmistrem se navečer rozhodli odjet do blízkého Rynárce a k nim se přidalo ještě několik obyvatel Dobré Vody, aby se pokusili odzbrojit

²²⁴ Červená Řečice, str. 189

²²⁵ Červená Řečice, str. 190

²²⁶ Pelhřimov, str. 1380; Červená Řečice, str. 189

německou hlídku. Kolem půlnoci se všichni z Rynárce bez úspěchu vrátili, a proto mohla vesnice očekávat možný zásah ze strany Němců.²²⁷

Mnich

Dne 5. května vstoupily všechny partyzánské oddíly „Za Prahu“ do otevřeného boje. Jedním z míst boje byla obec Mnich. Prvotním impulzem byly pražské události a odzbrojení německé posádky v Nové Včelnici oddílem „Klement Gottwald“. Za přímé účasti členů štábu „Za Prahu“ došlo k odzbrojení německé posádky v Jarošově.²²⁸

Odzbrojení posádky v Mnichu bylo stanoveno na noc z 5. na 6. května. Oddíl „Klement Gottwald“ byl při akci pod přímým vedením velitele Ivanova. Útok byl rozdělen na tři části. První skupina o 10 partyzánech byla vedena komisařem Nezvaletem a měla odzbrojit dům, kde byl ubytován velitel posádky, důstojníci a poddůstojníci. Druhá o něco početnější skupina byla pro změnu vedena velitelem Ivanovem a jejím úkolem po odzbrojení velitelství bylo odzbrojit i posádku. Poslední skupina hlídala hospodu, kde byli ubytováni další němečtí vojáci, aby budovu neopustil větší počet vojáků.²²⁹

Odzbrojení německého velení proběhlo hladce. Důstojníci byli přepadeni, právě když už spali, a proto nekladli žádný odpor. Po odzbrojení velení dala skupina vedená Nezvaletem signál druhé skupině. Do této chvíle probíhalo odzbrojení německé posádky v Mnichu podle plánu. Při pokusu o odzbrojení německé stráže, hlídkující u hospody, došlo k výstřelu, který zalarmoval německou posádku. Směrem od Kamenice nad Lipou vjely do obce zcela nečekaně opancéřované vozy se silným oddílem příslušníků SS. Oddíl SS ihned zahájil střelbu, a neohlíželi se ani na to, že střílí do německých vojáků. Odzbrojený velitel posádky chtěl střelbu zastavit a stále volal „Nicht schiessen! Nicht schiessen!“, ale nikdo ho neposlouchal. Příčiny nečekaného příjezdu oddílu příslušníků SS do Mnichu nejsou známy.²³⁰

²²⁷ Kol. autorů, 1970, str. 58

²²⁸ JÍRA, J., 1960, str. 115; NEZVAL, J., 1988, str. 39

²²⁹ JÍRA, J., 1960, str. 116; NEZVAL, J., 1988, str. 39; PASÁK, T. Pražské povstání českého lidu v roce 1945, 1980, str. 65

²³⁰ JÍRA, J., 1960, str. 117; NEZVAL, J., 1988, str. 41

Existují však verze, které důvod příjezdu osvětlují. První verze říká, že se v žádném případě nejednalo o náhodný průjezd obcí. O partyzánské akci v Mnichu se totiž mělo dovědět velitelství SS v Kamenici na Lipou, a proto byl okamžitě vyslán stíhací oddíl na pomoc německé posádce v Mnichu. Příjezd příslušníků SS by však zaznamenala hlídka, která by měla dostatek času varovat Nezvalovu skupinu. Tato verze proto pracuje i s údajnou existencí pěší hlídky německých průzkumníků, kteří nepozorovaně pronikli k partyzánské hlídce.²³¹

Druhá verze se zase přiklání k tomu, že se jednalo o jednotku SS Schörnerovy armády, která dostala rozkaz k přesunu přes Černovice a Tábor do Prahy na pomoc k potlačení Pražského povstání. V černovických lesích však narazila tato jednotka na zátarasy, a proto změnila trasu své cesty na Soběslav a Tábor přes Mnich.²³² Z dostupných zdrojů není zcela jednoznačně možné říci, proč se jednotka SS nečekaně objevila v Mnichu.

Část partyzánů padla při přestřelce a následném při ústupu. Mezi nimi byl i mladý student a komisař oddílu „Klement Gottwald“ Eduard Emr. Několikanásobná německá přesila donutila Nezvalovu skupinu k ústupu, a po ní i skupinu velitele Ivanova, která se nacházela na opačné straně vesnice. Přesto byli ztráty na straně Němců mnohem vyšší než na straně partyzánů, protože Němci stříleli i do svých řad.²³³

Nová Cerekev

Nově vytvořený Národní výbor v Nové Cerekvi odzbrojil vojenský oddíl přibližně v počtu 270 Maďarů, kteří po delší dobu bydleli ve zvláštním železničním vlaku na místním nádraží. Maďaři nekladli při odzbrojování žádný odpor a své zbraně bez jakéhokoli problému odevzdali členům národního výboru. Tato událost ale vyvolala negativní reakci u oddílu SS, který obýval místnost v hostinci u Šmejkalů a v Nové Cerekvi měl za úkol střežit železniční trať. Oddíl SS měl

²³¹ KAMENÍK, V., 2006, str. 68; PASÁK, T., 1980, str. 65

²³² Bílek, J. *Partyzánská obec Mnich*, 1986, str. 3

²³³ JÍRA, J., 1960, str. 117–118; BENČÍK, A. – KURAL, V. – PAULÍK, J. – SOLC, J., 1961, str. 430; NEZVAL, J., 1988, str. 34

dohromady kolem 50 mužů a národnostně byl tvořen z Němců a Slováků. Když se o odzbrojování Maďarů doslechli esesmani, rozhodli se proti tomu rázně zasáhnout, a proto se šest ozbrojených esesmanů vydalo směrem k nádražní budově, na kterou záhy zahájili palbu. Naštěstí se z tohoto konfliktu nevyvinulo nic vážnějšího a nedošlo ani k žádným ztrátám na životech, neboť esesmani po krátké přestřelce utekli. Zabavené zbraně byly poté přeneseny na četnickou stanici.²³⁴

Senožaty

V Senožatech nastala trochu odlišná situace než v Pacově a Nové Cerekvi, protože zde národní výbor odzbrojil a hlavně za rukojmí vzal deset německých vojáků, kteří zběhli z armády. Z národního výboru dokonce telefonicky kontaktovali velitele letiště u nedalekých Jiřiček a vyzvali ho, aby přistoupil na kapitulaci, avšak kapitulace nepřicházela v úvahu, neboť velitel letiště neměl k tomuto rozhodnutí žádné kompetence. Doslova řekl, že *o kapitulaci nemůže sám rozhodovat, nýbrž že musí vyčkat rozhodnutí jejich služebny*.²³⁵ Německá posádka neměla v úmyslu při odzbrojování klást proti vykonavatelům žádný odpor, ale nechtěla se vzdát a být odzbrojena pouhými civilisty. Odevzdat své zbraně a tím pádem se vzdát, byla ochotna pouze od vojenské jednotky, a to nejlépe od armády americké.²³⁶

Zachotín

V Zachotíně, kde byly německé rodiny ubytovány ve zdejší budově školy, lidé s nelibostí nesli chování Němců, neboť ti bezohledně ničili školní majetek.²³⁷ Obyvatelé obce Zachotín se dokonce málem dostali do přímého ohrožení života. V sobotu 5. května byly na domy vyvěšovány československé vlajky a mezi lidmi zavládla dobrá nálada, a proto se někteří obyvatelé rozhodli využít této situace a začali nerozumně provokovat německé uprchlíky. Neuvědomovali si plně závažnost tohoto činu. Jedna německá žena si odjela stěžovat SS komandu do Pelhřimova.²³⁸

²³⁴ Nová Cerekev, str. 46–47

²³⁵ Senožaty, str. 32

²³⁶ tamtéž, str. 32–33

²³⁷ Zachotín, str. 277

²³⁸ tamtéž, str. 277

Stížnost nezůstala dlouho bez odezvy, a do Zachotína ještě ten den přijela dvě auta s německou posádkou. Na střeše obou aut byly situovány kulometry. Nikdo v obci neměl ani tušení, že jsou vystaveni nebezpečí a prakticky velká většina obyvatel Zachotína se tou dobou zdržovala na návsi. Když lidé spatřili, že do obce dorazili ozbrojení esesmani, na nic nečekali a dali se na útěk. Kdo nestačil utéct, byl v zápětí obklíčen a se zdviženýma rukama postaven k nedalekému stromu. František Koubek, který pracoval jako kočí, sebral veškerou odvahu a rozhodl se opustit určenou pozici. Při odchodu na něj blíže neurčený esesman vystřelil. Kulka naštěstí jen těsně minula jeho hlavu a zaryla se do domovních dveří. Zbytek obyvatel až na pár výjimek nechtěl zbytečně riskovat a raději odešel z obce pryč. Nedošlo však k žádným ztrátám na životech, protože esesmani nakonec jenom odsunuli své soukmenovce.²³⁹

Po jejich odjezdu zavládl v obci strach. Nikdo si nechtěl domýšlet, co by se mohlo stát, kdyby se znovu do Zachotína esesmani vrátili. Obec by se nemohla tak snadno bránit, neboť málokdo měl k dispozici zbraň, ale Zachotín byl opětovného zákroku esesmanů ušetřen. Kronika obce Zachotína dodává, že i přes tento hrůzný zážitek, neměli někteří zachotínští muži vůči Němcům úplně čisté svědomí, avšak dále nám kronika neposkytuje informace o tom, z jakého důvodu zachotínští muži nabyli špatného svědomí.²⁴⁰

²³⁹ Zachotín, str. 277–278

²⁴⁰ tamtéž, str. 278

5 Neděle 6. května

5.1 Pražské povstání

Nejvíce dramatická situace se však odehrávala v Praze, kde se od rána očekávala německá ofenziva. Na ráno byla dohodnuta schůzka Němců s povstaleckými jednotkami. Společně měli usednout k jednacímu stolu na neutrální půdě Mezinárodního červeného kříže. Jednání se zúčastnil i K. H. Frank a zástupce Červeného kříže Montandont. Obě strany daly proto rozkaz k zastavení palby.²⁴¹

Informace o ranním osvobození Plzně americkými jednotkami ujišťovalo ve víře, že Praha bude brzy osvobozena. Skupina armády Mitte (Střed) dostala rozkaz pro zahájení odloženého ústupu k americkým liniím. Aby byl ústup vůbec možný, musela být uvolněna pražská komunikační křižovatka. Snahou Němců bylo při ústupu vyjednat dílčí kapitulaci Německa s vrchním velením spojeneckých expedičních sil, avšak generál Eisenhower rezolutně trval pouze na úplné kapitulaci.²⁴²

Útok na Prahu neprobíhal úplně dle Schörnerových představ. Německé posádky zprvu slavily úspěch v okrajových částech Prahy, ale jejich další postup se většinou zastavil. Milovická skupina „Wiking“, spojená s kbelskou posádkou, dobyla Prosek a Klíčov, kde se nějakou dobu zdrželi. Ruzyně měla být také obsazena německými vojáky, ale to se nakonec neuskutečnilo, neboť všichni tito vojáci byli již odzbrojeni oddílem z dělostřelecké školy „Brdy“. V Úvalech pro změnu narazila bojová skupina generála Reimanna z Českého Brodu na silniční zátaras. Zaskočila zde povstalce, kteří pro jistotu ustoupili do Kunovického lesa. Skupina pak rychle postupovala až do Běchovic.²⁴³

²⁴¹ BARTOŠEK, K., 1960, str. 169–170; KOKOŠKA, S., 2005, str. 145–148, MAREK, J., 2005, str. 210

²⁴² BARTOŠEK, K., 1960, str. 192; KOKOŠKA, S., 2005, str. 150; MAREK, J., 2005, str. 281; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 107

²⁴³ BARTOŠEK, K., 1960, str. 149–153; GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 497, 500; JAKL, T., 2004, str. 43; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 27; KOKOŠKA, S., 2005, str. 151–155;

Z obce Arnsdorf přes Drážďany a Litoměřice vyrazil pluk tankových granátníků SS „Der Führer“, nechvalně známý z masakru v Oradour-sur-Glane. Dne 10. června 1944 zde povraždili 642 lidí, z toho 500 žen a dětí bylo za živa upáleno v místním kostele. Pluk měl směřovat nejkratší cestou do Dejvic, ale příčinou špatného odbočení překročil u Veltrus Vltavu a dostal se tak do oblasti ovládnuté silnými povstaleckými jednotkami. Později bojoval s povstaleckými jednotkami v Chabrech, Kobylisích a Holešovicích.²⁴⁴

Bojové skupiny z jihu se přesouvaly ve dvou proudech. Skupina „Klein“ mířila z Benešova přes Čerčany a Kunratice k Pankráci. Druhá skupina „Wallenstein“ šla z Neveklova přes Jílové, Psáry, Libuš a Modřany. Na Zbraslavi byla tato skupina zadržena povstalci z Lahovic, kteří bránili most přes Berounku. Obrana Pankráce držela své pozice i přes snahy Němců proniknout k michelské pekárně, kam se přesunuly povstalecké jednotky od Záběhlic a z vršovického nádraží. Německým posádkám se ve středu města podařilo prorazit pouze směrem k žižkovskému nákladovému nádraží, kde byly následně zastaveny.²⁴⁵

Jednotky Luftwaffe měly dle požadavku SS Pückela srovnat se zemí střed Prahy. To se naštěstí nestalo, protože letectvo mělo útočit na konkrétní cíle, jako byl pražský rozhlas. Před šestou hodinou večerní byla zasažena budova rozhlasu. Výbuch pumy zničil hlasatelnu a těžce poškodil technické pracoviště. Rozhlas se odmlčel na více jak hodinu, kdy začal provizorně vysílat z budovy strašnického vysílače.²⁴⁶

V Praze v noci na 6. května povstalci vystavěli cca 1 600 barikád, čímž se podařilo paralyzovat pohyblivost německých jednotek. Mimo Prahu povstalecké

MAREK, J., 2005, str. 169, 208–209; PASÁK, T., 1980, str. 40, 44; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 102, 104–105

²⁴⁴ BARTOŠEK, K., 1960, str. 149–153; GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 497, 500; JAKL, T., 2004, str. 43; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 27; KOKOŠKA, S., 2005, str. 151–155; MAREK, J., 2005, str. 169, 208–209; PASÁK, T., 1980, str. 40, 44; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 102, 104–105

²⁴⁵ BARTOŠEK, K., 1960, str. 149–153; GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 497, 500; JAKL, T., 2004, str. 43; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 27; KOKOŠKA, S., 2005, str. 151–155; MAREK, J., 2005, str. 169, 208–209; PASÁK, T., 2004, str. 40, 44; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 102, 104–105

²⁴⁶ BARTOŠEK, K., 1960, str. 150; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 66; KOKOŠKA, S., 2005, str. 152; MAREK, J., 2005, str. 281; PASÁK, T., 2004, str. 41

jednotky z venkova stavěli barikády a přerušovali železniční síť na všech přístupových cestách do Prahy, čímž značně ztížili postup německých jednotek. Podařilo se jim dobít protiletadlové baterie na Groši, obsadily Skalku, Hostivař a Zahradní město. Celou situaci popisoval dálnopis odeslaný Schörnerovi, který končil větou, že se v Praze objevil nový nepřítel.²⁴⁷

Ráno vyrazily na pomoc Praze třemi směry jednotky generála Vlasova. Jedna skupina postupovala po plzeňské silnici od Berouna, druhá skupina mířila po místních komunikacích do Řeporyjí a poslední skupina směřovala přes Černošice a Radotín. Odvrátit střet s vojáky wehrmachtu se snažilo pouze rozhlasové studio z Černínského paláce, které v ruském jazyce připomínalo vlasovcům jejich závazek bojovat po boku wehrmachtu. Z Ruzyně se vydal plukovník Sorge vyjednávat s postupujícími vlasovci. Zpět se vrátil jen řidič s ultimátem, že pokud se posádka letiště nevzdá, Sorge bude pověšen. Němci již na nic nečekali a zahájili bojové akce proti Ruské osvobozené armádě.²⁴⁸

Večer 6. května proběhla první oficiální porada mezi povstaleckým velením a vlasovci, kde bylo dohodnuto, že 7. května ráno 600. pěší divize zahájí bojové operace ve třech směrech. Pluk vedený Archipovem se měl přesunout na pravý břeh Vltavy a obsadit Vinohrady, Nusle a Vršovice. Pluk nacházející se na Zličíně měl zaútočit na Břevnov, Hradčany, Malou Stranu a Staré Město a dále postupovat na Žižkov a Karlín. Třetí pluk měl zaútočit směrem na Dejvice, Bubeneč, Holešovice a případně podpořit druhý pluk na Starém Městě.²⁴⁹

5.2 Pelhřimovsko

V noci z 5. na 6. května a po celou neděli 6. května se mezi lidmi na Pelhřimovsku hlavně rozšiřovaly zvěsti o událostech v Leskovicích a Praze.²⁵⁰ Již

²⁴⁷ BARTOŠEK, K., 1960, str. 148, 150, 183–185; KOKOŠKA, S., 2005, str. 155; MAREK, J., 2005, str. 144, 280, SLANINA, J. – VALIŠ, Z., 1993, str. 46; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 103

²⁴⁸ JAKL, T., 2004, str. 41; KOKOŠKA, S., 2005, str. 159; MAREK, J., 2005, str. 188, 192, 281; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 119

²⁴⁹ KOKOŠKA, S., 2005, str. 160, 169; MAREK, J., 2005, str. 191, 281

²⁵⁰ Nová Cerekev, str. 49; Červená Řečice, str. 190; Pacov, str. 7

tak napjatá a vyhrocená atmosféra neustále houstla. Nikdo nevěděl, co se ve skutečnosti v Leskovicích odehrálo, a proto mezi lidmi vznikaly různé spekulace.²⁵¹

5.2.1 Ustupující německá armáda

Ve dnech 6. až 9. května přes Pelhřimovsko po silnicích projížděly hojné proudy aut s prchajícími oddíly německé armády z Moravy. Podobná situace se odehrávala i na železničních tratích. Všechna projíždějící auta nebo vlaky mířily k Táboru, odkud poté pokračovaly dále na západ. Lidé se měli vyvarovat jakýchkoli neuvážených kroků a nepokoušet se utíkající vojáky zastavit, jinak by se také mohlo stát, že by vojáci neváhali ani minutu a ihned použili své zbraně, aby si zajistili volnou cestu na západ.²⁵²

5.2.2 Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska

Pelhřimov

Kolem 11. hodiny německá vojenská stráž rozehnala skupinku lidí před radnicí. Zhruba půl hodiny poté místní rozhlas ohlašoval pelhřimovskému obyvatelstvu, že počátkem tohoto oznámení mohou být na ulici pospolu pouze dvě osoby, jinak esesmani přistoupí ke střelbě.²⁵³

Na náměstí v Pelhřimově stála nákladní auta, naložená jízdními koly, stoličkami, batohy a gumovými obručemi pro auta. U budovy soudu zastavovala jiná nákladní auta, do kterých nastupovali vojáci, doted' ubytovaní ve školách. Nákladní auta měla v kabině pro řidiče i přímo v prostorách vozu byly umístěny neustále zaměřující kulomety. Vojáci byli převáženi na nádraží, aby byli co nejrychleji převezeni do americké zóny.²⁵⁴

²⁵¹ Pelhřimov, str. 1383

²⁵² Senožaty, str. 33; Nová Cerekev, str. 48

²⁵³ Pelhřimov, str. 1383

²⁵⁴ tamtéž, str. 1383

Humpolec

V Humpolci se brzy zrána sešel národní výbor, aby projednal udržení bezpečnosti ve městě. Všechna důležitá místa ve městě byla stále v rukou dobře vyzbrojených Němců a obyvatelé Humpolce neměli dostatek sil k tomu, aby ve městě převzali otěže. Nemohli jen tak přehlížet nedostatek zbraní, a navíc by museli počítat s velmi pravděpodobným zásahem ze strany SS, neboť v blízkém Pelhřimově a Německém Brodu byly silné posádky SS, které by s akcí proti vzbouřencům příliš dlouho neotálely.²⁵⁵ Přesto se našli jedinci, kteří neuváženě porušovali křehkou rovnováhu dočasného příměří. Neví se přesně kdo, ale někdo z humpoleckého obyvatelstva si odplivl před německým vojákem a několik mladých lidí se údajně připravovalo k nějaké zvláštní akci, která však v humpolecké kronice není blíže specifikována. Z těchto událostí se naštěstí nevyvinulo nic vážnějšího a prakticky se přešly bez povšimnutí.²⁵⁶

Později dopoledne byl národní výbor vyzván, aby v určité krátké časové lhůtě odevzdal všechny zbraně zabavené Němcům a Maďarům. Národnímu výboru se povedlo tuto lhůtu prodloužit s poukazem na to, že národní výbor žádné zabavené zbraně nevlastní, protože si zbraně rozebralo obyvatelstvo Humpolce, které nejprve musí být k odevzdání zbraní vyzváno. Nakonec však k žádnému odevzdávání zbraní do německých rukou nedošlo.²⁵⁷

Humpolecká radnice byla pod velením hejtmána Schirmmka. Zástupci města ve 14 hodin odpoledne odešli na radnici, aby smluvili prodloužení příměří na dalších 24 hodin.²⁵⁸ Doktor Josef Meluzín, okresní hejtmán, se připojil k vojenskému oddělení při národním výboru. Národní výbor fungoval nepřetržitě po celý den a zabýval se výhradně bezpečností, dopravou a zásobováním. Německo-české hlídky nadále procházely městem. Neděle 6. května, až na pár drobnějších incidentů, probíhala poměrně klidně.²⁵⁹

²⁵⁵ Humpolec, str. 97

²⁵⁶ tamtéž, str. 97–98

²⁵⁷ tamtéž, str. 98

²⁵⁸ tamtéž, str. 98

²⁵⁹ tamtéž, str. 99

Leskovice

Noc pro leskovické obyvatele neměla konce, nikdo nemohl spát, neboť neustále museli být ve střehu, kdyby je šli esesmani hledat. Strach a hrůza ochromila všechny natolik, že necítili ani zimu, ani hlad. Za rozbřesku se začaly vyhledávat rozdělené rodiny a lidé si navzájem skládali dohromady střípky informací o vraždění v Leskovicích. I když si Leskovičtí nebyli stoprocentně jistí, jestli se opravdu do obce ještě ráno vrátí, o správnosti jejich rozhodnutí je utvrzoval fakt, že již nebyla slyšet střelba. Navíc touha vrátit se domů a postarat se o hospodářství byla silnější než opatrnost. Myšlenka, kdo nakrmí hospodářská zvířata, vytlákala mnohé obyvatele Leskovic z úkrytů.²⁶⁰

Ze všech stran se ráno k obci opatrně začaly přibližovat skupinky lidí. Domy, které byly předešlý den vypáleny, dohořovaly a štiplavý kouř, stoupající nad údolím, se nepříjemně mísil se vzduchem. Nic nenaznačovalo, že by se v obci dělo něco nekalého. Ne všichni však mohli před nebezpečím z obce utéct. Přes noc tak v obci zůstali staří a nemocní lidé, kteří nemohli bez pomoci opustit domovy.²⁶¹

Václav Hrdoušek na noc a ráno 6. května vzpomíná takto:

„V noci jsem se vrátil s manželkou domů. Utekli jsme jen s holýma rukama a chtěli jsme využít noci k tomu, abychom schovali alespoň nějaké šatstvo pro děti. Rychle jsme něco zabalili a odnesli to do křoví za vesnicí. V obci byl klid, a tak jsme se vrátili opět domů a očekávali příchod rána. Kolem 4 hodiny se vraceli sousedé z lesa, aby poklidili dobytek. Při vzájemném vyprávění jsme však zapomněli sledovat okolí. Tu někdo vykřikl, že jdou Němci. A již jsme viděli, jak se blíží v hloučkách k nám. Rozprchli jsme se na všechny strany. Já běžel k domovu, kde čekala manželka. Z domova jsme se však nedostali...“²⁶²

Opravdu, příslušníci SS se ráno 6. května vrátili, aby dokončili, co tak hrůzně předtím započali. Než vstoupili do obce, rozdělili se na šest skupinek a obec obklíčili ze všech stran a na přístupových cestách do obce byly rozestaveny hlídky. Díky zkušenosti z předešlého dne, kdy narazili na vytrvalou obranu, byli příslušníci

²⁶⁰ Leskovice, str. 34

²⁶¹ tamtéž, str. 36

²⁶² ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 18–19

SS mnohem opatrnější. Jak skupinky postupovaly obcí, tak vojáci začali zapalovat domy a zabili každého, kdo se jim připlétl do cesty. První byl postižen hlouček lidí kolem Václava Hrdouška. Všichni, když spatřili blížící se esesmany, začali zděšeně utíkat do lesa. Esesmani se za nimi do lesa neodvážili, neboť se obávali partyzánů. Na útěku byla střelou zasažena Alžběta Soukupová, která i přes zranění stačila uprchnout do lesa. Kulka jí prostřelila stehno a díky včasné pomoci pana Stejskala z Hořepníku neměla žádné další následky.²⁶³

Takto začalo systematické vyhlazování Leskovic. Většina obce byla pohlcena plameny. Tuto scénérii děsu dokresloval jeden výstřel za druhým. Kdo se tou dobou zdržel ve vesnici, nemohl už obec opustit, byl v pasti. Ženy s dětmi byly vyvečeny z domovů a byly zahrnuty do houfů. Všechny očekávaly to nejhorší.²⁶⁴

V samé dolní části obce, která se nazývá V Chalupách a dnes se nachází v prostoru dvou rybníků, měla dům rodina Vlachova, která se skládala z obou rodičů, dcerky a babičky. Včerejší běsnění esesmanů se odehrávalo na opačné straně obce, než byl jejich dům, a proto se rodina rozhodla zůstat doma. Jenomže toto ráno je příslušníci SS v jejich domě překvapili. Celá rodina byla vyhnána před dům a ten byl vzápětí vypálen. Rodina Vlachova musela jít s esesmany do obce. Po pár metrech byl od ostatních oddělen otec rodiny a musel uposlechnout rozkazu, aby šel kupředu. Když byli asi 300 metrů od jejich domu, náhle se ozvala střelba a Vlach byl před svou rodinou střelen do hlavy. Zbytek rodiny musel dělat, jakoby se nic nestalo a pokračovat dál v cestě. Nakonec byly všechny tři ženy vehnuty do houfu dříve zadržených obyvatel.²⁶⁵

Od domu Vlachových pokračovali esesmani k Hrdouškům, kde prohledali celý dům a brali vše, na co přišli. Mezi věcmi našli i československý prapor, což je vyprovokovalo k nadávkám. V domě však nikoho nenašli, protože manželé Hrdouškoví byli schováni ve stodole. Esesmani alespoň dům zapálili. Hrdouškovým se podařilo před ohněm utéct do klenutého chléva, kde se zahrabali do hnoje. Oheň

²⁶³ Leskovice, str. 36–37; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 19

²⁶⁴ Leskovice, str. 38; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 19

²⁶⁵ Leskovice, str. 38–39; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 20

se dostal i do chléva, ale díky dobrému úkrytu přečkali až do doby, kdy je z hnoje vytáhli hasiči.²⁶⁶

Tatáž skupinka esesmanů pokračovala dále Leskovicemi, až narazila na Stupkovy. Mladý Stupek se svým otcem byli právě ve chlévě, kde každým okamžikem očekávali narození telátka. Příslušníci SS vtrhli do chléva, všimli si jenom mladého hospodáře a vyvedli ho před dům, kde mu prostřelili hlavu a on padl mrtev před vrata domu. I zde skončil dům v plamenech.²⁶⁷

V blízkém sousedství lehlo popelem stavení Františka Kuzdase a Františka Soukupa. Zde nebylo žádných obětí.²⁶⁸

Další na řadě byl dům rodiny Pavlů, kde se nacházeli všichni její členové, a to manželé Pavlovi a dvě jejich dcery. Starší dceři Jarmile bylo 19 let a mladší Věře 17. Starší dcera měla zrovna pár dnů volno v práci, a proto se vydala domů za rodiči a sestrou. Otec děvčat byl velmi přísný a děvčata ho musela poslouchat na slovo. I v tento osudný den si otec prosadil svou, a tím nevědomky zavinil smrt svých dcer. Když se v obci opět objevili esesmani, obě sestry se daly na útěk do lesa, a dokonce již byly kousek od něj, ale otec jim nařídil vrátit se. Opíral se totiž o domněnku, že nikdo z jeho rodiny nikomu neublížil, a proto nikdo neublíží ani jim. To se ale hoře přepočítal. Rodina byla vyhnána do stodoly. Sestry a jejich matka byly nejprve znásilněny a pak zastřeleny. Otec, jehož přibíli na vrata stodoly, se musel dívat na to, jak esesmani krutě zacházeli s dcerami a manželkou, neboť ho zastřelili jako posledního. Těla celé rodiny byla nalezena spálená na uhel.²⁶⁹

Dům Aloise Tomšů shořel úplně, ale rodina se podruhé zachránila útekem. Tato rodina se po leskovické tragédii přestěhovala do Horní Pěné u Jindřichova Hradce.²⁷⁰

²⁶⁶ Leskovice, str. 39– 40; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 21–22; dle vyprávění pí Holakovské

²⁶⁷ Leskovice, str. 40; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 22

²⁶⁸ Leskovice, str. 40

²⁶⁹ Leskovice, str. 41; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 21; dle vyprávění p. Pecha a pí Albrechtové

²⁷⁰ Leskovice, str. 41; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 21

Podobný případ jako u Pavlů se odehrál i dále. Tentokrát byla postižena rodina Josefa Vaverky. Otec, matka, jejich syn, kterému bylo 13 let, 70letý děda, bratr paní Vaverkové – Karel Popelář ze Zlaténky a obchodní zástupce Urbanec, který hledal u Vaverků skryš, byli nahnáni všichni do stodoly a zastřeleni. Toto hrůzné divadlo bylo opět zakončeno tím, že dům Vaverků shořel.²⁷¹

Ve zdejší obecní domku bydlel Matěj Dvořák se svou ženou Albínou. Matěje Dvořáka si sedláci najímali jako čeledína a jeho žena vypomáhala na polích, ve stájích a všude možně. Měli jedinou dceru Marii. Těsně před těmito událostmi se Dvořákovi dozvěděli, že jejich dcera zemřela v koncentračním táboře, kam se měla prý dostat tak, že v Praze sloužila u jedné židovské rodiny, která musela odejít do transportu a ona byla do něj zahrnuta také.²⁷²

Když v obci padly první výstřely, manželé Dvořákovi se schovali do sklepa usedlosti Josefa Bíby. Bíbovi utekli ještě předešlého večera. Tento sklep se manželům Dvořákovým zdál jako bezpečné útočiště pro přečkání nejtěžších chvil, protože kvůli pokročilému věku už nemohli nikam daleko utíkat. Esesmani jejich úkryt ale objevili a je postřelili. Oba staré lidi pak hodili ještě zaživa do hořícího domu.²⁷³

I po tomto opětovném úděsném činu vše pokračovalo. Zapáleno bylo stavení Josefa Krále, které bylo opuštěné. Na řadu poté přišel domek již několik hodin mrtvého Josefa Charouzka. Hořící trosky změnily jeho tělo k nepoznání. Z dolní části obce nezůstalo prakticky nic. Po 13 domech zbyly jen ohořelé ruiny. Přesně 15 obyvatel Leskovic zde nalezlo smrt.²⁷⁴

Druhá skupinka příslušníků SS operovala v horní části obce. Jan Král z obecního domku pro chudé byl vyvečen na práh a zastřelen. Hořelo i stavení

²⁷¹ Leskovice, str. 42; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 21

²⁷² Leskovice, str. 42; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 22; dle vyprávění pí Albrechtové

²⁷³ Leskovice, str. 42; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 22

²⁷⁴ Leskovice, str. 43; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 22

Václava Houčka, Františka Samka, Františka Valoucha a Jana Kamíra. Kamírovi byli v době řádění esesmanů ve sklepě domu, ale když v obci nastal klid, vyšli ven z úkrytu. Požárem bylo zničeno i nejstarší a největší stavení, které patřilo Zadražilům.²⁷⁵

Nad stavením Zadražilů stálo jiné velké stavení, kde bydlela sama babička Vašků. I z něj zbyly jen ohořelé sutiny. Babička Vašků pro své stáří zůstala doma a zde taky byla zastižena vrahy. Její uhořelé tělo se našlo bez hlavy. Jsou tři verze, kde se měla hlava babičky Vašků nalézt. První verze říká, že hlava ležela na podlaze v kuchyni. Druhá, že byla objevena symbolicky pod pomníkem věnovaným padlým v první světové válce. Třetí dle pamětníků nejméně pravděpodobná verze zase říká, že hlava byla nalezena v hrnci a měla být prý uvařená. Skutečnosti ale nejvíce odpovídá první možnost.²⁷⁶

Na chvíli se skupinka esesmanů zastavila v domě Zápotočných, kde se posilňovali lahví kořalky a při odchodu dům zase zapálili. Na řadu pak přišel dům a obchod Aloise Zavadila, naproti stojící hostinec u Doubků a jak se požár šířil, tak začala hořet i obecní kovárna. Vedle hostince byl postaven dům Josefa Soukupa, který padl již předešlého dne. V domě byla jeho nemocná manželka Anežka. Když se k domu přiblížili esesmani, Anežka Soukupová s velkým přemáháním vyšla ven a přemlouvala je, aby ukončili trestní výpravu. Zatímco se dvěma hovořila, ostatní vnikli do jejího domu a drancovali. Zase se opakoval stejný scénář jako tolikrát předtím. Tělo Anežky Soukupové našli s několikrát prostřeleným hrudníkem v ohořelých troskách domu.²⁷⁷

Oheň částečně pohltil domek Josefa Hrdouška. Zničeno bylo jen vnitřní vybavení. Usedlost manželů Stejskalových byla esesmany prohledána, ale nikoho nenašli. Manželé byli schováni ve stodole, kam se rychle šířil oheň ze zapálené usedlosti. Utéct již nebylo možno, protože esesmani byli na dvoře. Ve stodole se

²⁷⁵ Leskovice, str. 44; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 23; dle vyprávění pí Albrechtové

²⁷⁶ Leskovice, str. 45; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 23; dle vyprávění p. Pecha

²⁷⁷ Leskovice, str. 45–46; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 23–24

všichni začínali smířovat s tím, že se odtud nikdy živí nedostanou, ale skupinka esesmanů nakonec včas opustila dvůr, aby se přemístili do domu Emila Dvořáka, a manželé Stejskalovi se tak mohli zachránit. Kromě vyhořelého domu nepostihlo Dvořákovy nic dalšího.²⁷⁸

Hůře dopadla rodina Pechova. Doma byl hospodář, Matěj Pech. Když uslyšel, že na zamčené dveře někdo buší, šel otevřít. Než stačil cokoli udělat, byl pažbou pistole udeřen do hlavy a polomrtvého ho odvěkli do domu, kde byl zastřelen. Stejný osud měli esesmani připravený i pro jeho syna Miloslava, jenž se v pravý čas dal na útěk a tím si zachránil život. Na útěku byl střelen do prsou, ale toto zranění bezprostředně neohrožovalo jeho život. Všechn jejich majetek byl nevratně pryč. Mrtvolu Matěje Pecha našel totálně ohořelou jeho druhý syn Stanislav Pech, který se před vražděním ukryl v lese.²⁷⁹

Plameny se rozšířily na další usedlosti, a to Králů, Brtnů a Pechů, příbuzných zabitého Matěje Pecha. Všichni obyvatelé těchto domů byli ukryti ve sklepě, kde je nikdo nehledal. Jako poslední ohni podlehl také stavení Roubíků a Bíbů.²⁸⁰

Zadržení obyvatelé Leskovic, kteří byli předtím shromážděni do houfů, byli najednou přiváděni na shromaždiště. Každému bylo jasné, co je asi čeká. Všichni očekávali to nejhorší, ale zde ke ztrátám na životech nakonec nedošlo, neboť se esesmani nečekaně stáhli. Několik lidí mělo slyšet hlasité písknutí, které dávalo esesmanům znamení, že tato akce končí. Nikdo přesně neví, proč tak najednou obec opustili.²⁸¹

Okolí z povzdálí s nepředstavitelným děsem sledovalo, co se v Leskovicích děje. Lidé měli jen střípky informací od uprchlých leskovických obyvatel. Zkoušeli odhadnout, jak vypadá situace v obci, skutečnost však byla mnohem děsivější než ty

²⁷⁸ Leskovice, str. 45–46; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 24; dle vyprávění pí Albrechtové

²⁷⁹ Leskovice, str. 47; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 25; dle vyprávění pí Albrechtové

²⁸⁰ Leskovice, str. 48; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 25

²⁸¹ Leskovice, str. 49; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 26–27; dle vyprávění pí Albrechtové

nejdivočejší představy. Nikdo neměl odvahu obci přijít na pomoc, nebo se jenom k obci přiblížit. Málokterá rodina byla kompletní. Přátelé či sousedé o sobě nevěděli, zkrátka jeden nevěděl o tom druhém. Někteří ze svého úkrytu v lese sledovali, jak jsou Leskovice sprovázeny ze světa. Mezi uprchlíky se šířily obavy, že by je esesmani chtěli stíhat a mstít se. Naštěstí k tomu nedošlo.²⁸²

I v Pacově se dozvěděli o situaci v Leskovicích, a proto zdejší národní výbor hledal způsob, jak pomoci. Dohodlo se, že národní výbor opět začne vyjednávat s velitelem německé posádky wehrmachtu, jenž už den držel dohodu, kterou uzavřel s národním výborem o tom, že když bude posádka ponechána v klidu a zůstanou jí zbraně, nebude dělat žádné potíže. Velitel přislíbil Leskovicím pomoc. Jeho jednání bylo nejspíše pod vlivem toho, že za co bojoval, je stejně ztraceno, a proto se v poslední chvíli chtěl možná částečně ospravedlnit. Vojáci jeli na pomoc Leskovicím společně s pacovskými hasiči a několika pacovskými obyvateli.²⁸³

Nejprve dorazili do Leskovic vojáci a ostatní se schovali v lese. Bylo to opatření z toho důvodu, kdyby v obci byli stále příslušníci SS a došlo k nějaké potyčce. Když vojáci vstoupili na území Leskovic, byli již esesmani dávno pryč. Vojáci se proto vrátili pro hasiče a dobrovolníky.²⁸⁴ Jeden z hasičů, Jaroslav Doubek, vzpomíná:

„Pak pro nás vojáci přijeli a naskytl se hrůzný pohled. Celá vesnice byla v plamenech. Zůstalo pouze několik chalup. Všude leželi zastřelení muži. Ty jsme nakonec na jedněch nosítkách snášeli do určeného místa. Shromáždili jsme přes dvacet těl. Ve sklepě jednoho domu jsme narazili na živého sedláka se selkou, ale nevěděli, co se děje, byli zcela bez sebe. Dodnes mi v paměti zůstává pohled na torzo ohořelého lidského těla přibitého na dřevěných vratech hřebíky.“²⁸⁵

Když pak všichni společně do obce přijeli, leskovičtí obyvatelé zpanikařili, neboť si v první chvíli mysleli, že přišli noví esesmani, aby dokonali započaté dílo.

²⁸² Leskovice, str. 50; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 26

²⁸³ Leskovice, str. 51–52; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 27

²⁸⁴ Leskovice, str. 52; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 27

²⁸⁵ VOSYKA, M. *Ohořelé tělo stále trápí mysl*, 2005, str. 5

Esesmani odjeli jedním směrem a druhým směrem měli přicházet další. Atmosféra se trochu uklidnila, když lidé zjistili, že s vojáky dorazili i civilisté a hasiči. Tato záchranná mise začala úspěšně vykonávat práci. Zachránili několika obyvatelům Leskovic život, částečně i majetek a hlavně zabránili rozšiřování požáru.²⁸⁶

Z Pacova byla vyslána dále zdravotní pomoc. Mrtvá, ohořelá těla, alespoň co z nich zbylo, se odnášela do hasičské zbrojnice. Odpoledne se začaly zprávy o Leskovících bleskem rozšiřovat. Leskovičtí obyvatelé se vraceli ze svých úkrytů a na vlastní oči viděli, jak z jejich domovů zbyla jen nepředstavitelná spoušť. Blížící se tma vyvolávala ve všech strach, a proto odcházeli přečkat noc do okolních obcí. Ani tuto noc málokdo zamhouřil oko.²⁸⁷

Lejčkov

Další obec se v tuto dobu ocitla v ohrožení. V Lejčkově kolem 10. hodiny dopolední příslušníci SS zapálili jedno nepojízdné auto. Lidé ihned chtěli vzniklý požár uhasit, ale esesmani jim v tom zabránili. Poledne přineslo zkomplikování průjezdu silnic, po nichž ujížděli němečtí vojáci a uprchlíci ve směru od Jihlavy a Německého Brodu. Silnice se spojovaly pod Lejčkovem. Okraje silnic byly obsypány lidmi, kteří každým okamžikem očekávali příjezd Rudé armády. Přibližně 15 minut po 12. hodině se vyhroutil spor mezi ustupujícími německými posádkami o tom, kdo by měl mít přednost v jízdě.²⁸⁸

Náhle jeden příslušník SS vystřelil z lesa Zálesky a tento spor přerostl v boj mezi jednotkami SS, wehrmachtu a maďarské armády. Do boje se připletla i posádka obrněného vlaku, který stál na trati mezi strážními domky. Z křižovatky se boj šířil dále po silnici do Lejčkova až do Cetoraze. Při ustupování do Lejčkova byly páleny budovy zápalným střelivem. Vojáci byli opilí a velmi podráždění zprávami, že je přepadli partyzáni a že Rudá armáda dorazila do Pacova. Jen tak stříleli po lidech, kteří před nimi utíkali.²⁸⁹

²⁸⁶ Leskovice, str. 52–53; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 27

²⁸⁷ Leskovice, str. 53–54; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 27–28

²⁸⁸ Leskovice, str. 55;

²⁸⁹ tamtéž, str. 55;

Hromadný útěk Němců z obce nastal, když se mezi nimi rozšířila zpráva, že Rudá armáda se rychle přibližuje k obci. Boj skončil kolem 19. hodiny. Celkem bylo vypáleno osm domů a jedna stodola. Není přesně známo, kolik Němců v boji padlo. Některé mrtvé zakopali do tří mělkých hrobů u obce a ostatní s sebou odvezli. Na silnici mezi Lejčkovem a Cetorazí bylo zraněno 15 českých osob, které byly ve 21 hodin ošetřeny, když do obce přijel z Pacova Červený kříž. Tento spor si dohromady vyžádal 13 obětí na civilním obyvatelstvu. Vzniklý požár byl ve dvě hodiny v noci zlikvidován hasiči z Pořína.²⁹⁰

Božejov

Časně zrána v Božejově muži a místní mládež nakládali na vozy kameny, trámy, kůly ocelová lana a ostatní věci, které se hodily na stavbu překážek. Všechny materiál se odvážel nebo odnášel na ramenou směrem ke stodolám a na státní silnici ke Kamenici. Záseky a překážky Božejovští stavěli od rána do 9. hodin dopoledne a byly vybudovány přes cestu, aby zabránily esesmanům z Pelhřimova přijet na pomoc SS oddílu v Kamenici nebo naopak.²⁹¹

Veškeré toto dění sledovali z oken školy němečtí uprchlíci, kteří zde byli ubytováni. Dočasnými nájemci školy byly z valné většiny ženy s dětmi a mezi nimi přebývali pouze dva muži. Do Božejova němečtí uprchlíci přišli z města Ratiboře. Když Němci zpozorovali nezvyklý ruch, nevycházeli ze školy. Několik lidí proniklo do školy, aby sundali obraz Hitlera a hodili s ním o zem před zraky Němců, kteří již vůbec nechtěli chodit ven, ani pro potraviny. Bylo ujednáno, že do školy se bude mléko a chléb dodávat, aby Němci nemuseli opouštět budovu školy.²⁹²

Kolem poledne běžel ponocný od hřbitova, odkud bylo dobře vidět k Ondřejovu, a křičel: „Němci jedou!“ Ponocný zpozoroval na vršku u Ondřejova, jak se k Božejovu blíží pět aut. Tuto novinu běžel také říct lidem u záseků. Lidé se po vyslyšení zprávy rozutekli a schovali se všude, kde jen mohli. Záseky tak zůstaly opuštěny.²⁹³

²⁹⁰ Leskovice, str. 55; Kol. autorů, Protifašistické hnutí, okupace a osvobození na Pelhřimovsku 1933–1945, 1985, str. 138–139

²⁹¹ Kol. autorů, 1970, str. 53

²⁹² tamtéž, str. 53

²⁹³ tamtéž, str. 53

Mezitím na faru přiběhl domkář Doskočil, který žádal faráře Hrona, aby s ním urychleně šel do jeho domu a řekl Němcům, aby opustili jeho příbytek. Tito Němci přišli do městečka asi v 11 hodin dopoledne a byli to zběhlí němeční vojáci, kteří se chtěli u místních lidí v první řadě najíst a přespat. Zběhové se najedli v různých rodinách po městečku, ale právě u Doskočila se všech 15 mužů sešlo k odpočinku.²⁹⁴ Farář Hron vtrhl do světnice Doskočilova domu a rozčileně na zběhlé vojáky volal: „*Esesmani jedou od Pelhřimova, ihned odejděte.*“²⁹⁵ Když vojáci uslyšeli tuto zprávu, nečekali dvakrát na pobídnutí a dali se na útěk, aby se co nejrychleji ukryli, neboť kdyby je esesmani v městečku objevili, nejspíše by je na místě odsoudili k smrti.²⁹⁶

Farář se vracel od Doskočilova domu na faru, když v tom esesmani z Pelhřimova začali na Božejov střílet z pušek a kulometů. *Němci totiž zastavili na silnici v Karlínkách, vystoupili z aut, utvořili bojové formace* a postupně se přibližovali k Božejovu.²⁹⁷ Cestou na městečko zběsile stříleli, aby zapříčinili demoralizaci lidí. Do Božejova pronikli bez jakýchkoli problémů.²⁹⁸

Farář Hron byl již nějakou dobu zpátky na své faře, když se najednou rozletěly dveře, vedoucí na silnici, a do nich vběhli tři esesmani, kteří na celé kolo řvali: „*Alles heraus, alles heraus!*“²⁹⁹ Farní služka Božena Doležalová se křiku zalekla a utekla před esesmany z chodby na dvůr, avšak jeden esesman na ni namířil pušku. V tom okamžiku ho farář Hron chytil za rameno a německy na něj promluvil: „*Nestřílej, nerozumí německy.*“³⁰⁰ Esesman poté utíkal na dvůr za služkou a druhý na faráře zařval: „*Heraus!*“³⁰¹ Třetí esesman zaběhl do kuchyně, kde byla řádová sestra, která na faře pracovala jako hospodyně. Všichni pak byli vyvedeni pod dohledem hlavní samopalů před faru.³⁰²

Farář najednou zpozoroval, že u obecní váhy stojí Šimánek s rukama nahoře a za ním stojí s puškou esesman. Farář chtěl jít za Šimánkem, ale esesman ho

²⁹⁴ Kol. autorů, 1970, str. 53

²⁹⁵ tamtéž, str. 53

²⁹⁶ tamtéž, str. 53

²⁹⁷ tamtéž, str. 54

²⁹⁸ tamtéž, str. 54

²⁹⁹ tamtéž, str. 54

³⁰⁰ tamtéž, str. 54

³⁰¹ tamtéž, str. 54

³⁰² tamtéž, str. 54

nenechal a dával mu loupnutím pušky do lopatek znamení, že to v žádném případě nepřichází v úvahu, a proto se farář postavil na druhou stranu obecní váhy. Německý kaprál stál před statkem Františka Slámy a řval na vojáky rozkazy. Esesmani prohledávali domy, a koho uvnitř přistihli, toho odvedli před školu, kde již stál velitel SS Hauptbannführer Walter Hauck, který dával na všechny strany rozkazy. Od Haucka tyto rozkazy přejímal právě německý kaprál, jenž je tlumočil dále ostatním vojákům. Farář Horn byl od obecní váhy odveden ke škole, kam byli přiváděni i ostatní chycení božejovští muži, a všechny řadili ke zdi u školy.³⁰³ Celkem u zdi školy stálo deset mužů.³⁰⁴ Hauptbannführer Walter Hauck najednou volá, aby faráře k němu přivedli, že bude využit jako tlumočník.³⁰⁵

Když opravdu faráře Horna k Hauckovi dovedli, začal na něj Hauck řvát: „*Vy jste zdejší farář?*“ Farář odpověděl: „*Ano.*“ Na to Hauck: „*Kdo udělal ty překážky na silnici?*“ Farář: „*Nevím.*“ Hauck: „*To jste divný farář, když nevíte, co dělají vaši osadníci.*“ Farář: „*Nemohu to vědět, jsem v kostele a pak, nebyl jsem venku, prší.*“ Hauck svou promluvu přiosťřil: „*Víte, že je to velezrada, dělat záseky ve válce? Víte, že bych vás mohl dát všechny postřílet! Kde jsou zbraně?*“ Farář: „*Žádné tu nejsou.*“ Hauck faráři pohrozil: „*Jestli tu padne jediná rána na mého vojáka, tak vás deset dám zastřelit a ostatní se na to budou dívat.*“³⁰⁶ Farář na Hauckovu hrozbu nijak nereagoval. Po tomto rozhovoru běžel Hauck do školy za ubytovanými Němci, aby se od nich dozvěděl, kdo přesně se postaral o stavbu záseků na silnici. Němci mu však nic neřekli, třebaže na ně Hauck nepřičetně řval. Hájili se tím, že už nějakou dobu nevyšli ze školy ven, neboť pršelo a stále prší. Nevyzradili ani na božejovské obyvatele, že předtím potupili obraz Hitlera. Hauck se jich dále ptal na to, jací jsou v tomto městečku lidé, a oni mu odvětili: „*Sehr gut.*“³⁰⁷ Potom se Hauck vrátil ke zdi před školou, kde byli zadržení nastoupeni v řadě a kde se čelem museli dotýkat zdi, ruce mít roztáhnuté a špičkami bot i nosem se museli rovněž dotýkat zdi.³⁰⁸

³⁰³ Kol. autorů, 1970, str. 54

³⁰⁴ tamtéž, str. 55

³⁰⁵ tamtéž, str. 54

³⁰⁶ tamtéž, str. 54

³⁰⁷ tamtéž, str. 54

³⁰⁸ tamtéž, str. 54

Walter Hauck se nechtěl nechat jen tak odbýt, a proto se opět snažil od místního kněze Hrona dozvědět, kdo všechno se podílel na stavbě záseků. Hauck znovu na kněze křičel: „*Kdo kladl překážky?*“ Kněz odpovídal jako poprvé: „*Nevím.*“³⁰⁹ Tato odpověď vyprovokovala Haucka k tomu, že se uchýlil k opětovným výhrůžkám, a to k takovým, že tentokrát nechá všechny postřílet. Nikdo nic na to pro jistotu neříkal. Hauck konečně zakřičel: „*Kde je starosta?*“ Pro starostu musel do úkrytu dojít František Sláma. Hauck starostovi položil známou otázku: „*Kdo stavěl překážky?*“ Kněz Hauckovi překládal starostovu odpověď, která nepřekvapivě zněla: „*Nevím.*“ Hauck pokračuje: „*Vielleicht Partisanen?*“³¹⁰ Znovu z Hauckových úst vyšla výhrůžka, že všechny nechá zastřelit. Hauck začínal mít pomalu všeho dost, a tak zkusil jít podruhé do školy za Němci, ale ani teď se mu nedostalo kladné odpovědi. Z celé této svízelné situace byl Hauck nadmíru rozčilený, a proto dokola opakoval výhrůžku, že obyvatele městečka postřílí, ale ženy ho úpěnlivě prosily, aby lidi takovéto tragédie ušetřil. Když mu bylo jasné, že ani výhrůžkami nic nezmůže, zlostně vykřikl směrem ke knězi, aby byly záseky maximálně do půl hodiny odklizeny. Všichni přítomní okamžitě šli odstraňovat záseky ze silnice.³¹¹

Mezitím se Hauck kněze zeptal: „*Haben Sie etwas zum trinken?*“³¹² Obchodník Charvát mu odpověděl, že by měl kapku vína, a proto otevřel svůj obchod, kam vstoupil Hauck společně se dvěma německými vojáky a také s božejovským knězem. Všichni tři Němci se s chutí dali do pití. Do obchodu po chvíli přišli další Němci, kteří vypili celý soudek vína a brali si z pultu vše, na co přišli. Zbylí esesmani se rozešli po opuštěných domech, neboť jejich majitelé byli většinou schováni někde v okolí, a proto si z domů vzali, co jen chtěli, například maso, cukr, hodinky, boty, vejce nebo sádlo.³¹³

Kolem 16. hodiny odjela čtyři auta s esesmany ke Kamenici a jedno auto bylo v městečku ponecháno jako stráž. Těsně před odjezdem si Hauck u faráře a starosty vymohl to, že za klid v Božejově budou ručit svými životy. Zhruba za

³⁰⁹ Kol. autorů, 1970, str. 55

³¹⁰ tamtéž, str. 55

³¹¹ tamtéž, str. 55

³¹² tamtéž, str. 55

³¹³ tamtéž, str. 55

necelé dvě hodiny se Hauck s oddílem vrátil, protože lidé z Pravíkova naskládali na cestu v lese za Novou Vsí poražené stromy. Auta nemohla projet, a proto se vrátila do Božejova, odkud ještě týž večer odjela do Pelhřimova. Obyvatelé Božejova unikli o vlásek tragickému osudu, který den předtím a i tentýž den postihl obec Leskovice.³¹⁴

Dobrá Voda

Dopoledne v neděli 6. května se někteří obyvatelé Dobré Vody sešli ve zdejším hostinci, aby projednali situaci z předešlého dne, kdy se z neúspěšné mise v Rynárci vrátila výprava několika místních mužů. Mezi obyvateli již nepanovala dobrá nálada a nadšení jako 5. května, ale spíše strach z toho, aby vesnice nedopadla stejně jako vypálené Leskovice. Na schůzi se usnesli, že se postaví záseky na silnici mezi Dobrou Vodou a Zajíčkovem, aby se Němcům případně zatarasila cesta právě na Dobrou Vodu a Horní Cerekev. Schůze se pak točila kolem otázek obrany, avšak ta nemohla být příliš účinná, protože se vesnice potýkala jako na mnoha místech jinde s nedostatkem zbraní, a záseky by bylo velmi obtížné hájit. I přes toto zjištění šlo několik mužů záseky stavět na silnici k Houserovce.³¹⁵

I v této vesnici se rovněž nacházeli němečtí uprchlíci, kteří stavbu záseků sledovali. Nějaký pan Menzl nahlásil vše do Pelhřimova. Do Dobré Vody tak ve večerních hodinách dorazilo nákladní auto s příslušníky SS k zásekům v lese Zádušní v Čihálce, *nacházejícím se naproti mlýnu Františka Viktory a stavení Jana Hány*.³¹⁶ Ve stavení se v tu dobu nacházel Hána se svým 15letým synem Jaroslavem. Oba dva byli odvezeni do lesa. Chlapce za nějaký čas poslali zpátky domů a jeho otce v lese zastřelili. Ušetřen nebyl ani František Viktor a jeho nevlastní syn Vladimír Cvrkala. Byli zastiženi doma ve mlýně, odkud byli vyvezeni do lesa a několik metrů od místa, kde byl zastřelen Jan Hána, je příslušníci SS ubili k smrti. Příslušníci SS zdůvodnili své jednání tím, že všichni tři měli o zásekách ponětí a že o nich měli podat zprávu. Z místa činu odjeli esesmani do Dobré Vody a vesnici obklíčili. Obyvatelům naháněli strach tím, že nechají

³¹⁴ Kol. autorů, 1970, str. 54

³¹⁵ tamtéž, str. 58

³¹⁶ tamtéž, str. 58

celou vesnici vypálit a všechny do jednoho vyvraždí. Celou následující noc nikdo nemohl úzkostí spát, a proto se někteří rozhodli pro jistotu obec pod rouškou tmy opustit.³¹⁷

Horní Ves

Obec Horní Ves obdržela odpoledne hlášení, že před záseky u Smrku zastavila tři auta s více jak třiceti ozbrojenými německými vojáky, kteří přijeli z Počátek, kde bylo původně jejich zázemí. Z Horní Cerekve přišel vzápětí rozkaz, aby se začalo s odzbrojováním této německé posádky. Vojáci nehodlali čekat na to, až proti nim někdo zakročí, a rozhodli se jednat, a proto zahájili postup proti Horní Vsi. V rojnicích se rychle přibližovali k obci a stříleli po každém, kdo se jim dostal do cesty. Lidé se ve vzniklém zmatku utíkali skrýt před zásahy kulek do lesa, sklepů či využili jiných skrýší. Jediná zraněná byla Marie Volasková, žákyně základní školy, která utrpěla čistý průstřel stehenního svalu.³¹⁸

Většina obyvatel Horní Vsi se do svých domovů pro jistotu vrátila až druhého dne. Starosta obce sebral veškerou odvahu a ještě též den se vydal za německými vojáky. Oddíl vojáků dostihl na silnici u domu jednoho z obyvatel. K žádnému očekávanému jednání nedošlo. V okamžiku, kdy se starosta dostal přímo k vojákům, byl ihned podroben osobní prohlídce a vykázán vrátit se do svého bytu, kde ho měl čekat jistě neblahý osud. Starosta mohl do svého bytu odejít sám, a tak stačil ukrýt zásoby střeliva, než si pro něj přišli esesmani, aby ho odvedli k veliteli oddílu.³¹⁹

Velitel vyžadoval jméno toho, kdo vydal rozkaz ke stavbě záseků na silnici. Po celou dobu výslechu velitel oddílu na starostův hrudník mířil pistolí a vyhrožoval mu zastřelením, když se mu nedostane pravdivé odpovědi. K veliteli byl přiveden ještě jiný muž, jenž pod tíhou trýznivého mučení doznal, že právě starosta vše nařídil. Starosta důrazně odmítal toto nařčení a popíral, že by on nařízení vydal. Kvůli své ochraně raději přistoupil ke lži a tvrdil, že den předtím

³¹⁷ Kol. autorů, 1970, str. 58

³¹⁸ Horní Ves, str. 228

³¹⁹ tamtéž, str. 228

večer do obce přijeli ozbrojení partyzáni, kteří si na zdejším obyvatelstvu vynutili zbudování záseků. Lidé proti partyzánům prý nemohli nic dělat, a proto na silnici stavěli záseky. Toto nepravdivé tvrzení starostovi potvrdil jistý Jiří Fišer z Jihlavy, který byl v Horní Vsi na návštěvě u příbuzných. Esesmani vzali svědectví na vědomí.³²⁰

Objektem zájmu esesmanů se pro změnu stali partyzáni. Začali se vyptávat, kolik partyzánů do obce přijelo, jakými zbraněmi byli vyzbrojeni a jakých možností dosahuje jejich bojeschopnost.³²¹ Starosta na tuto otázku neváhal příliš dlouho s odpovědí a esesmanům *řekl, že partyzánů jsou zde plné lesy*.³²² Výslech po této odpovědi dále nepokračoval a velitel oddílu nakázal odstranit záseky ze silnice do 45 minut. Zřejmě se esesmani zalekli velkého množství partyzánů, proti kterému by nejspíše neměli valnou šanci uspět. Esesmani zvolili zpáteční cestu k Počátkům, ale než odjeli, pohrozili, že když lidé neuposlechnou rozkaz, bude obec vypálena a starosta zastřelen. V obci lidé dospěli k rozhodnutí, že rozkaz uposlechnou, neboť by se obec neměla jak účinně bránit. Lidé neměli prakticky žádné zbraně k dispozici a mnoha mužům chyběly zkušenosti s bojem. Záseky nebyly odstraněny v určené lhůtě, ale za mnohem delší časový interval, kdy se několik místních mužů vrátilo ze svých úkrytů. Obec po následující hodiny a dny žila pod tíhou hrozícího ohrožení ze strany esesmanů.³²³

Nová Cerekev

V ohrožení se 6. května ráno ocitla i Nová Cerekev, když do obce přijelo stejně jako předtím na jiná místa Pelhřimovska velké auto s německými vojáky, kteří měli u sebe připravené samopaly a kulomety. Když však němečtí vojáci zjistili, že zabavené zbraně jsou bezpečně uloženy na četnické stanici a při včerejší přestřelce na nádraží nikdo nebyl zastřelen ani raněn, odebrali všechny zabavené zbraně a odjeli z obce bez toho, že by proti obyvatelstvu jakkoli zakročili.³²⁴

³²⁰ Horní Ves, str. 228–229

³²¹ tamtéž, str. 229

³²² tamtéž, str. 229

³²³ tamtéž, str. 229

³²⁴ Nová Cerekev, str. 48

Rychnov

Dne 6. května bylo rozhodnuto o společném postupu Josefa Šeredy, jeho spolupracovníků a rychnovských obyvatel při zatarasení přístupových cest do Sázavy a Rychnova a donucení německé posádky k odchodu. Předchozího dne proběhlo plánované střetnutí s esesmany za účelem získání automatických zbraní. Po této akci se ještě v noci část esesmanů z Křemešniku stáhla do Sázavy.³²⁵

Cestou do Rychnova se ke skupině vedené Šeredou dostal vzkaz od národního výboru s žádostí o rychlou pomoc. Za chvíli se od Rychnova začala ozývat střelba, a to přesně od zatarasené sázavské silnice, kam přijelo auto s německými vojáky. Když se auto otočilo a vracelo zpět, rychnovští po něm začali střílet. Mohl být proto očekáván německý útok na Rychnov. Ještě než se stačili rozestavět případní obránci Rychnova, od Sázavy přijížděla řada německých vozidel. Postupně se obránci města dali na ústup. Němci prohledávali dům po domu a zajímali rychnovské muže. Šereda přijal opatření, aby nikdo raději nestřílel a nedal tak Němcům záminku povraždit zajaté rukojmí. Na straně rychnovských obránců byli dva mrtví. Josef Rásocha, jeden muž ze skupiny vedené Šeredou, a Josef Bambas, který byl zastřelen při pokusu o útěk poté, co jej Němci společně s dalšími 15 muži zajali.³²⁶

Do hasičské zbrojnice v Sázavě odvedli Němci všech 15 rukojmích. Každou chvíli slyšeli uvěznění muži výhrůžky, že budou zastřeleni. Nejvíce se o svůj život obávali ve chvíli, kdy přijel velitel oddílu SS Walter Hauck z Pelhřimova.³²⁷

Senožaty

V Senožatech byl národní výbor upozorněn, aby odzbrojené vojáky raději pustili, protože německá posádka v Želivě o nich byla informovaná a byla by schopná proti obci zakročit.³²⁸ Po mnoho nocí byly kolem silnic, kudy Němci

³²⁵ NOVÁKOVÁ, E., 1989, str. 8, 20, 32–33

³²⁶ tamtéž, str. 8, 14, 17, 33–35

³²⁷ tamtéž, str. 18

³²⁸ Senožaty, str. 33

prchali, slyšet exploze, které doprovázely požáry. Němci úmyslně zapalovali motorová vozidla, aby se stala k jízdě nezpůsobilá, a nemohla být tak využita pro jejich následné pronásledování.³²⁹

Výskytná

Velmi podobný případ se udál i v obci Výskytná, kdy 5. května kolem sedmé hodiny večerní přijel do vsi nákladní automobil s přibližně dvaceti kulomety ozbrojenými vojáky, kteří posléze obcházeli domy a vyváděli muže na náves. Vojáci se snažili od starosty Josefa Slavíka zjistit, kdo rozhodl o vyvěšení československých praporů na domy, zamazávání německých nápisů a odstraňování úředních tabulí. Starosta neprozradil iniciátora těchto činů, a proto byl společně se zadrženými muži odveden před četnickou stanicí, kdy jeden z vojáků vzápětí ze stožáru strhl československou státní vlajku a zašlapal ji do bláta.³³⁰

Obyvatelům Výskytné bylo nařízeno, aby se nepokoušeli způsobit jakékoli újmy Němcům, kteří v obci byli ubytováni ve škole. Právě tito němečtí uprchlíci vyslali někdy během soboty do Pelhřimova svého zástupce s žádostí o poskytnutí ochrany. Německé ženy rozpoznaly v osobě Josefa Matějky účastníka likvidace německé tabule na budově školy a ihned na něj upozornily přítomné vojáky. Po upozornění byl Josef Matějka vojáky zajištěn a ještě též den odvezen do Pelhřimova. Starosta Josef Slavík měl štěstí v tom, že se za něj přimluvil český četník ve Strměchách, a proto byl záhy propuštěn domů.³³¹

³²⁹ Nová Cerekev, str. 48

³³⁰ VESECKÁ, A., 1985, str. 13–14

³³¹ tamtéž, str. 13–14

6 Pondělí 7. května

6.1 Pražské povstání

Ráno předal podplukovník Bürger výzvu vlasovců pražskému rozhlasu, která měla být vysílána před zahájením ofenzivy, které se po odvysílání stalo kritikou České národní rady:

„Štáb armády generála Vlasova vyzývá veškeré německé branné síly ve Velké Praze k bezpodmínečné kapitulaci. V případě neuposlechnutí bude použito všech prostředků až k úplnému zničení. Praha je námi obležena.“

Problematický byl zejména fakt, že by K. H. Frank mohl kapitulovat před někým jiným než před Českou národní radou. Ráno byla podepsána dohoda vymezující pravomoce mezi Českou národní radou a velením Ruské osvobozené armády.³³²

Veškeré výzvy ke kapitulaci od velitelství Bartoš, České národní rady i generála Vlasova Němci ignorovali a ráno zahájili soustředěný útok na Prahu. Byla prolomena obrana Hrdlořez, Střížkova, Proseku, Malešic, Klíčova a kolem 11. hodiny i Libně a Lahovic. Obranu mostu přes Berounku prolomila bojová skupina „Klein“, která po následném obsazení Lahovic utloukla a postřílela nevinné občany, včetně žen a dětí. Byl veden útok proti Staroměstskému náměstí a před polednem rozhlas vyslal zprávu o tom, že Staroměstská radnice hoří s prosbou o pomoc proti tankům. Němci použili v několika případech nedobrovolně českého obyvatelstva jako lidských štítů. Ve 14 hodin německé jednotky pronikly do Karlína a večer kapitulovaly obklíčené Modřany. Bojovalo se i na dalších místech mimo Prahu, které byly pro město velmi důležité, jelikož zpomalily postup německých jednotek.³³³

³³² KOKOŠKA, S., 2005, str. 170–172; MAREK, J., 2005, str. 283; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 119–120

³³³ BARTOŠEK, K., 1960, str. 187; GEBHART, J. – ŠIMOVICEK, J., 1984, str. 500, 502; JAKL, T., 2004, str. 43; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 30, 32; KOKOŠKA, S., 2005, str. 172–175, 196, 207; MAREK, J., 2005, str. 150, 157, 163, 192, 283; PASÁK, T., 2004, str. 44–45; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 111

Jednotky vlasovců se již v noci na 7. května začaly přesouvat do určených prostorů. Jedna ze skupin se přesunula k pražskému rozhlasu k zajištění jeho obrany. Další skupiny se přesunuly do oblasti Pankráce, kde pomohly stabilizovat obranu povstalců. Odpoledne se ustálila obrana před Velkou Chuchlí, když dorazily podpory vlasovců. Velký význam pro obranu Prahy mělo narušení ruzyňského letiště, které jednotky vlasovců ostřelovaly už od ranních hodin. Avšak teprve v odpoledních hodinách, se startovací plocha dostala pod palbu ručních zbraní, letiště bylo paralyzováno a zbývající letadla byla přemístěna do Žatce.³³⁴

Česká národní rada se časně ráno přestěhovala do Bartolomějské ulice, do sousedství velitelství Bartoš. Zde proběhla ráno schůzka České národní rady s mluvčím Vlasova generála Buňačenka kapitánem Antonovem. Spolupráce mezi vlasovci a povstalcí se začala komplikovat. Česká národní rada odvysílala v rozhlase zprávu, že akce generála Vlasova je jeho vlastní akcí bez politické úmluvy s Českou národní radou. Zároveň rada připravovala děkovný dopis generálu Vlasovovi, se kterým nesouhlasili zástupci Ústřední rady odborů E. Erban a komunistů V. David. Proto byl dopis upraven tak, že bylo děkováno jeho vojákům poskytujícím pomoc na základě výzvy z rozhlasu. Vlasovci se zastavili na Vinohradech a před dalším postupem předali ultimátum k odvysílání zprávy v rozhlase, kterou odmítlo odvysílat velitelství Bartoš. Odpoledne nařídil Archipov vyvedení svých jednotek, účastnících se bojů na Pankráci. Česká národní rada měla zájem vzhledem k vojenské situaci na vyjasnění sporných otázek s vlasovci. Jednání s generálem Buňačenkem se uskutečnilo večer 7. května. Během schůzky Česká národní rada obdržela depeši z Londýna, aby vůči vlasovským důstojníkům postupovala opatrně kvůli možným komplikacím se sovětským spojencem.³³⁵

Večer do Prahy dorazil americký dopisovatel kapitán Russell J. Hill, který se krátce sešel s vlasovci v Bartolomějské ulici. Před půlnocí Prahou projížděla americká zvláštní mise („velichovská mise“) vezoucí rozkaz Dönitzovy vlády pro polního maršála Schörnera ke složení zbraní. Dopis byl vydán společně s podepsáním kapitulčního protokolu, které proběhlo v noci 7. května před 3. hodinou. Podepsaná bezpodmínečná kapitulace Německa vůči všem mocnostem

³³⁴ KOKOŠKA, S., 2005, str. 175; MAREK, J., 2005, str. 284; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 121

³³⁵ BARTOŠEK, K., 1960, str. 171–175; KOKOŠKA, S., 2005, str. 176–182, 200

definovala, že 8. května mohou ještě trvat obranná opatření spojenců a veškeré vojenské operace skončí 9. května o půlnoci. Při průjezdu Prahou proběhl krátký rozhovor s vlasovci, že Američané zastavili postup do českého vnitrozemí. V noci vydal generál Buňačenko rozkaz ke stažení celé divize vlasovců na západ, aby se vlasovci dostali do amerického zajetí. Některé jednotky se začaly stahovat ze svých pozic již odpoledne, v Praze zůstaly jen malé skupiny vlasovců. Odcházející posádky vlasovců nahrazovaly posily přicházející z venkova. I přes vyhlášenou kapitulaci Německa boje v Praze pokračovaly.³³⁶

6.2 Pelhřimovsko

V posledních dnech stále častěji docházelo k různému ničení, pálení, zneškodňování a destrukcím, neboť Němci před cestou na západ nechtěli po sobě zanechat důkazy nebo prostředky, které by mohly napomoci jejich pronásledování. Odpoledne 7. května se na obzoru severně od Červené Řečice a nad želivskými lesy objevily ohromné sloupy černého kouře, které byly doprovázeny ohlušujícími detonacemi.³³⁷ To v *Želivě na náměstí před klášterem, na polních cestách a na letišti u Jiříček Němci zapalovali automobily a ničili zbraně.*³³⁸ U obce Cetoraz byli ustupujícími německými vojáky zastřeleni dva lidé.³³⁹

6.2.1 Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska

Pelhřimov

Velitel posádky SS v Pelhřimově Walter Hauck vyhlásil ráno městským rozhlasem, že *každý český občan má jít za svou prací.*³⁴⁰ O dodržení tohoto pokynu se sám přesvědčil v 11 hodin dopoledne, aby měl jistotu, že se v továrnách a úřadech opravdu pracuje.³⁴¹

³³⁶ BARTOŠEK, K., 1960, str. 167, 194, 197–199; JAKL, T., 2004, str. 44, 57, 58; KOKOŠKA, S., 2005, str. 183, 191, 196, 204; BENČÍK, A. – KURAL, V. – PAULÍK, J. – ŠOLC, J., 1961, str. 173; MAREK, J., 2005, str. 84, 160, 193, 284; PASÁK, T., 2004, str. 44, 81; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 120, 127; ŽIŽKA, J., 1985, str. 43

³³⁷ Červená Řečice, str. 191

³³⁸ tamtéž, str. 191

³³⁹ Pacov, str. 7

³⁴⁰ Pelhřimov, str. 1384

³⁴¹ tamtéž, str. 1384

Do Pelhřimova došlo hlášení majitele zbytkového statku Jiřího Kleina z Nového Rychnova, jenž se státní příslušností hlásil k německé národnosti, že byl napaden a zbit zdejšími občany české příslušnosti. V Pelhřimově se mezi lidmi vyprávělo, že se v Novém Rychnově střílelo a že tam jsou nějakí mrtví. Večer byly od Humpolce slyšet silné detonace a byly zřetelně vidět husté sloupy dýmu.³⁴²

Humpolec

V pondělí 7. května dopoledne byl v Humpolci zatčen syn Josefa Hejny za to, že na veřejnosti říkal to, co se hlásilo o německé kapitulaci. Došlo i k jiným méně významným událostem, ale ty se postupně snadno vyřešily. Ve městě se lidé zdržovali převážně na náměstí a v ulicích, kde tvořili diskutující hloučky a skupiny.³⁴³

Zhruba kolem poledne nad Humpolcem několikrát přeletělo německé letadlo a poté odletělo směrem k Německému Brodu. O 14. hodině zástupci města šli na německé vojenské velitelství a opět domluvili prodloužení příměří mezi oběma stranami. Přibližně v 15 hodin přijela před humpoleckou radnici tři auta s esesmany z Německého Brodu. Auta na náměstí obklíčila zástup lidí, který záhy rychle zatlačila do dvora radnice, kde se v tu chvíli procházela skupina vojáků pro brannou službu. Všichni členové národního výboru a i další osoby, které setrvaly v budově radnice, byli také proti své vůli odvedeni do dvora radnice. Zadržení byli vyzváni, aby obě ruce zvedli nad hlavu a byli podrobeni osobní prohlídce, jestli u sebe nepřepravují zbraně. To vše se odehrávalo pod dohledem dvou namířených kulometů.³⁴⁴ Bylo jim dále vyhrožováno, že u koho se zbraň nalezne, bude na místě bez prodlení zastřelen. Esesmani žádné zbraně u nikoho nenašli, ale přesto zatkli a chtěli odvézt učitele Granáta, neboť u něj byla nalezena mapa.³⁴⁵

Plukovník Dastich a Jan Zítka krátce po příjezdu esesmanů z Německého Brodu zavolali německému veliteli plukovníku Hühnerovi, aby se zastavil v radnici,

³⁴² Pelhřimov, str. 1384

³⁴³ Humpolec, str. 99

³⁴⁴ tamtéž, str. 100

³⁴⁵ tamtéž, str. 100

neboť Němci porušili sjednané příměří, a tudíž tu byla nutná jeho přítomnost. Plukovník Hühner nejprve chtěl tuto záležitost vyřešit pouze po telefonu, ale na naléhání plukovníka Dasticha a Jana Zítka nakonec na radnici přece jen osobně přijel.³⁴⁶

Nejprve plukovník Hühner zašel za velitelem oddílu SS a jednal s ním o tom, že mu byla způsobena újma, když bez jeho vědomí zadrželi několik lidí v radnici, neboť on je doposud velitelem města, a proto zde zodpovídá za pořádek. Hühner veliteli esesmanů hlavně vyčítal, že když dorazili do města, měli se mu ihned předem nahlásit, aby o jejich přítomnosti byl srozuměn. Velitel SS se počal vymlouvat na to, že město je vzbouřeno a oni že chtěli pouze uvést vše do pořádku. Na svou obhajobu předložili několik plakátů, které cestou po městě strhli. Největší pozdvižení způsobil zvláště ostrý plakát z obchodu Josefa Jaroše.³⁴⁷ Když si Hühner přečetl, co bylo na plakátu napsáno, okamžitě řekl zástupcům města: „*Ja, das ändert die Situation!*“³⁴⁸ Zástupci města ho však přesvědčili, že obyvatelé Humpolce jsou s příměřím a snaží se dle jeho znění dodržovat klid. Argumentovali také tím, že *nikdo nemůže být činěn zodpovědným za nějaké plakáty, jako ani on nemůže nést zodpovědnost za každého nezodpovědného vojáka.*³⁴⁹ Hühner tento argument uznal a rozhodl se vykázat oddíl SS z města s tím, že příměří nebylo porušeno. Zadržení lidé v radnici byli propuštěni a i učitel Granát mohl jít domů. Všichni ve městě si po odjezdu esesmanů mohli alespoň na chvíli oddechnout. Po Humpolci nějaký čas kolovalo, že esesmany z Německého Brodu do Humpolce povolal v té době neblaze známý *Němec Wild, jenž prý měl tvrdit, že je v Humpolci vzpoura a že Němcům hrozí nebezpečí.*³⁵⁰ Na tento popud bylo nad město vysláno průzkumné letadlo. Když letadlo prolétalo nad územím města, zpozorovala jeho osádka v ulicích shluky lidí, což také nahlásila. Do Humpolce tak byl neprodleně vyslán oddíl SS, aby vzpouru ve městě bezpodmínečně zlikvidoval.³⁵¹

³⁴⁶ Humpolec, str. 101

³⁴⁷ tamtéž, str. 101

³⁴⁸ tamtéž, str. 101

³⁴⁹ tamtéž, str. 101

³⁵⁰ tamtéž, str. 102

³⁵¹ tamtéž, str. 102

Leskovice

Obyvatelé Leskovic dostávali zprávy, že osvobozené vojsko se blíží. Jediné, co však bylo slyšet, byly neutichající motory ustupujících Němců. Osvobozené vojsko toho dne nepřišlo.³⁵²

Častrov

Němečtí uprchlíci z Veselé však o této akci informovali 7. května německou posádku ve Volmanci u Počátek. Ta, když se o akci dozvěděla, neváhala a poslala do Častrova oddíl o 80 mužích. Obec byla obklíčena a oddíl poté vtrhl na zdejší četnickou stanici. Byli zatčeni všichni přítomní četníci. Následně byly oddílem provedeny domovní prohlídky. Zatčení četníci byli odvedeni společně s dalšími pěti zadrženými do věznice v Počátkách. Se všemi zadrženými se mělo zacházet při výslechu hrubě.³⁵³

Dobrá Voda

Druhý den ráno 7. května příslušníci SS z Dobré Vody odjeli a vzali s sebou starostu Jana Matějků, který byl v noci přiveden z Dlouhé Vsi. Během noci esesmani zajali ještě dva uprchlíky z Dobré Vody, a to strážmistra Josefa Rathbauera a strážmistra Boháčka, kteří byli umístěni k německým uprchlíkům do školy. Než příslušníci SS opustili Dobrou Vodu, zanechali obyvatelům po německých uprchlících vzkaz, že až podruhé přijedou, bude ve vesnici hořet i kámen. Mnozí si proto ani dvakrát nerozmýšleli, jestli nadále ve vesnici zůstanou a ukryli se buďto v lesích, nebo u rodiny či známých po okolních vesnicích.³⁵⁴

Odpoledne se skutečně esesmani do Dobré Vody vrátili. Každý, kdo se nestačil někam ukrýt, přímo šlel strachem. Jejich hrozby nebyly naplněny, neboť příslušníci SS si chtěli zachránit vlastní kůži před rychle postupující Rudou armádou, a proto pelhřimovští esesmani Dobrou Vodu večer opustili. Do vesnice

³⁵² Leskovice, str. 56

³⁵³ Kol. autorů, 1970, str. 42

³⁵⁴ tamtéž, str. 58–59

pak přišla posádka SS z Počátek, která ale ráno v 8 hodin následovala příkladu pelhřimovské posádky a z vesnice odešla.³⁵⁵

Kamenice nad Lipou

V Kamenici nad Lipou vyhlásil velitel německé posádky výjimečný stav. Město bylo plné projíždějících vojenských aut a po zuby ozbrojených německých vojáků, kteří drželi v ulicích pravidelné hlídky.³⁵⁶

Rychnov

V pondělí 7. května byli dva muži propuštěni a druhý den v úterý došlo ke změně chování ze strany vězňů, kteří je původně chtěli zastřelit, ale nyní se s nimi chtěli spíše spřátelit. V noci z pondělí 7. května na úterý 8. května opustil oddíl SS Sázavu. Zůstali zde pouze vojáci wehrmachtu, kteří se chovali k vězněným mužům mnohem lépe. I proto byli vězni ochotni některé z nich chránit v případě, že by je zde Rudá armáda zastihla. Toho dne byli všichni propuštěni.³⁵⁷

Německé uprchlice, ubytované na zámku, udělaly nevědomky mnoho pro záchranu lidí v Rychnově. Viděly, jak Rychnovští přišli na náměstí a následně ustoupili zpět do lesů. Uprchlice si je spletly s partyzány, a tak o nich informovaly německé vojáky. Nedošlo proto k vypálení Rychnova jako v případě Leskovic, i když tím bylo původně vyhrožováno.³⁵⁸

Výskytná

Strach obyvatele Výskytné přepadl znovu v neděli 6. května večer, kdy se do obce němečtí vojáci vrátili. Ti pak procházeli celou obec a bezhlavě stříleli, aby všechny obyvatele zastrašili. V pondělí 7. května němečtí uprchlíci opustili Výskytnou. Než odjeli, zanechali po sobě ve škole zničené školní vybavení a nepořádek.³⁵⁹

³⁵⁵ Kol. autorů, 1970, str. 59

³⁵⁶ tamtéž, str. 34

³⁵⁷ NOVÁKOVÁ, E., 1989, str. 18

³⁵⁸ tamtéž, 1989, str. 16, 22

³⁵⁹ VESECKÁ, A., 1985, str. 14

7 Úterý 8. května

7.1 Pražské povstání

V deset hodin dopoledne dorazila americká zvláštní mise do Velichovek, do štábu maršála Schörnera. Byly vydány dva rozkazy, první písemný rozkaz nařizoval do půlnoci zastavit vojenské operace a druhý ústní rozkaz dával všem štábům volnou ruku při organizaci rychlého ústupu na západ. Udivujícím výsledkem mise byla oficiální stížnost Schörnera na české povstání, že je rušena spojovací síť a není možné předávat rozkazy. Údajně tak hrozilo, že německé jednotky nebudou moci dodržet kapitulaci podmínky.³⁶⁰

Prostřednictvím Mezinárodního červeného kříže obdrželo 8. května po půlnoci zprávu, že německá strana vedená generálem Toussaintem je ochotna jednat o ukončení nepřátelství. První byla dohoda o klidu zbraní. Velitelství Bartoš ihned vydalo rozkaz k zastavení palby, ale německá strana dohodu nedodržovala. Odpovědí České národní rady byl požadavek na bezpodmínečnou kapitulaci v sídle rady v Bartolomějské ulici. Ráno byly Toussaintovi doručeny podmínky kapitulace prostřednictvím Mezinárodního červeného kříže. Jednání se za českou stranu měli zúčastnit z politických zástupců Kotrlý, Pražák, Smrkovský a z vojenských Kutlvašr a Nechanský. Jednání plánované na 10. hodinu nezačalo a nadále probíhal německý útok. Kolem 11. hodiny se do sídla České národní rady dostavil generál Toussaint v doprovodu tří vysokých důstojníků. Němci požadovali nebránění odchodu německým jednotkám a civilistům na západ. Němečtí civilisté a němečtí vojáci v lazaretech, kteří neodejdou, budou svěřeni ochraně Mezinárodního červeného kříže. Česká národní rada na německé požadavky přistoupila. Při druhém kole jednání Toussaint souhlasil s odevzdáním těžké výbroje, protože chtěl rychle opustit Prahu. Rada požadovala propuštění všech civilních i vojenských zajatců a okamžité zastavení bojů. Dokument byl podepsán odpoledne v 16. hodin.³⁶¹

³⁶⁰ BARTOŠEK, K., 1960, str. 195; KOKOŠKA, S., 2005, str. 205

³⁶¹ GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 502; JAKL, T., 2004, str. 44; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 38; KOKOŠKA, S., 2005, str. 206, 208–212; MAREK, J., 2005, str. 212–213, 286; PASÁK, T., 2004, str. 44; ŽÍŽKA, J., 1985, str. 56

Útoky německých jednotek dále pokračovaly. Jednotka SS „Der Führer“ zaútočila na křižovatku Argentinské a Plynární, dále chtěla pokračovat do Stromovky a Dejvic. Těžké boje probíhaly v Karlíně a na hranicích Starého Města, kde již v ranních hodinách německé jednotky pronikly na náměstí Republiky. Někteří ustupující povstalci se schovali do krytů mezi civilisty, avšak německé jednotky zastřelily každého podezřelého, mezi nimi byli i nevinní lidé. V době jednání o německé kapitulaci probíhaly intenzivní boje už jen v centru Prahy, hlavně na Staroměstském náměstí, kde hořela radnice, a povstalecké jednotky ustupovaly. Oddíly SS pokračovaly stále v nelidských bojích, ostřelováním nemocnic, rozhlasu, ale stříleli také do těch, co přišli na pomoc raněným či hasit požáry. Boje obnovila i benešovská jednotka SS a do oblasti Pankráce se přesunuly intenzivní boje. Později se jednotka SS shromažďovala v oblasti Krče a následně se vydala směrem na Zbraslav i s několika sty rukojmími. Bojová skupina „Klein“ se také držela svých pozic až do dalšího dne. I některé další fanatické jednotky SS pokračovaly v bojích.³⁶²

Úkolem Toussainta bylo přesvědčit velitele jednotek SS Pücklera, aby jednotky SS dohodu respektovaly. S tím Pückler nesouhlasil a hledal podporu u K. H. Franka, avšak i ten trval na tom, že musí poslechnout. Ve večerních hodinách byla rozhlasem vyhlášena společná výzva České národní rady a velitelství wehrmachtu určená izolovaným jednotkám. Většina jednotek se rychle připravovala k ústupu, např. vozidla jednotky SS „Der Führer“ byla seřazena v koloně a čekala již jen na uvolnění barikád. Německé civilní obyvatelstvo spolu se zajatými Němci začali v podvečerních hodinách opouštět Prahu. Zároveň večer docházelo k předávání vojenských objektů. Dohodu nedodržela jednotka SS z Benešova a některé další oddíly SS.³⁶³

7.2 Pelhřimovsko

Celé Pelhřimovsko doslova žilo pod tíhou stoupajícího napětí a obav, co neočekávaného se ještě může přihodit. Všeobecné vzrušení mnohdy pochopitelně

³⁶² JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 38, 57; KOKOŠKA, S., 2005, str. 208, 213, 214; BENČÍK, A. – KURAL, V. – PAULÍK, J. – ŠOLC, J., 1961, str. 177; MAREK, J., 2005, str. 213, 285–287; PASÁK, T., 2004, str. 48

³⁶³ JAKL, T., 2004, str. 44, 76; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 40; KOKOŠKA, S., 2005, str. 212–214; MAREK, J., 2005, str. 212

vedlo k tomu, že se mezi lidmi objevovaly falešné zprávy. Krizi však neprožívalo pouze české obyvatelstvo, ale i Němci a němečtí vojáci se pomalu, ale jistě blížili ke konci svých sil. Lidé se snažili neustále se měnící situaci mapovat, aby v případě jakéhokoli nebezpečí byli schopni včas a dostatečně zareagovat. Většinou tak lidé čas trávili pospolu mimo své domovy a předávali si nové informace z rozhlasového vysílání, dění z místa svého bydliště či nejbližšího okolí.³⁶⁴

Postupem dne po okolních silnicích projíždělo čím dál tím více automobilů, které převážely jak německé vojáky, tak civilní německé obyvatelstvo. Silnice byly plné obrněných vozů, motocyklů a i děl, neboť se Němci co nejrychleji stahovali z fronty, a proto nejvíce vytížená byla silnice od Jihlavy směrem k Táboru. Zběsilý útěk Němců trval až do středy 9. května, kdy se Rudá armáda jistě rozpínala na Pelhřimovsku.³⁶⁵

7.2.1 Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska

Pelhřimov

V Pelhřimově úterý 8. května probíhalo daleko dramatičtěji než například v Humpolci. Náměstí v Pelhřimově bylo stále plné nákladních aut, která byla napěchována zavazadly. Nákladní auta odvážela německé uprchlíky, kteří byli v Pelhřimově a v okolních vesnicích ubytováni. Snahou bylo co nejvíce německých uprchlíků odvézt na západ. Z hotelu Slávia nesli do jednoho nákladního auta na širokém prkně zakrytého plachtou cosi zvláštního, co připomínalo lidská těla, což prý se mělo ukázat jako pravda.³⁶⁶

Navzdory zákazu shromažďování více jak dvou osob pohromadě z předchozí neděle, se i tak v Pelhřimově hromadně tvořily hloučky diskutujících lidí. Zejména před radnicí se jich sešel velký počet. Kolem 9. hodiny dopoledne na náměstí přijel velitel SS Walter Hauck doprovázen několika vojáky s automatickými pistolemi a puškami. V poslední době byl viděn jenom

³⁶⁴ Pelhřimov, str. 1384

³⁶⁵ Pacov, str. 7; Pelhřimov, str. 1388, Senožaty, str. 32–33

³⁶⁶ Pelhřimov, str. 1384

s ozbrojeným doprovodem. Jeho auto přijelo přímo před radnici, Hauck z něho vystoupil a šel do radnice. V radnici se scházeli bez souhlasu Němců členové národního výboru. Hauck byl z tohoto zjištění velmi rozčilený, neboť se vše dělo za jeho zády.³⁶⁷ Hauck důrazně členům národního výboru vytýkal, že jeho zákaz shromažďování není zcela respektován. Zjištění, že lidé zákaz ignorují, Haucka donutil znovu v městském rozhlase zopakovat jeho nařízení o shromažďování osob. Hauck v tomto opakovaném hlášení zdůrazňoval výhrůžku, že pokud se ani tentokrát nebude dodržovat nařízení, bude se bez varování okamžitě střílet. Z výhrůžky se během pár minut po hlášení městským rozhlasem stala skutečnost.³⁶⁸

Když se náměstím náhle ozvaly první výstřely, lidé začali z náměstí zděšeně prchat. Mnoho lidí se rychle krylo ulehnutím na zem. Někteří dokonce leknutím či zděšením omdleli rovnou na ulici. Stalo se, že když Hauck jel k hotelu Slávia, chtěl ho pelhřimovský fotograf a reportér Račanský zachytit svým fotoaparátem.³⁶⁹ Račanský stál u vchodu do domu cukráře Koláře, postaveného vedle hotelu Slávie. Hauck koutkem oka zahlédl to, jak bleskla komora fotoaparátu, ale on se domníval, že se jedná o výstřel. Rozkázal proto svým vojákům, aby začali střílet na Kolářův dům, odkud záblesk zahlédl. V tuto nešťastnou chvíli právě mladý Miroslav Kolář zavíral vrata domu a v tom ho zasáhly střely z automatických pistolí. Vojáci upozorovali, že vrata domu jsou zavřena, a proto rozbili výlohu cukrářství, kudy mohli proniknout do domu. Račanský stihl ještě před střelbou utéct přes kuchyň cukrářova domu, poté přes Koutkův a Hájkův dům. Večer byl zadržen v Záložně u večere. Jeho fotoaparát byl esesmany zabaven a film byl pod jejich dohledem vyvolán drogistou Štěpánkem.³⁷⁰

Na pomoc byla povolána vojenská záloha, ubytovaná v budově gymnázia. Vojáci stříleli hlavně do oken domů na náměstí a také částečně do vzduchu. Velitel posádky SS Walter Hauck dal zatknout všechny přítomné úředníky na radnici a i některé členy národního výboru.³⁷¹ Zatčeno bylo celkem 24 mužů a 3 ženy.³⁷²

³⁶⁷ Pelhřimov, str. 1385

³⁶⁸ tamtéž, str. 1385

³⁶⁹ tamtéž, str. 1385

³⁷⁰ tamtéž, str. 1385

³⁷¹ tamtéž, str. 1385

³⁷² tamtéž, str. 1386

Původně byla zadržena ještě jedna úřednice osvětové komise, ale byla propuštěna ihned poté, co se prokázala plechovým štítkem, který vyndala ze své kabelky.³⁷³ Vojáci všechny zatčené vyvedli z radnice před budovu, kde byli postaveni čelem ke zdi. Po chvíli jim bylo přikázáno, aby vztyčili ruce nahoru a poté byli hnáni k dívčím školám.³⁷⁴ *Všechny ženy byly před odvedením do dívčích škol propuštěny.*³⁷⁵ Zároveň vojáci stříleli do vzduchu, aby postrašili přihlížející pozorovatele. Zadržení byli zahánáni na dvůr dívčích škol, kde je postavili opět čelem ke zdi. Vzápětí všem prohledali kapsy a nechali u nich dohlížet stráž.³⁷⁶ Právní komisař Dr. Václav Vydra byl jako jediný odveden do hotelu Slávie. Celé město bylo tím, co vidělo, zděšeno, neboť každý si zhruba dovedl představit, jaká tragédie se může přihodit.³⁷⁷

Mezitím Dr. Smutek zatelefonoval Hauckovi, že by s ním rád mluvil, aby ho s něčím obeznámil. Na Hauckovi si vyžádal posláni stráže. Ke schůzce opravdu došlo a mimo Haucka a Dr. Smutka na ní byli přítomni i Ing. Řehák a Dr. Vydra. Doktor Smutek a Ing. Řehák zde byli přítomni jako zástupci národního výboru a Dr. Vydra jako vedoucí úředník města.³⁷⁸ Společně se s Hauckem snažili vyjednávat *o osudu zadržených i celého města.*³⁷⁹ Jednání se nepříjemně dlouho a dramaticky táhlo, ale přece jen vedlo k jakési oboustranné dohodě. Hauck si na Dr. Smutkovi, Ing. Řehákovi a Dr. Vydrovi vymohl, že mu budou za klid ve městě ručit svými vlastními životy. Na oplátku jim Hauck přislíbil, že všechny zadržené osoby v dívčích školách beztretně propustí.³⁸⁰ *Přitom Hauck stále vyhrožoval, že osud Pelhřimova by byl daleko horší než Leskovic, poněvadž má na nádraží obrněný vlak.*³⁸¹

Po jednání žádal Dr. Smutek splnění ujednání a propuštění internovaných lidí. Hauck si ani teď neodpustil ostrou promluvu ke všem přítomným, kterou jim do češtiny překládal jeho pobočník. Zadržení byli opravdu propuštěni. Městským

³⁷³ Pelhřimov, str. 1386

³⁷⁴ tamtéž, str. 1385

³⁷⁵ tamtéž, str. 1386

³⁷⁶ tamtéž, str. 1385

³⁷⁷ tamtéž, str. 1386

³⁷⁸ tamtéž, str. 1387

³⁷⁹ tamtéž, str. 1387

³⁸⁰ tamtéž, str. 1387

³⁸¹ tamtéž, str. 1387

rozhlasem bylo opětovně obyvatelstvu vyhrožováno, že když se Němcům ze strany Čechů bude dít sebemenší příkoří, město bude bez jakýchkoli diskuzí srovnáno se zemí a jeho obyvatelstvo bude do jednoho pobito.³⁸² Přesné znění tohoto svolání máme zachováno v pelhřimovské kronice:

„Prosíme pozor! Důležité svolání všem občanům města Pelhřimova!

Dnes v ranních hodinách agent provokatér vystřelil z domu pana Koláře, cukráře v Pelhřimově, na velitele SS Hauptbannführera Waltera Haucka a jen o vlas střela minula. Kdyby byl zasažen on nebo někdo jiný z příslušníků jeho sboru, město by lehlo popelem a obyvatelstvo by bylo postříleno.

Nám, Dr. Smutkovi, Ing. Řehákovi a Dr. Vydrovi se podařilo dosáhnouti v jednání s velitelem SS Hauptbannführerem Walterem Hauckem, že Pelhřimov byl ušetřen represálií a že nebyl nikdo z občanstva pro výstrahu zastřelen. Ujistili jsme ho, že s tímto činem nemá nikdo z občanstva nic společného. Zaručili jsme, že podobný čin se v budoucnosti nebude opakovat.

Přísná opatření pro Pelhřimov trvají. Zůstane zde, dokud Pelhřimov nebude obsazen Angličany neb Američany. V každém případě udrží klid zbraněmi.

Každý majitel domu ručí za to, aby nikdo cizí nebo podezřelý se v domě nezdržoval a vyzývá se, aby se o tom ve dne v noci přesvědčoval.“³⁸³

Je nutné podotknout, že tato zpráva neříkala obyvatelům Pelhřimova úplnou pravdu. Walter Hauck si na zástupcích města vymohl, že incident, který zapříčinil sled nepříjemných událostí, bude zveřejněn v lehce upravené podobě. Z obyčejného fotografování se tak stal zákeřný atentát.³⁸⁴

Toto hlášení vzbudilo v lidech hrůzu a děs. Panika prostoupila celé město, neboť nikdo si již nemohl být ničím jistý. Kdo měl v okolních vesnicích nějaké příbuzné nebo známé, neváhal a raději se na pár dní, než se to nejhorší přežene, odstěhoval na vesnici za nimi. V ulicích města bylo možné vidět celé rodiny, jak se zavazadly v ruce opouštěly město, aby unikly hrozbě, ale většina obyvatelstva se o žádné příbuzné nebo známé na vesnici opřít nemohla.³⁸⁵

³⁸² Pelhřimov, str. 1387

³⁸³ tamtéž, str. 1387–1388

³⁸⁴ tamtéž, str. 1388

³⁸⁵ tamtéž, str. 1388

Navečer se od pražské silnice ozývaly silné detonace, doprovázené hustým dýmem. Němci na pražské silnici shromáždili vojenská auta, u kterých byly ničeny motory, aby je nemohl využít nikdo jiný. Již tak vyděšení lidé se utíkali s hrůzou skrýt do polí za městem a jiní pro změnu našli bezpečné místo ve vybudovaných domovních krytech. V hlavách mnohých lidí se připravoval plán úniku, kdyby se přece jenom začalo ve městě cíleně vraždit. Městem se šířily zprávy, že se v noci oddíl SS chystá k nějaké akci, a proto bylo členy národního výboru ještě týž den večer zajištěno několik občanů, převážně mladých mužů, aby snad v nerozvážnosti nedali esesmanům záminku k zakročení proti obyvatelům města. Hned druhý den 9. května, po odjezdu Němců z Pelhřimova, byli všichni propuštěni.³⁸⁶

Němci se před odchodem z města snažili po sobě zahladit co nejvíce stop, aby na sebe nezanechali žádné usvědčující materiály pro případné poválečné soudní vyšetřování, a proto se v noci 8. května uchýlili k pálení dokumentů na dvoře ve školách a i na dvoře hotelu Slávie.³⁸⁷

Humpolec

Národní výbor v Humpolci stále vykonával svou činnost, a dokonce pro něj akademický malíř Josef Rýcha zhotovil prozatímní razítko.³⁸⁸ Národní výbor apeloval na všechny zaměstnance v odvětví potravinářském a obchodech, aby kvůli zásobování města potravinami nastoupili do práce. V hostincích se do odvolání mohla prodávat pouze šťáva. Hostince se zavíraly přesně ve 21 hodin, neboť to byla doba, do kdy byl povolen pobyt na ulicích.³⁸⁹ Národní výbor vydal vyhlášku, aby všechny zbraně v nelegálním vlastnictví byly odevzdány posádkovému velitelství v Humpolci, které se tento den ustanovilo a ihned se pustilo do práce.³⁹⁰ Velitelem posádkového velitelství se stal plukovník generálního štábu František Dastich a jeho zástupcem byl zvolen nadporučík pěchoty Jindřich Malát.³⁹¹

³⁸⁶ Pelhřimov, str. 1388

³⁸⁷ tamtéž, str. 1389

³⁸⁸ Humpolec, str. 102, 105

³⁸⁹ tamtéž, str. 102

³⁹⁰ tamtéž, str. 103–104

³⁹¹ tamtéž, str. 104

Ze zdravotních důvodů bylo zakázáno sbírání pohozeného oblečení, kterého bylo na různých místech po zemi a kolem silnic či cest více jak dostatek. Oblečení vyhazovali z vozidel utíkající Němci, kteří se snažili odvézt co nejvíce svého majetku do bezpečí. Z humpoleckého nádraží bylo připraveno k odjezdu osm vagonů, naložených všemožnými věcmi. Vagony nebyly nikdy na cestu vypraveny, protože jejich obsah byl zabaven a převezen do města, kde byla jeho část rozdána mezi lidi.³⁹²

Odpoledne se po městě roznesla nepodložená zpráva, jež vyvolala paniku a vyburcovala obyvatelstvo ke zvýšené bdělosti.³⁹³ Na západ stahující se *oddíly SS prý budou rabovat, zapalovat domy a vraždit*, ale v Humpolci se nic z toho nepotvrdilo.³⁹⁴

Konce dne se nedožil 45letý bývalý řídící učitel Karel Hořínek, který se předtím vrátil z Terezína, neboť podlehl tyfu.³⁹⁵

Leskovice

Ustupující německé vojenské oddíly stále ustupovaly a projížděly kolem Leskovic. Postupně se okolí plnilo vozy Němců, kterým došlo v autech palivo. Některé Němce nastalá situace donutila k zoufalým činům. Příkladem, jak napjatá atmosféra tíživě dopadala na psychiku lidí, může být čin německého důstojníka, který, když mu došlo palivo v lese mezi Čížkovem a Leskovicemi, zastřelil ve vozidle svou ženu, dceru a nakonec i sebe.³⁹⁶

Kolem 15. hodiny se najednou u hasičské zbrojnice zastavil motocykl se třemi vojáky. Postupně se zde zastavila celá kolona ustupujících německých vojáků. Obyvatel Leskovic se opět zmocnila nejistota a strach. Všichni vzrušeně očekávali, co se bude dít. Posádka motocyklu se začala dorozumívat rusky s přítomnými

³⁹² Humpolec, str. 103

³⁹³ tamtéž, str. 103

³⁹⁴ tamtéž, str. 103

³⁹⁵ tamtéž, str. 104–105

³⁹⁶ Leskovice, str. 56

a Leskovičtí poznali, že konečně přijeli vojáci Rudé armády. Za chvíli dorazili i partyzáni a společně s vojáky Rudé armády začali odzbrojovat ustrašené Němce. Poté posádka motocyklu odjela zpět s ujištěním, že ráno přijedou a již zůstanou.³⁹⁷

Horní Ves

V těchto dnech si esesmani z Počátek, kteří den předtím zastrašovali obyvatele Horní Vsi, že když neodstraní záseky ze silnice, zakročí proti nim, brzy zrána přišli do obce vymocit dodání šesti párů koní, aby se s jejich pomocí mohli dát na útěk. Na konci války, kdy byla nouze o pohonné hmoty, to mohla být dobrá příležitost, jak se dostat do potřebného cíle, a nebýt závislý na vozidle, které se může kdykoli rozbít. Vypravování koní bylo schválně prodlužováno, neboť shánění požadovaného počtu koní trvalo dohromady přibližně pět hodin.³⁹⁸ V té době se do obce donesly zprávy o tom, že *Rusové jedou už od Studené na Počátky a že jsou již nějakou dobu v Jindřichově Hradci.*³⁹⁹ Esesmani tak neměli velkou šanci se moc daleko dostat, což se potvrdilo ještě týž den navečer, kdy se několik koní do Horní Vsi vrátilo bez jakékoli újmy a druhý den byli už všichni koně v obci zpátky.⁴⁰⁰

Hořepník

Na Pelhřimovsko po celou dobu revolučních dní i krátce po nich přicházeli noví a noví zajatci ze vzdálenějších míst. V okolí se i nadále skrývalo mnoho Němců, kteří se v posledních dnech urputně chystali na možnost, že by nastal boj o Hořepník. Z tohoto důvodu místní německá posádka navezla hromady kamenů a dlouhé klády k výjezdům z města na silnici nebo k mostu přes říčku Trnavu. Hromady kamenů a klády měly sloužit pro stavbu barikád. Německá posádka na mnoha místech města vyhloubila hluboké jámy, aby se v nich mohli vojáci schovat, kdyby došlo na střelbu. Obyvatelé Hořepníku si začali stavět kryty. K boji naštěstí ve městě nedošlo.⁴⁰¹

³⁹⁷ Leskovice, str. 57

³⁹⁸ Horní Ves, str. 229

³⁹⁹ tamtéž, str. 230

⁴⁰⁰ tamtéž, str. 230

⁴⁰¹ Hořepník, str. 248

Lidé sbírali zbraně a ostatní materiál rozházený Němci po okolí a převážně po obou stranách silnice v délce asi deseti kilometrů. Tato činnost se mezi lidmi udržovala po delší dobu a tak se velkou část porevolučních dní zabývali všem dobře známým sběrem zbraní, odbavováním zajatců a civilistů. Mnozí si nalezené věci odnášeli domů. Občas se přihodilo, že bylo proti některým lidem zakročeno, neboť se ostatním zdálo, že si přivlastnili přespříliš mnoho věcí.⁴⁰² Rozebraná auta zůstávala po několik měsíců jen tak bez povšimnutí v příkopech. Teprve až po třech měsících byly z příkopů vyzvednuty a traktorem otaženy do Hořepníku na pastviště. Při odtahování aut nešťastnou náhodou zahynul Ladislav Šterch. Národní výbor v Hořepníku vyplatil vdově po mrtvém podporu 5 000 korun a vzal na sebe i veškeré náklady spojené s pohřbem.⁴⁰³

U Hořepníku zastavily tanky Rudé armády ustupující německé vojáky. Kronika Hořepníku uvádí přibližné číslo zajatých vojáků, kterých mělo být zajato až na 6 000. Někteří vojáci na nic nečekali a rozběhli se po okolí, avšak dlouho si svobody neužili, protože byli nejdéle druhý den opět zadrženi a odvezeni do Pelhřimova. Mezi vojáky se nacházely civilní německé osoby, jež byly propuštěny dále na cestu na západ. Při zajišťování německých vojáků byla nápomocna i místní partyzánská skupina B22.⁴⁰⁴

Kamenice nad Lipou

Pro obyvatele města Kamenice nad Lipou a Rodinova úterý 8. května představovalo těžké chvíle boje. Tento den dorazil do Kamenice nad Lipou oddíl partyzánů. Do města přijala spojka, která zprostředkovala volání o pomoc z Rodinova: „*Přijela motorizovaná jednotka SS, zaujímá palebná postavení směrem na Kamenici. Nemáme zbraně, pošlete pomoc!*“⁴⁰⁵ Ve městě bylo rozhodnuto, že Rodinovu se půjde na pomoc. Poté následoval rozkaz: „*Nasednout, každou zbraň a všechno střelivo s sebou!*“⁴⁰⁶

⁴⁰² Hořepník, str. 248

⁴⁰³ tamtéž, str. 248

⁴⁰⁴ tamtéž, str. 247

⁴⁰⁵ Kol. autorů, 1970, str. 34–35

⁴⁰⁶ tamtéž, str. 35

Do jediného nákladního auta nasedlo třicet až čtyřicet mužů, kteří namačkáni seděli a stáli, kde se jenom dalo, takže někteří obsadili stupátka či blatníky auta. Zbytek mužů byl odvezen autem značky Tatra. Když se obě vozidla dostala do viditelné blízkosti Rodinova, vyjeli jim naproti tři němečtí vojáci na kolech s bílými prapory. Velitel výpravy vyzval několik mužů, aby vyjeli německým vojákům naproti, ale jakmile se jejich vozidlo dostalo na dostřel, začala se ze tří kulometných hnízd ozývat střelba. Všem se podařilo bez zranění z automobilu uniknout a rychle se schovat do příkopu u silnice. Boj byl právě rozpoután.⁴⁰⁷

Jihoslovanský partyzán Andrej Punčec, který odjel společně s ostatními muži z Kamenice nad Lipou, se plazil příkopem na okraj silnice, kde byly naskládány dřevěné sněhové zátarasy, které použil jako zákrytu a mohl začít oplácet střelbu do kulometného hnízda. Dřevěné zátarasy nevydržely nápor střelby, a proto se rozhodl rychle vrátit zpátky do příkopu. Jeden z účastníků přestřelky využil chvilky klidu, vyplížil se z příkopu na travnatý silniční břeh a díval se přes nízké obilí, kde by přesně mohlo být kulometné hnízdo umístěno, což se mu také povedlo.⁴⁰⁸ Hledí své pušky zaměřil na určený cíl, vypálil do kulometného hnízda celý zásobník a poté se opět skulil do příkopu. Záhy na to dvě kulometná hnízda ještě krátce opětovala výstřely, ale i ta byla nakonec zneškodněna.⁴⁰⁹

Všichni muži z Kamenice nad Lipou se po boji vrátili pěšky do svých domovů, neboť obě vozidla byla po takovém množství zásahů nepojízdná. Domů se muži přišli jenom najíst a promyslet, co podniknou dále. Ještě tutéž noc se muži znovu obloukem k Rodinovu vrátili. Když se dostali do prostoru Rodinova, postupovali s větší obezřetností, protože si nemohli být jisti, zda se další němečtí vojáci v obci neskrývají. Zbytek noci a rozbřesk se obešly bez jakéhokoli konfliktu.⁴¹⁰ Obyvatelé Rodinova uvítali bojovníky vyprávěním, jak to v obci po celý předešlý den probíhalo *a že motorizovaný oddíl SS se na místě obrátil a hledal jinou cestu k Američanům.*⁴¹¹

⁴⁰⁷ Kol. autorů, 1970, str. 35

⁴⁰⁸ tamtéž, str. 35

⁴⁰⁹ tamtéž, str. 35

⁴¹⁰ tamtéž, str. 35–36

⁴¹¹ tamtéž, str. 36

Senožaty

V úterý 8. května slyšeli obyvatelé Senožat v poledních hodinách směrem od nedalekého letiště u Jiříček ohromnou explozi a záhy na to vystoupil nad letištěm velký černý oblak dýmu. Posádka letiště před svým odchodem pálila a ničila letadla, skladiště a veškeré zásoby. Letiště posádka opustila ještě tentýž den večer, kdy obyčejní vojáci odjeli z letiště v autech a jejich velitelé využili letadla. Za sebou zanechali pouze letiště v plamenech. Pro obyvatele vesnic okolo letiště znamenal útěk německé posádky jedinou věc, a to že osvobození a konec útrpným létům je na dosah.⁴¹²

Sudkův Důl

Dne 8. května pokračovalo odzbrojování německých vojáků, a tak se občas přihodilo, že z odzbrojených vojáků se stávali zajatci civilního obyvatelstva. Z obce Sudkův Důl a jejího bezprostředního okolí se zajatci transportovali převážně do Černovic.⁴¹³ I na Pelhřimovsku se pohybovali dezertéři, kteří zběhli převážně z německé armády. Kolem obce Sudkův Důl se objevovali ve větší míře dezertéři rakouské národnosti. Nebylo tudíž výjimkou, že tito zběhlí vojáci prosili místní obyvatelstvo o poskytnutí nějaké potravy, protože byli často velmi vyhladovělí. Mnohdy jim také bylo umožněno krátkodobé přespání.⁴¹⁴

Ačkoli se místy lidé setkávali s tím, že byli donuceni zbudované záseky a zátarasý rozebrat, neodradilo to ostatní, aby jinde v jejich budování pokračovali. Obyvatelé Sudkova Dolu tak odjeli stavět záseky do blízké Obrataně, odkud jim předtím přišel rozkaz, aby přišli na pomoc. V Obratani se všichni přítomní rozdělili na skupiny a opatřili si sekery nebo pily, aby mohli přes státní silnici vybudovat již zmíněné záseky z nakácených stromů a znemožnit ústup německé armády. Než byla práce dokončena, dorazil opět z Obrataně rozkaz, ale tentokrát se týkal okamžitého zastavení stavby a rychlého odstranění překážek. Bylo to preventivní opatření, aby nedošlo k zásahu ze strany ustupujících německých vojáků, neboť chvíli po

⁴¹² Senožaty, str. 33

⁴¹³ Sudkův Důl, str. 30–31

⁴¹⁴ tamtéž, str. 30

opuštění stavby po této státní silnici projížděla v plné výzbroji dlouhá kolona vozidel s německými vojáky, kteří by se jen tak nenechali ničím zdržet.⁴¹⁵

⁴¹⁵ Sudkův Důl, str. 30

8 Středa 9. května

8.1 Pražské povstání

K ránu dorazily jednotky Rudé armády do Prahy. V Dejvicích jednotky Rudé armády bojovaly s ustupujícími německými jednotkami a dobývaly objekty, dosud nevyklizené jednotkami SS a wehrmachtu. Ke střetu s jednotkami SS došlo také na Starém Městě, na Pankráci, v oblasti Barrandova a Hlubočep.⁴¹⁶

Hlavní tepna – pražská silnice – byla pod kontrolou Rudé armády, proto se ústupové cesty německých jednotek přesunuly na vedlejší silnice a polní cesty. Teprve v odpoledních hodinách opustila své pozice bojová skupina „Klein“, která vedla neustálý útok na levém břehu Vltavy.⁴¹⁷

Jednotky Rudé armády stále pokračovaly v českých zemích v bojích proti jednotkám SS, které se stále nechtěly vzdát. Rychlý bojový přesun podnikly jednotky Rudé armády v noci z 9. na 10. května přes Českomoravskou vrchovinu přes Kamenici nad Lipou a Černovice na Pelhřimovsku. Cílem nepřátelských vojsk bylo probojovat se na západ do amerického zajetí.⁴¹⁸

Dne 9. května v 19 hodin uzavřely americké jednotky mosty přes Vltavu a žádné německé jednotky už do amerického zajetí nepustily. Němci se přesto snažili dostat přes Vltavu do amerického zajetí, avšak ve všech pokusech jim bránili čeští občané. Mírotická silnice, kudy unikaly také německé jednotky, byla uzavřena ve stejnou dobu. Jednotky SS spjaté s krvavým potlačením Pražského povstání vedené generálem Pücklerem se před zátarasem opevnily a připravily k boji.⁴¹⁹

⁴¹⁶ GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J., 1984, str. 503; JAKL, T., 2004, str. 46; JAVŮRKOVÁ, J., 1946, str. 41; KOKOŠKA, S., 2005, str. 216; MAREK, J., 2005, str. 288; PASÁK, T., 1980, str. 82–84

⁴¹⁷ JAKL, T., 2004, str. 45, 76; KOKOŠKA, S., 2005, str. 214; PASÁK, T., 1980, str. 88; MAREK, J., 2005, str. 287–289

⁴¹⁸ PASÁK, T., 1980, str. 88–91

⁴¹⁹ JAKL, T., 2004, str. 54, 70, 83, 90; PASÁK, T., 1980, str. 93; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 137–138

8.2 Pelhřimovsko

Na mnoha místech se noc na 9. května odvíjela podle podobného scénáře. Německé posádky na poslední chvíli opouštěly města, nepřetržité proudy utíkajících německých vojáků, které byly vytrvale hnány Rudou armádou, ani v nejmenším neustávaly a i německé civilní obyvatelstvo se snažilo nepadnout do rukou sovětských vojáků. Poslední dny byly životy všech ovládnuty chaosem, který se den ode dne prohluboval.

8.2.1 Postupující Rudá armáda

Z Pelhřimova se během dopoledne po státní silnici hnula první část Rudé armády směrem na Prahu. Cestou armáda minula obec Čížkov, poté zamířila směrem na Hořepník a brzy po poledni se objevila na státní silnici v Křelovicích. Tanky Rudé armády zde zabránily útěku zdejších německých vojáků.⁴²⁰ Další oddíly Rudé armády např. přijížděly směrem od Jihlavy a jiné oddíly se na Pelhřimovsko dostaly přes obec Studená, která leží na západ od Telče.⁴²¹ I když už byla Rudá armáda na Pelhřimovsku přítomna, jednotliví němečtí vojáci se nadále pokoušeli utíkat do Tábora, ale již ne po silnici, nýbrž převážně lesem. Zbytek německé armády se snažil využít vlakové dopravy.⁴²²

Lidé vojáky Rudé armády vítali s upřímným nadšením a radostí, protože s nimi přišlo odpoutání se od nacistické nadvlády. Všichni se plni radosti navzájem objímali a líbali. Po dva následující dny Pelhřimovskem nepřetržitě projížděly vojenské oddíly Rudé armády, které se často na noc či na delší dobu ubytovávaly v místech, kde se právě nacházely. V daném místě tak byli vojáci umisťováni do škol či hospod a důstojníci naopak do domů obyvatel. Jiným příkladem, jak vojáci žili nějaký čas s obyvateli měst či vesnic, může být stavba vojenského tábora. Útočiště tak například našli v Obořišti, kde vojáci postavili pravý vojenský tábor. A tak se v parku najednou objevilo na 100 dřevěných stanů, několik kuchyní, zajišťujících vojákům stravu, taneční budova nebo samostatná budova pro divadlo.

⁴²⁰ Senožaty, str. 34; Nová Cerekev, str. 51

⁴²¹ Kol. autorů, 1970, str. 32, 36

⁴²² Senožaty, str. 34; Nová Cerekev, str. 51

U všech tří vchodů do tábora byly vztyčeny dřevěné brány a popisky tábora byly opatřené barevnými nápisy.⁴²³

8.2.2 Průběh dne na konkrétních místech Pelhřimovska

Pelhřimov

Lidé samou úzkostí v noci z 8. na 9. května ani nespali. Většinou lidé také zůstávali po celou noc oblečení a i děti byly ukládány ke spánku v šatech. Byla to určitá příprava k rychlému opuštění domovů, kdyby byly doopravdy splněny Hauckovy výhrůžky. Malou útěchou byla obyvatelstvu Pelhřimova zvěst, že Hauck nemá již k uskutečnění nějakého tvrdého zásahu proti městu takové kompetence, jako měl dříve. Tuto domněnku podpořilo chování jednoho německého vojáka, který si v obchodě nechal přeložit hlášení místního rozhlasu.⁴²⁴ Po vyslechnutí překladu prohlásil, *že Hauck už je malým pánem a že prý by rozhodovali ještě jiní.*⁴²⁵ Vojáci wehrmachtu se pohybovali stále častěji po jihlavské silnici k Táboru, a proto se někteří lidé upínali na to, že by vojáci wehrmachtu mohli proti Hauckovi zakročit. Spoléhalo na obecně známou nevraživost mezi příslušníky wehrmachtu a příslušníků jednotek SS. Vycházeli také ze zkušenosti pacovských občanů, neboť v Pacově byla posádka wehrmachtu a koncem předešlého týdne proběhla vzpoura v tomto městě bez významnějších problémů.⁴²⁶

Noc z 8. na 9. května uplynula v nesmírně napjaté atmosféře. Během úsvitu mnozí z Nádražní ulice zaslechli něco jako zpěv. Pelhřimov totiž opouštěl zbytek oddílů SS a vojáci o sobě dávali naposledy vědět, neboť prý všichni do jednoho byli opilí a stejně na tom byl i jejich velitel Walter Hauck, o němž se mezi lidmi šušovalo, že jo to notorický alkoholik.⁴²⁷ Kronikář pelhřimovské kroniky Eduard Chudoba popsal Waltra Haucka takto:

„Byl to člověk prostřední, spíše vyšší postavy, štíhlý, přímého držení těla, hrubé, od

⁴²³ Nová Cerekev, str. 51–52

⁴²⁴ Pelhřimov, str. 1389

⁴²⁵ tamtéž, str. 1389

⁴²⁶ tamtéž, str. 1389

⁴²⁷ tamtéž, str. 1389

*popálení minou znetvořené tváře, arogantního vystupování, velmi nadutý-stár asi 26 let. Nápadné na něm byly jeho zelené oči a plavná chůze. Byl ženat. Měl hezkou ženu, blondýnu, a jedno dítě.*⁴²⁸

O půl šesté obeznámil Hauck vedoucího úředníka města Dr. Vydru, že oddíl SS společně s ním opouští Pelhřimov. Když kvůli tomuto oznámení s Dr. Vydrou hovořil, byl opilý, a dokonce měl plakat. Přesně v 6 hodin se v probouzejícím městě rozezněl městský rozhlas, který přinesl první hlášení již svobodnému městu. Národní výbor obyvatelstvu Pelhřimova sděloval osvobození města od nacistického živlu a zval všechny v 10 hodin na náměstí na tábor lidu.⁴²⁹

Tento den byli z internace v místnostech okresního úřadu propuštěni četníci a také vězňové ze soudní budovy se dočkali svobody. Na schůzi národního výboru byli prostřednictvím městského rozhlasu svoláváni jeho členové. Dále rozhlas vyzýval důstojníky, aby převzali kontrolu nad městem. Schůze národního výboru se odehrávala v zasedací síni radnice a volilo se předsednictvo. Doktor Emil Smutek se stal předsedou národního výboru a jeho prvním místopředsedou se stal restaurátér Josef Vlasák.⁴³⁰ Dohromady tvořil národní výbor 39 členů.⁴³¹

Lidi ovládla nesmírná radost, že se opravdu po dlouhých letech dočkali konce té strašné válečné mašinerie. Po celém Pelhřimovsku se pohybovali prchající esesmani, němečtí civilisté a jak již bylo uvedeno, po okolí se nacházela spousta nehlídaného majetku, zbraní a nábojů. Proto, aby nic z toho nepadlo do rukou nepovolaných osob, byly štábním kapitánem legií Lupínkem a štábním kapitánem Šedivým zorganizovány akce na záchranu majetku. Jiné akce se zase týkaly vyčištění okolí.⁴³²

V Pelhřimově se opakovala atmosféra z 5. května, kdy ve městě bylo živo a čilý ruch. Opět, ale tentokrát definitivně, se začerňovaly německé nápisy a po

⁴²⁸ Pelhřimov, str. 1389

⁴²⁹ tamtéž, str. 1390

⁴³⁰ tamtéž, str. 1390

⁴³¹ tamtéž, str. 1390–1391

⁴³² tamtéž, str. 1390

městě se vyvěšovaly československé vlajky. Pelhřimovské náměstí bylo plné lidí různého věku, kteří se společně radovali a ve šťastném opojení si tiskli ruce. Za účelem oslav se na náměstí začala stavět tribuna.⁴³³

Z městského rozhlasu se neustále po celý den ozývala různá hlášení. Jedno hlášení se dotýkalo zatýkání Němců a kolaborantů. V Humpolci se například k tomuto kroku odhodlali již dříve. Obyvatelstvo bylo nabádáno, aby se ve městě udržoval pořádek.⁴³⁴ Na radnici byli během dne hlídkami přiváděni zatčení občané německé národnosti a kolaboranti, což mezi lidmi vzbuzovalo značnou pozornost. Tyto zatýkací hlídky byly proto doprovázeny zástupem lidí, převážně však mládeží, která si nemohla nechat takovouto událost ujít. Zatýkání se ujímaly vytvořené hlídky v normálním civilním oblečení a vyzbrojené pouze puškami či pistolemi. Některá zatýkání zajišťovali čeští četníci.⁴³⁵

Zatčeno bylo 9. května ráno celkem 17 lidí. Během dalších dnů bylo zatčeno ještě několik lidí, ať už pro skutečné nebo jenom domnělé kolaborantství. Když se prokázalo, že dotyčný s Němci za války nespolupracoval, byl okamžitě po výsledku propuštěn. Stávalo se však, že někteří lidé chtěli z jakéhokoli důvodu využít situace a nařkli nevinného člověka z kolaborace. Mezi zatčenými z 9. května byl ředitel zemědělské pojišťovny Josef Svoboda a i později zadržený prof. Josef Hůlka, kteří byli 15. června na základě amnestie propuštěni. Touto amnestií se promíjely urážky týkající se prezidenta Dr. Edvarda Beneše.⁴³⁶

Mezi dalšími zatčenými osobami byli členové správní komise. Trestní komise posuzovala případy podle dekretu č. 138 z roku 1945, tzv. Malého dekretu. U některých případů se časem spisy a průkazné materiály ztratily neznámo kam. Mnohdy zmizely za účelem, aby někdo nebyl v pozdější době minulostí kompromitován. Příkladem menšího vyřizování osobních účtů může být případ předsedy správní komise Holého, jemuž jeden muž uštědřil pořádný políček, když ho přivedli před tribunu. Nepodařilo se samozřejmě zajistit všechny opravdu

⁴³³ Pelhřimov, str. 1391

⁴³⁴ tamtéž, str. 1391

⁴³⁵ tamtéž, str. 1391

⁴³⁶ tamtéž, str. 1398

provinilé Němce a kolaboranty, neboť mnohým se podařilo včas utéct.⁴³⁷

Zadržení Němci a kolaboranti měli na zádech jako označení hákový kříž. Do Pelhřimova neustále přicházeli noví zajatci, kteří byli umisťováni na hřišti Marathon. Celkový počet zajatců činil přibližně 10 000. Mnozí z nich byli posláni 10. května do pelhřimovské cihelny, aby připravovali cihly pro vypálené Leskovice. Jiní prozatím odstraňovali protitankové záборы. Začaly se projevovat stále větší problémy se zásobováním města potravinami. O to byla situace horší, že i pitná voda začala rapidně ubývat. Dne 15. května dospěly útrapy se zásobováním až k tomu, že městský rozhlas hlásil, že tento den budou pekaři péct pouze pro zajatce.⁴³⁸

Do Pelhřimova se pomalu začali vracet lidé, kteří den předtím opustili město kvůli Hauckově hrozbě. Náměstí bylo doslova obsypáno lidmi z celého města. V ulici Komenského u kaple Panny Marie se po 9. hodině dopoledne scházeli obyvatelé Pelhřimova, aby uspořádali slavnostní průvod. Krátce po odbití 10. hodiny se průvod vydal na náměstí a v jeho čele šly dívky v národních krojích. Průvodu se také účastnili vojáci a důstojníci v uniformách československé armády, studenti s československými prapory, různé spolky a i ostatní obyvatelé města.⁴³⁹ Atmosféru tohoto shromáždění umocňovaly známé pochodové písně, které pocházely z dob pro mnohé lidi idealizované první republiky. Cesta průvodu se ubírala od kaple Panny Marie do Nádražní ulice, potom Tylovou ulicí kolem Národního domu na Karlovo náměstí, odkud se pokračovalo průchodem Dolní branou a kolem budovy gymnázia na Masarykovo náměstí k slavnostní tribuně.⁴⁴⁰

Když byl průvod v Nádražní ulici, tak se jeho účastníci dozvěděli, že do Pelhřimova dorazili už Rusové. Tato informace se záhy potvrdila na Masarykově náměstí, kdy na tribuně stáli někteří členové národního výboru spolu se dvěma sovětskými vojáky, kteří první do Pelhřimova přijeli na motocyklu po jihlavské silnici. Všichni s velkým nadšením vojáky vítali. Oba vojáci byli mladí, unavení

⁴³⁷ Pelhřimov, str. 1398–1399

⁴³⁸ tamtéž, str. 1399

⁴³⁹ tamtéž, str. 1391

⁴⁴⁰ tamtéž, str. 1391

a strašně zaprášení. Oficiálně byli přivítáni předsedou národního výboru Dr. Smutkem, který se nechal strhnout všepřítomnými projevy radosti a oba vojáky objal.⁴⁴¹ Poté se Dr. Smutek ujal slova a ke shromáždění pronesl projev:

*„Občané, hrozná válka skončila. Dlouhých šest let jsme byli svědky, jak potokem tekla krev a slzy. Šest let jsme žili ve strachu a prožívali jsme hrůzy, o jakých se nám nikdy ani nesnilo. Šest roků jsme pouze zatínali pěsti, šest roků jsme doufali, že přijde den, kdy budou pomstěni naši otcové, bratři a známí, kteří byli popravováni, trpěli v koncentračních táborech a umírali na barikádách. Všichni Němci nám odpovídají za ukrutnosti páchané na našich lidech. Žádáme za spravedlivé potrestání všech, kteří se provinili na našem národě. Chceme, aby po celá staletí se vědělo, jak byl potrestán ten, kdo se postavil svým strašným jednáním mimo lidskou společnost.“*⁴⁴²

*Občané, vy víte a znáte vše. Dnes není čas na řečnění. Je jen třeba v této slavné chvíli naší vlasti si připomenout, že svět hrůzovlády a násilí zaniká, že nám opět nastal den slávy. Vláda se nám vrátila do našich rukou. Musíme si uvědomit, co to znamená. Vládnout – to znamená svobodně žít a pracovat, chránit životy a majetek občanů, dbát pořádku a zákonů nové Československé republiky. Zkrátka vláda – to pořádek a práce.“*⁴⁴³

*Místní národní výbor se ujal moci. Každý má právo projevit svůj úsudek. Ale dnes není čas na dlouhé debaty, a proto každý pro nejbližší dobu musí bezpodmínečně poslechnout příkazů národního výboru. Také přijde doba, kdy si sami zvolíme ty, kteří nám budou dávat nové řády. Všechny poctivé lidi zveme ke spolupráci. Chceme vybudovat nový, spravedlivý svět. Chceme se přičinit, aby všechny křivdy, nespravedlnosti a vůbec všechno zlo a násilí bylo odstraněno, aby za spolupráce všech čestných občanů byl vybudován spravedlivý stát. Každý, kdo chce s námi pracovat, je nám vítán. Ovšem postavíme se proti každému, kdo by z osobního prospěchu chtěl těžit, nebo kdo by si chtěl vyrovnávat takovýmto způsobem své osobní účty.“*⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Pelhřimov, str. 1392

⁴⁴² tamtéž, str. 1392–1393

⁴⁴³ tamtéž, str. 1393

⁴⁴⁴ tamtéž, str. 1393

Občané, jde o příští život nás všech, o dobrou budoucnost našich dětí. Proto všechny malichernosti stranou!

*Jsme vděční svým osvoboditelům – našemu prezidentu Dr. Edvardu Benešovi a nové vládě, našim spojencům a Rudé armádě, která nám v nejtěžší chvíli podala pomocnou ruku. Jsme jim nejen vděční, ale musíme také ukázat, že jsme toho hodni – že jsme hodni všech jejich velkých obětí. A k vybudování nového, krásného života si podejme ruce a slibme si, že si věrni zůstaneme.*⁴⁴⁵

Doktora Smutka v projevu vystřídal major Rudé armády, který se opíral o hůl, neboť utrpěl zranění s trvalými následky. Jeho promluva v mateřštině vzbudila u lidí další nadšení. Celá manifestace byla ukončena odjezdem obou sovětských vojáků. Kolem poledne se všichni začali rozcházet do svých domovů.⁴⁴⁶ V tu chvíli někdo do davu zavolá, že *Němci táhnou na město*.⁴⁴⁷ Náměstím se ihned prohnala vlna strachu. Místní městský rozhlas reagoval na vzniklou situaci tak, že vyzval pelhřimovské obyvatelstvo, aby zachovalo klid a aby se soustředilo z vnějších ulic a čtvrtí do středu města. V Pelhřimově zavládl zmatek, neboť se chtěli dostat do bezpečí, protože stále měli v živé paměti Hauckovy hrozby, které nikdy nebyly plané. Po nějaké době se ukázalo, že město už není ohroženo bezprostředním nebezpečím, ale lidé se pro jistotu měli zdržovat ve vnitřní části města a za žádnou cenu se neměli přibližovat k nádraží, kde se nacházel německý pancéřový vlak, který tudy projížděl. Nikdo ve městě netušil, jaká tragédie právě postihla třináct mladých mužů na nádraží.⁴⁴⁸

Před 11. hodinou se do Pelhřimova dostala zpráva, že v Rynárci se nějaká bojová formace nechce nechat odzbrojit a že v Dobré Vodě došlo ke střelbě. V Dobré Vodě totiž Němci zadrželi úředního lékaře MUDr. Kuncka.⁴⁴⁹

Vojenským vedením byl poslán k pelhřimovskému nádraží ve dvou nákladních autech ozbrojený oddíl, tvořený veskrze mladými muži, kteří v mnohém

⁴⁴⁵ Pelhřimov, str. 1393–1394

⁴⁴⁶ tamtéž, str. 1394

⁴⁴⁷ tamtéž, str. 1394

⁴⁴⁸ tamtéž, str. 1394

⁴⁴⁹ tamtéž, str. 1394

případě neprodělali žádný vojenský výcvik, a tudíž se zbraněmi neuměli zacházet. V čele této akce byl rotmistr Strachota. Ačkoli v Pelhřimově bylo k dispozici několik bývalých aktivních československých důstojníků, nebyli k akci vůbec nikým přizváni.⁴⁵⁰

První nákladní auto projelo bez problémů, ale druhé nákladní auto vyjelo z Pelhřimova později, přibližně v 11 hodin 44 minut. Za volantem druhého nákladního auta byl Jaroslav Coufal a na sedadle spolujezdce seděl Karel Podruh. *Na voze byli: František Bašta, Josef Dub, Matěj Fridrichovský, Stanislav Havelka, Josef Kolář, Josef Kubík, Ladislav Lhotský, Josef Novák, Josef Novotný z Pavlova, Josef Podolák, Ferdinand Roh, Josef Rybníkář, František Svoboda, Bohumil Strnad, Karel Vajgl, Karel Veselý, Bohuslav Vojtěch a Vítězslav Všetická.*⁴⁵¹ Ve voze celkem jelo 20 mužů. Výzbroj tvořily samopaly, pušky, 2 kulomety, 15 ručních granátů a 2 bedničky s 2 000 náboji.⁴⁵²

Cesta z náměstí, odkud vyjížděla nákladní auta, na nádraží je dlouhá jeden kilometr. Ve druhém voze ještě Josef Dub ukazoval Stanislavu Havelkovi, jak se nabíjí puška. Ve chvíli, kdy vozidlo projíždělo kolem Brožovy pily, se znenadání ozvala rána. Tento okamžik byl pamětníky popisován dvěma způsoby. Většina účastníků se shodovala v tom, že první vystřelil právě Havelka, někteří, že to byli zase Němci. Na železničním náspu stál obrněný vlak, který převážek několik set vyzbrojených esesmanů. Ať už šlo o náhodný nebo záměrný výstřel, je jasné, že pro posádku nákladního auta měl osudný význam.⁴⁵³

Němci začali z obrněného vlaku po vozidle střílet. Hned prvními ránami byl zabit Havelka a řidič Coufal. Oba byli na místě mrtví. Jedoucí nákladní auto poté narazilo na pařez u rozcestí poblíž domu Bezděkovských. Vzápětí nato se vozidlo vzňalo. Všichni muži vozidlo urychleně opustili a před hrozbou zásahu kulkou se pokoušeli ukrýt. Při přebíhání silnice byl zastřelen Podruh. Na levém blatníku nákladního auta seděl Ferdinand Roh, třímající v ruce rudý prapor, a na pravém

⁴⁵⁰ Pelhřimov, str. 1394–1395

⁴⁵¹ tamtéž, str. 1395

⁴⁵² tamtéž, str. 1395

⁴⁵³ tamtéž, str. 1395

blatníku pro změnu seděl Josef Novotný s československou vlajkou. Střelba za nějakou dobu ustala, a proto Roh zamával rudým praporem, což Němce značně roznítilo. Střelba tak z jejich strany znovu začala, avšak tentokrát v zesílené podobě.⁴⁵⁴ Mezitím Josef Dub, který když předtím seskakoval z vozidla, podvrtil si levý kotník, ale jeho verze říká, že ho zranila odražená střela, s Josefem Kubíkem utekli přes Kulíkův rybník do „Háječku“.⁴⁵⁵ Další z mužů Josef Novotný se ukryl pod přechodový můstek, který byl před Císařovým domem, a kulka ho zasáhla do levého stehna. Zatímco Josef Podolák se dostal do sklepa domu Bezděkovských, František Svoboda se ukryl pod silničním můstkem a Bohuslav Vojtěch doběhl ze všech nejdále, a to k rodině Novákových, kde našel útočiště ve sklepě. Utíkající muže pronásledovalo několik německých vojínů. Podařilo se jim dostihnout a zastřelit Vítězslava Všetického v průjezdu u Jachků, Karla Veselého na dvoře u pokrývače Larvy. Zbylé chytili a odvedli na nejbližší železniční násep.⁴⁵⁶

V tuto nešťastnou dobu šel z cihelen do města Antonín Hildebrant se svým synovcem Janem Hildebrantem, kterému bylo pouze deset let. Náhle byli vyzváni německými vojíny, aby zůstali stát, což samozřejmě ihned udělali. Antonína Hildebranta i se synovcem odvedli Němci k ostatním zadrženým mužům. Jeho synovce poté převedli na druhou stranu kolejí a propustili ho domů.⁴⁵⁷ Všichni zadržení stáli u zdi „Dubárny“ a byli usmrceni vpálením kulky do týla. U zdi bylo zastřeleno třináct mladých mužů: *František Bašta, Jaroslav Coufal, Matěj Fridrichovský, Stanislav Havelka, Antonín Hildebrant, Josef Kolář, Ladislav Lhotský, Josef Novák, Karel Podruh, Ferdinand Roh, Bohuslav Strnad, Karel Veselý, Vítězslav Vsetička*.⁴⁵⁸ Dva muži byli velmi těžce zraněni, a to Rybníkář a Vajgl, a protože se nehýbali a zdánlivě nejevili žádné známky života, Němci byli přesvědčeni, že jsou mrtví.⁴⁵⁹

Po této události se obrněný vlak vydal směrem k Táboru. Rudá armáda obrněný vlak pronásledovala k Pacovu, kde jej zničila.⁴⁶⁰

⁴⁵⁴ Pelhřimov, str. 1395

⁴⁵⁵ tamtéž, str. 1395–1396

⁴⁵⁶ tamtéž, str. 1396

⁴⁵⁷ tamtéž, str. 1396

⁴⁵⁸ tamtéž, str. 1396

⁴⁵⁹ tamtéž, str. 1397

⁴⁶⁰ tamtéž, str. 1397

Pro zraněné přijel se sanitním autem správce nemocnice Gustav Opočenský a odvezl je do pelhřimovské nemocnice. Poté odvezl mrtvé do márnice. Nemocniční záznamy uvádějí, že Rybníkář utrpěl *průstřel levé ledviny, tlustého střeva, zlomení čelisti a průstřel v dolní čelisti vlevo a její roztržení*.⁴⁶¹ Ztratil velké množství krve a upadl do traumatického šoku. Vajgl měl naopak na levé straně prostřelený krk. Tímto průstřelem byly zasaženy nervy důležité pro horní končetiny. Novotného postihl *zástřel v levém stehnu, kde projektil uvízl u velkých cév*.⁴⁶² Nejlépe ze všech vyvázl Dub, který měl pouze podvrtnutý kotník levé nohy a výron krve do kloubu. Rybníkářovi a Vajglovi zachránila život kvalitní a usilovná péče primáře MUDr. Pujmana.⁴⁶³

Místo tragédie bylo označeno prostým březovým křížem s tabulkou, nesoucí jména všech třinácti zastřelených mužů. Celé následující dny se odvíjely pod tíhou této tragédie. Pro rodinu Kolářových to byla ve velmi krátké době druhá ztráta blízkého člověka. Málokdo si dokáže představit, jaká to musela být pro všechny těžká doba, zvláště pak, když takovým způsobem přišli o své příbuzné.⁴⁶⁴ Obyvatelé na jednu stranu cítili úlevu, že se dočkali konce války, ale na stranu druhou nemohli z mysli vyhnat myšlenky na popravené. Zbytek dne se v Pelhřimově nesl ve znamení neustálého projíždění nových a nových oddílů 2. ukrajinského frontu maršála Malinovského, které směřovaly k Praze. Některé oddíly ve městě přenocovaly, neboť přijely až navečer.⁴⁶⁵ I v Pelhřimově měla sídlo vojenská ruská policie, a to prvních pár dnů v hostinci U Rohů a poté se přemístila do Strakova domu na náměstí.⁴⁶⁶

Humpolec

V Humpolci se nad ránem 9. května místní německá posádka začala přemísťovat k americké armádě. Město celou noc a dopoledne zažívalo nápor v podobě zástupů vojáků, aut, povozů, tanků, což přispívalo ještě k většímu chaosu.

⁴⁶¹ Pelhřimov, str. 1397

⁴⁶² tamtéž, str. 1397

⁴⁶³ tamtéž, str. 1397

⁴⁶⁴ tamtéž, str. 1397

⁴⁶⁵ tamtéž, str. 1397

⁴⁶⁶ tamtéž, str. 1399

Plynulý útěk probíhal přibližně do 10 hodin odpoledne. Němečtí uprchlíci se chtěli připojit k odcházejícímu vojsku, ale nevyšlo jim to. Ve 13 hodin 30 minut přijelo z Německého Brodu do Humpolce prvních šest obrněných vozů 2. ukrajinského frontu maršála Malinovského. Mezi lidmi se začala šířit zpráva o přítomnosti vojáků rychlostí blesku. Ulice města byly najednou zaplněny velkým množstvím lidí, kteří sovětské vojáky nadšeně vítali. Lidé jim nabízeli občerstvení, květiny a oni zase s radostí všechno přijímali, ochotně s nimi hovořili či vysazovali děti na tanky.⁴⁶⁷

Oficiálně byli sovětské vojáky vítání zástupci zdejšího národního výboru a posádkového velitelství. Přivítání netrvalo nijak zvlášť dlouho, neboť vojáci po chvilce oddechu pokračovali v cestě do Prahy, kam měli podle plánu dorazit v 16 hodin. Humpolcem následovně projížděla kolona dalších tanků, obrněných vozů, koňských povozů nebo jezdeckých oddílů. To trvalo až do nočních hodin, kdy dva oddíly ve městě zůstaly, aby zde přenocovaly.⁴⁶⁸

Tento den se pokračovalo v zajišťování Němců a okupační moci nápomocných osob. Pro své styky s Němci byl zadržen Viktor Kubálek, který se díky tomu stal významnou osobností.⁴⁶⁹

Leskovice

Ráno se sešli obyvatelé Leskovic a vyhlíželi sovětské vojáky. První auta přijela směrem od Litochoště. Postupně se osvoboditelé místních obyvatel vyptávali na vše a uklidňovali je slovy: „*Hitler kaput, vojna kaput a již budeme žít svobodně.*“⁴⁷⁰

Nevadilo ani, že jim Leskovice nemohou poskytnout přístřeší a rychle si zde proto vybudovali stanové městečko. Poté chtěli opět od místních obyvatel vyprávět o osudu Leskovic. Postupně si Leskovičtí opět začali uvědomovat vše, čím si museli během dvou dnů projít.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Humpolec, str. 105–108

⁴⁶⁸ tamtéž, str. 108–109

⁴⁶⁹ tamtéž, str. 108

⁴⁷⁰ Leskovice, str. 58

⁴⁷¹ tamtéž, str. 59–60

Častrov

Ve středu 9. května byli uvěznění obyvatelé z Častrova propuštěni na svobodu. Tuto novinu jim po 6. hodině ranní přišel oznámit vedoucí národního výboru. Kolem 8. hodiny se propuštění sešli na silnici z Počátek do Ctiboře. Obyvatelé Ctiboře a Častrova je slavnostně přivítali a vzniklý průvod se odebral k častrovskému pomníku padlých. Když průvod dospěl k pomníku, předstoupilo proti němu několik ozbrojených příslušníků SS, kteří nechtěli nijak proti účastníkům průvodu zasáhnout, neboť v obci se doposud nacházeli němečtí uprchlíci. Starostovi přikázali, aby jim byly opatřeny povozy, protože chtěli s sebou odvést německé uprchlíky. Po krátkém útěku je zastihla u Jindřichova Hradce Rudá armáda a příslušníci SS raději utekli. Němečtí uprchlíci tak byli vydáni na pospas svému osudu.⁴⁷²

Červená Řečice

Do Červené Řečice 9. května navečer několik ruských vojáků od Křelovic přivedlo přibližně 1 000 německých zajatců, příslušníků německého wehrmachtu. Mezi zajatci byl jeden starý německý důstojník, který přecházel od skupiny ke skupině a promlouval k vojákům: „*Německo kapitulovalo. Es ist auch für uns. Leider fanden die Schweine, dass sie nicht berücksichtigt.*“ Vojáci začali podrážděně vykřikovat: „*Das waren die verfluchten SS! Fui! Fui!*“ Obyčejní vojáci wehrmachtu takto smýšleli o příslušnících SS. Ještě ten den v noci byl do města přivezen transport s novými zajatci. Celkově se tak ve městě nacházelo na 2 000 německých zajatců, kteří přečkávali noc po školách a na náměstí. Zajatci nebyli pouze němečtí vojáci, ale byli mezi nimi i zběhové, německé ženy a děti. Jedna německá matka, která do města přijela v nočním transportu, pohodila u silnice pod zámek své dítě. Druhý den ráno byli všichni zajatci odvedeni do sběrného tábora v Pelhřimově. Bohužel se v noci stalo, že někteří vojáci Rudé armády znásilnili německé ženy.⁴⁷³

⁴⁷² Kol. autorů, 1970, str. 42–43

⁴⁷³ Červená Řečice, str. 193

Dobrá Voda

Ve středu 9. května byl Matěj Fridrichovský z Branišova při střetu s německou posádkou SS u Dobré Vody zastřelen.⁴⁷⁴ Do Dobré vody se tento den ráno vrátilo několik příslušníků SS, kteří odvezli na selských vozech do Počátek německé uprchlíky. Krátce po poledni se ve vesnici objevilo nákladní auto se zdejším revolučním vojskem. Společně s ním přijel i starosta, vrchní strážmistr a jeden četník. Všichni se nechali unést radostí, že vesnice unikla strašlivému osudu a že se dočkali konce tak strašlivé války. Radost byla kalena pouze vzpomínkou na tři zabití a také zprávou, že v Pelhřimově bylo zastřeleno 13 mužů.⁴⁷⁵

Košetice

Košeticím 9. květen přinesl tragédii v podobě nešťastného zastřelení jednoho košetického občana. Kvůli hromadnému ústupu německého vojska nařídil tajemník František Kořínek, aby hasiči ve zdejší hasičské zbrojnici drželi pohotovost, kdyby nečekaně došlo k požáru. Ve zbrojnici se sešli tito muži: František Nebesař, František Hykeš a František Šedivý. Hasičská zbrojnice sousedila se silnicí, po které jela dlouhá kolona automobilů s Němci. Jednomu autu náhle před zbrojnicí vypovědělo službu zapalování. Posádce se nedařilo zastavit žádné projíždějící auto, ale chvíli po nějaké době se snaha vyplatila. Když posádce konečně jedno auto zastavilo, poukázali vystupující Němci na přihlížející hasiče.⁴⁷⁶ Najednou vyzvali s namířenými zbraněmi hasiče, aby dali ruce vzhůru a oni raději uposlechli. Vyjednávání s Němci se ujal František Nebesař, který velmi dobře mluvil německy. Nebesař je ujišťoval, že nejsou žádní partyzáni, ale hasiči. Němci po tomto vysvětlení sklopili zbraně, avšak jeden z nich na Františka Nebesaře zamířil a vystřelil. Zasažený muž okamžitě padl mrtev k zemi a ostatní hasiči pro jistotu vzali nohy na ramena. V úleku zaběhli do hasičské zbrojnice, odkud okny utíkali dále do bezpečí.⁴⁷⁷

⁴⁷⁴ VESECKÁ, A., 1985, str. 16

⁴⁷⁵ Kol. autorů, 1970, str. 59

⁴⁷⁶ Kronika obce Košetice (dále jen Košetice), str. 16

⁴⁷⁷ tamtéž, str. 16

Pacov

Tento den se na státní silnici u Pacova sešel jeden sovětský voják a partyzán Jan Hanuš, aby pronásledovali prchající nacisty. V jednom poli u Pacova se ukrýval německý voják, ozbrojený pancéřovou pěstí. V kronice není přesně psáno, jak se o tomto německém vojáku dozvěděli oba pronásledovatelé. Navzdory tomu dorazili oba k místu, kde se německý voják schovával, který když zjistil, že mu jsou muži na stopě, neváhal proti nim použít právě pancéřovou pěst. Sovětský voják a i partyzán Jan Hanuš byli na místě mrtví. Ačkoli lidé věděli, že Německo již podepsalo bezpodmínečnou kapitulaci, stále se obávali toho, že prchající jednotky SS nebo oddíly wehrmachtu by mohly nějak proti městu a obyvatelům zasáhnout, a proto byly v noci z 9. na 10. května okolo Pacova rozestaveny hlídky, které byly sestavené převážně z dobrovolníků. Hlídky střežily hlavně přístupové cesty k Pacovu. Nic nepředpokládaného se během noci nestalo.⁴⁷⁸

Rychnov

Dne 9. května přišla spojka se zprávou, že na státní silnici u Dušejova se objevily první motorizované oddíly Rudé armády. Byl tedy vytvořen pochodový útvar, který se vydal směrem k Dušejovu, aby stál čestnou stráž přijíždějícím oddílům.⁴⁷⁹

Výskytná

Během noci z 8. na 9. května se čtyřčlenná skupina občanů z obce Výskytná vydala na tajnou misi směrem k Opatovu za účelem získání zbraní a jiných věcí. Na cestě byli občané nečekaně překvapeni německými vojáky, kteří všechny podrobili osobní prohlídce. U jednoho z prohlížených byla nalezena pistole, a tak byl bez jakýchkoli okolků na místě zastřelen. Ostatní využili chvilkové nepozornosti a raději vzali rychle nohy na ramena. V tom okamžiku němečtí vojáci proti prchajícím začali střílet z kulometu. Dva z nich byli při útěku zastřeleni a pouze jeden stačil výstřelům uniknout.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ Pacov, str. 8

⁴⁷⁹ NOVÁKOVÁ, E., 1989, str. 35

⁴⁸⁰ VESECKÁ, A., 1985, str. 35

Ve Výskytné se všichni obyvatelé připravovali na to, že vesnici každým okamžikem opustí a skryjí se v blízkých lesích, poněvadž se domnívali, že vojáci kvůli incidentu s nalezenou pistolí potrestají celou vesnici.⁴⁸¹ Lesy totiž ukrývaly vybudované kryty, které měly sloužit právě pro podobné případy. Mezitím hlídka dobrovolníků, zajišťující do jisté míry ochranu vesnice, se urychleně rozhodla opustit stanoviště a odvést své rodiny do bezpečí. Zpátky do vesnice se muži z hlídky za rodinami dostávali s většími obtížemi, neboť museli využít terénních nerovností a krytů, aby se případně vyhnuli zbloudilým střelám. Po příchodu do vesnice někteří odvedli své rodiny do sklepa, který se také mohl využít jako kryt. Nikdo z vesnice se nakonec do úkrytů v lesích nevydal, protože střelba asi po hodině ustala. Když střelba utichla, lidé opustili bezpečí domovů a postupně se scházeli na návsi, kde již byla přítomna Rudá armáda, kterou místní obyvatelé s nadšením vítali.⁴⁸²

⁴⁸¹ tamtéž, str. 35

⁴⁸² VESECKÁ, A., 1985, str. 35

9 Květnové dny po povstání

9.1 Dekrety

Dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců, kolaborantů, některých organizací a ústavů, byl přijat 19. května 1945. Dle tohoto dekretu, platného pouze pro české země, bylo prohlášeno, že všechna majetkově-právní jednání uzavřená pod nátlakem okupační moci jsou neplatná. To umožnilo určitý způsob řešení poválečných restitucí. Majetek tzv. „osob státně nespolehlivých“ měl být zajištěn pro budoucí konfiskace, znárodnění a restituce.⁴⁸³

Tohoto dne byl také podepsán tzv. velký retribuční dekret nahrazující londýnský retribuční dekret. Tento dekret zaváděl přísnější tresty pro některé zločiny, a to podle zákona na ochranu republiky. Před mimořádnými lidovými soudy měli stanout váleční zločinci a kolaboranti. Zároveň byly zavedeny nové trestné činy, např. členství v SS, podpora fašistického nebo nacistického hnutí atd.⁴⁸⁴

Dne 21. května byl přijat dekret o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jako i zrádců nebo nepřátel českého a slovenského národa. Tento dekret měl okamžitou platnost a byl vyhrazen pro české země. Na základě dekretů, které byly ihned přijaty, byl bez jakékoli náhrady konfiskován zemědělský majetek. Výjimku měli dostat ti obyvatelé německé a maďarské národnosti, kteří se aktivně podíleli na zachování a osvobození Československé republiky.⁴⁸⁵

⁴⁸³ NĚMEČEK, J. a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*, 2002, str. 89

⁴⁸⁴ tamtéž, str. 90

⁴⁸⁵ tamtéž, str. 90–91; SLÁDEK, M. *Němci v Čechách*, 2002, str. 147

9.2 Hlavní město Praha a okolí

Při bojích pomáhal Rudé armádě 1. československý armádní sbor, který pokračoval v prostoru Českomoravské vrchoviny. První československé tanky dorazily do Prahy k Pražskému hradu 10. května v dopoledních hodinách.⁴⁸⁶

Toho dne odpoledne přiletěl předseda vlády Fierlinger, místopředseda vlády Gottwald, ministr národní obrany Svoboda a ministr vnitra Nosek na letiště ve Kbělicích. Česká národní rada se 11. května vzdala na své poslední schůzi moci ve prospěch československé vlády.⁴⁸⁷

Opevněná skupina jednotek SS u mirotické silnice chtěla vyjednávat. K jednání došlo 10. května v Čimelicích. Přítomni byli zástupci americké a Rudé armády a generál SS Pückler. Německé jednotky dopustily vraždění, když pod záminkou vztyčené bílé vlajky vylákali Němci partyzány v oblasti Milína, kde s nimi sváděli boj a následně postříleli partyzánské parlamentáře. Po sevření opevnění Rudou armádou podepsal 11. května Pückler kapitulaci a následně spáchal sebevraždu.⁴⁸⁸

V noci na 12. května ustala poslední střelba ve Slivici, někde se uvádí v Blatné.⁴⁸⁹

Na neděli 13. května dopoledne byla vládou svolána manifestace na Staroměstské náměstí. Na tribuně stojící naproti Staroměstské radnici stanuli zástupci vlády, České národní rady a velvyslanec SSSR Zorin. Projevy byly zakončeny československou a ruskou hymnou.⁴⁹⁰

Dne 16. května se do Prahy slavnostně vrátil prezident Edvard Beneš. Jeho průjezd Prahou na hrad, který trval tři a půl hodiny, byl dovršením zápasu o obnovu svobody a samostatnosti Československa.⁴⁹¹

⁴⁸⁶ GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 605; JAKL, T., 2004, str. 95; MAREK, J., 2005, str. 289; PASÁK, T., 1980, str. 88

⁴⁸⁷ GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 609–610; MAREK, J., 2005, str. 289–290

⁴⁸⁸ JAKL, T., 2004, str. 75; PASÁK, T., 1980, str. 93; ZÁMEČNÍK, S., 2006, str. 138

⁴⁸⁹ JAKL, T., 2004, str. 90; PASÁK, T., 1980, str. 93

⁴⁹⁰ SLATINA, J. VALIŠ, Z., 1993, str. 66

⁴⁹¹ tamtéž, str. 66

V květnových dnech byly jednotky Ruské osvobozené armády odzbrojeny americkou armádou, avšak oproti původním předpokladům je americká armáda předala sovětským orgánům. Členové jednotek skončili na popravištích nebo v gulazích.⁴⁹²

9.3 Pelhřimovsko

Ihned po revoluci byl běžný chod měst a obcí ochromen, ale lidé se pomalu uchylovali k běžnému dennímu životu. Národní výbory stále vykonávaly svou činnost.⁴⁹³ Na některých místech se v průběhu května se ještě volili členové a předsednictvo národních výborů.⁴⁹⁴

Lidé se snažili zbavovat všech připomínek na dobu protektorátu, takže odstraňovali zbylé německé nápisy z domů, firem či reklamních tabulí a i jiné atributy německé moci.⁴⁹⁵ Lesy byly plné tlup ozbrojených německých vojáků, kteří vyhledávali stavení na samotách, aby si od jejich majitelů vyžádali jídlo a civilní oblečení. Za účelem udržení alespoň nějaké bezpečnosti byly zakládány národní nebo revoluční gardy. Muži v těchto gardách také vyčišťovali lesy a odlehlá zákoutí od tlup německých vojáků, střežili budovy, pomáhali zajišťovat majetek Němců nebo zabezpečovali pohozenou municí. V tom jim pomáhali i sovětsí vojáci. Do gard byli přijímáni všichni muži ve věku od 18 do 60 let.⁴⁹⁶

9.3.1 Pohřby obětí květnových dnů

Následujících pár dní po 9. květnu se na mnoha místech konaly pohřby tragicky zahynulých lidí během revolučních dní. V pátek 11. května se konal na pelhřimovském hřbitově pohřeb cukráře Miroslava Koláře. Pohřbu se účastnilo mnoho lidí.⁴⁹⁷

Den poté se v sobotu 12. května v Pelhřimově odehrával druhý pohřeb. Bylo pohřbeno oněch 13 mužů, kteří byli 9. května u nádraží zastřeleni. Za účelem

⁴⁹² GEBHART, J. – KUKLÍK, J., 2007, str. 598

⁴⁹³ Humpolec, str. 116

⁴⁹⁴ Košetice, str. 22

⁴⁹⁵ Pacov, str. 9; Humpolec, str. 128

⁴⁹⁶ Senožaty, str. 34; Košetice, str. 22; Pacov, str. 10

⁴⁹⁷ Pelhřimov, str. 1450

posledního rozloučení s mrtvými bylo na náměstí postaveno pódium, které bylo potaženo černou látkou. Na pódium bylo umístěno všech 13 černých rakví, obklopených květinami. Smuteční řeči se ujal Dr. Smutek. Pohřeb doprovázela četa vojenského útvaru, četa partyzánů, legionáři, sokolové a hasiči, kteří měli na sobě stejnokroje. Smuteční průvod, který doprovázel mrtvé na místo posledního odpočinku, tak tvořili společně s obyvateli města.⁴⁹⁸

9.3.2 Postupující Rudá armáda

V období těsně po revolučních dnech stále projížděly Pelhřimovskem a jeho okolím oddíly Rudé armády. Sovětští vojáci se zdrželi v městech či obcích jen na krátkou dobu, aby si odpočinuli, doplnili zásoby a někdy jen nakrmili koně.⁴⁹⁹ V případě, že na daném místě zůstali delší dobu, byli často ubytováni v soukromých domech obyvatel, veřejných budovách či si postavili vlastní polní tábor.⁵⁰⁰ V Humpolci se dokonce na nějaký čas usídlila 9. rumunská jezdecká divize. Štáb divize byl ubytován ve městě a řadoví vojáci si postavili stany v lesích. Důstojníci se s místními obyvateli domlouvali hlavně francouzsky a německy. Tento oddíl zásoboval potravinami z místních zdrojů národní výbor, což mu činilo značné obtíže. Později si oddíl opatřoval zásoby sám a odjinud. Při porovnání stravovacích možností tohoto oddílu s mužstvem Rudé armády, vyšlo najevo, že v tomto ohledu byli lépe vyživováni sovětské vojáci.⁵⁰¹

Velitelství Rudé armády se snažilo udržovat mezi vojáky kázeň, a proto byl vydán zákaz prodávání alkoholu a jiných věcí vojínům, což se samozřejmě nemohlo stoprocentně uhlídat. Byla i snaha vojáky nějakým způsobem zabavit, a tak pro ně byla například uspořádána veselice a taneční zábava v Humpolci. V době okupace byly taneční zábavy zakázány a byly pořádány tajně, takže zvláště pro zdejší mládež to bylo velké lákadlo. Zábava se konala 13. května v nové sokolovně od 9 do 11 hodin.⁵⁰²

⁴⁹⁸ Pelhřimov, str. 1439

⁴⁹⁹ Senožaty, str. 34; Pacov, str. 8; Horní Ves, str. 230

⁵⁰⁰ Pacov, str. 9

⁵⁰¹ Humpolec, str. 117–118

⁵⁰² tamtéž, str. 121; dle vyprávění pí Albrechtové

9.3.3 Židovské obyvatelstvo

V hojnějším počtu se po osvobození začali vracet domů lidé z různých koncentračních táborů. Avšak ti, kdo přežili konec války, se nestačili do cíle své cesty dostat, protože jim to často jejich podlomené zdraví nedovolovalo. Nebylo proto výjimkou, že na cestě mnozí podlehli nemocem, které je sužovaly, neboť z lágrů zubožená těla již takovou zátěží neunesla. Jiní naopak zemřeli krátce poté, co do místa určení dorazili. Za všechny můžeme jmenovat Jaroslava Kotena z Humpolce, jenž krátce po návratu z Terezína zemřel na tyfus.⁵⁰³ Ti, kteří se vrátili, dostali od národního výboru zvláštní přiděl potravin, jako například tvaroh, květák apod. Národní výbor v Humpolci také vyzval obyvatele města, pokud by měli koňak, aby ho darovali těmto lidem z lágrů, protože často prodělávali tyfová onemocnění.⁵⁰⁴

Ze židovského obyvatelstva se na Pelhřimovsko a jeho okolí vrátila jen hrstka původního počtu. Do některých měst a obcí se tito přeživší obyvatelé navrátili, ale spíše se stávalo, že se do daného místa z původního židovského obyvatelstva nevrátil nikdo. Z celkového počtu 77 odsunutých Židů se do Pelhřimova vrátilo pouhých 14. Zatímco např. do Hořepníku a Pacova, odkud jich bylo do táborů transportováno 88, se žádný židovský obyvatel nevrátil.⁵⁰⁵

9.3.4 Železniční doprava

Železniční doprava byla po 9. květnu sice ještě nějaký čas omezena, což znamenalo, že železnici dočasně mohli využít jen vojáci, lidé jedoucí do zaměstnání a osoby, které využívali cestu vlakem ve veřejném zájmu. Obchodní a soukromé cesty byly v této době spíše výjimkou.⁵⁰⁶ Autobusové spojení se postupem času začalo obnovovat.⁵⁰⁷ Nevyhovující komunikace se rychle opravovaly, aby se na nich dalo bezpečně jezdit.⁵⁰⁸ V Humpolci byla kvůli opravování různých škod ve městě národním výborem vypsána pracovní povinnost pro muže od 16 do 50 let.⁵⁰⁹

⁵⁰³ Humpolec, str. 123, 125

⁵⁰⁴ tamtéž, str. 128

⁵⁰⁵ Pelhřimov, str. 1450; Hořepník, str. 249; Pacov, str. 12

⁵⁰⁶ Humpolec, str. 122

⁵⁰⁷ Košetice, str. 22

⁵⁰⁸ Humpolec, str. 119

⁵⁰⁹ tamtéž, str. 126

Zásobování bylo v prvních dnech po revoluci ztíženo. Město Pelhřimov bylo dokonce po několik dnů doslova odříznuto od světa a až 12. května tudy projel vlak z Jihlavy do Obrataně. O tři dny později již bylo vypraveno z Pelhřimova šest vlaků, z toho jedna polovina do Tábora a druhá do Jihlavy.⁵¹⁰ Obyvatelé si měli ponechat potravinové lístky z doby protektorátu, neboť se využívaly až do vyčerpání předtištěných zásob.⁵¹¹ Koncem května byly však vydávány již nové potravinové lístky. Potravinové lístky si lidé mohli vyzvednout na zásobovacím a zemědělském oddělení národního výboru. Zbylé protektorátní potravinové lístky se daly vyměnit za nové. Jinak přidělované dávky zůstaly prakticky nezměněny.⁵¹² Poukazy na oblečení a obuv byly vydávány jen osobám sociálně slabým.⁵¹³ V této době bylo všude zabíjeno mnoho koní, a proto se koňské maso prodávalo bez nutnosti předložení potravinových lístků. Na každou rodinu připadl jeden kilogram tohoto masa, který se prodával za 8 Kčs.⁵¹⁴ Hospody mohly být po nějaký čas otevřeny pouze do 20 hodin a pivo bylo po celý květen pro civilní obyvatelstvo nedostupné, protože pivo bylo primárně určeno pro vojáky, závodní kuchyně a průmyslové podniky.⁵¹⁵

9.3.5 Školní výuka

Od 5. května byla vzhledem k probíhající situaci všude na Pelhřimovsku a v jeho okolí přerušena školní výuka. Děti většinou dostaly úkoly na několik dní dopředu. Někde se však školní výuka přerušila již dříve, neboť budova školy byla obsazena německými uprchlíky. Po revolučních dnech byli do školních budov umístěni vojáci Rudé armády.⁵¹⁶ V Národním domě v Pelhřimově se 25. května sešli učitelé z celého Pelhřimovska, aby se projednala nastalá situace. Podle kroniky byla mezi učiteli udělána čistka. Učitelé byli vyslechnuti národním výborem a s ohledem na výpovědi se přistoupilo k dalším krokům. Z vyučování byl vypuštěn německý jazyk, který byl nahrazen jazykem ruským. Mnoho penzionovaných

⁵¹⁰ Pelhřimov, str. 1439

⁵¹¹ Humpolec, str. 116; Nová Cerekev, str. 59

⁵¹² Humpolec, str. 132

⁵¹³ tamtéž, str. 116

⁵¹⁴ tamtéž, str. 126

⁵¹⁵ tamtéž, str. 116

⁵¹⁶ Pelhřimov, str. 1425

učitelů se opět vrátilo do práce.⁵¹⁷ Vyučování na Pelhřimovsku a okolí bylo na školách zahájeno koncem května či začátkem června.⁵¹⁸

9.3.6 Obnova zakázaných organizací

Tato doba přinesla opět možnost obnovit organizace, které za protektorátu neměly možnost legálně fungovat. V Pacově tak například znovu zahájily činnost tyto organizace: myslivecká společnost Hubert, tělovýchovná jednota Slavoj, tělovýchovná jednota Sokol, spolek rybářů, sbor dobrovolných hasičů nebo zahrádkářů.⁵¹⁹ Všechny tyto organizace nabraly nové členy.⁵²⁰ V Humpolci touto dobou, podobně jako i na jiných místech Československa, byl založen Svaz české mládeže, kam byla přijímána mládež ve věku od 14 do 24 let. Podobně se znovu oživovaly různé organizace i na dalších místech Pelhřimovska.⁵²¹ Kulturní vyžití nezůstávalo dlouho pozadu, a tak v polovině května v Pelhřimově bylo odehráno v Národním domě divadelním souborem „Malá komedie“ představení „Rozbitá trilogie“. Koncem května hrál divadelní soubor toto představení v Táboře, a dokonce se poté úspěšně hrálo v sále Smetanova muzea v Praze.⁵²² Politický život se také začal pozvolna rozvíjet, a proto byly například obnoveny tyto politické strany: Strana lidová, Strana sociálně demokratická, Strana národně socialistická nebo Komunistická strana Československa. Každý se mohl podle svého úsudku rozhodnout, jaké politické straně dá přednost.⁵²³

9.3.7 Státní svátky a slavnosti

Lidé se začínali vracet opět více k slavení církevních svátků, a tak se dne 31. května po dlouhých čtyřech letech znovu slavil svátek Božího Těla. Účast na tomto svátku byla oproti jiným létům poměrně malá.⁵²⁴ V Pelhřimově se na náměstí objevily oltáře, obklopené církevním průvodem. Průvod se na náměstí naposledy

⁵¹⁷ Pelhřimov, str. 1431

⁵¹⁸ Košetice, str. 23; Humpolec, str. 132; Pelhřimov, str. 1418

⁵¹⁹ Pacov, str. 18

⁵²⁰ tamtéž, str. 18

⁵²¹ Humpolec, str. 127

⁵²² Pelhřimov, str. 1431

⁵²³ Pacov, str. 19

⁵²⁴ Červená Řečice, str. 196

konal v roce 1941 a po spáchání atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se směla tato slavnost odehrávat pouze v kostele.⁵²⁵

Jak již bylo uvedeno, lidé mohli znovu pořádat taneční zábavy. Téměř každou neděli se točili kolem tanečních zábav, na které chodila hlavně mladší generace.⁵²⁶ Na jedné takové taneční zábavě se v Horní Vsi vybraly peníze pro vypálené Leskovice. Celkem se podařilo nashromáždit 4 088 Kčs.⁵²⁷

Koncem května bylo uspořádáno několik oslav. Jednou z nich byla oficiální oslava osvobození, která se slavila na svatodušní pondělí 21. května. V Červené Řečici oslava začala děkovnými bohoslužbami v děkanském kostele, již se účastnili zástupci úřadů a zdejší obyvatelstvo. V Dlouhé ulici se seřadil průvod lidí, odkud zamířil na náměstí, kde se slova ujal předseda národního výboru.⁵²⁸ O den dříve se děkovné bohoslužby sloužily za skončení války i v Humpolci.⁵²⁹

Dne 27. května se pro změnu slavily 61. narozeniny prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše.⁵³⁰ V Humpolci se oslava spojila s odhalením pomníku Tomáše Garrigua Masaryka, který byl v roce 1939 odstraněn z Tyršova náměstí a odnesen do sklepa měšťanské školy, kde byl zaházen uhlím. Po zabrání školy Němci byl pomník v noci tajně převezen do městského skladiště, kde byl uschován pod materiálem a bednami až do roku 1942, kdy byl kvůli hrozícím prohlídkám ve skladišti zakopán do země. V zemi pomník vydržel až do konce války. Odhalení pomníku bylo zahájeno básní Vítězslava Nezvala. Poté se tančily národní tance. Tato část oslavy byla ukončena zpěvem státní hymny. V oslavě se dále pokračovalo ve večerních hodinách, kdy přesně ve 20 hodin se vzdával hold Edvardu Benešovi. Následovaly pak projevy, které vystřídal mládež s recitací básně Vítězslava Nezvala, poté vystoupil mužský pěvecký sbor. Celá slavnost byla ukončena Smetanovou „Fantazií“ z opery „Prodaná nevěsta“. Slavnosti se účastnili i zástupci Rudé a rumunské armády.⁵³¹

⁵²⁵ Pelhřimov, str. 1422–1423

⁵²⁶ Červená Řečice, str. 197

⁵²⁷ Horní Ves, str. 232

⁵²⁸ Červená Řečice, str. 196–197

⁵²⁹ Humpolec, str. 127

⁵³⁰ Pelhřimov, str. 1417; Humpolec, str. 128

⁵³¹ Humpolec, str. 150; Nová Cerekv, str. 40; Zachotín, str. 267–268; Košetice, str. 23

V Pelhřimově byly oslavy narozenin prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše zahájeny po 18. hodině, kdy předseda okresního národního výboru Dr. Smutek promluvil na počest prezidentových narozenin. Poté zazpíval pěvecký spolek „Záboj“ Smetanův „Slavnostní sbor“, Jeremiášův „Vzhůru již hlavu, národe“. I zde na slavnosti byli přítomni sovětsí vojáci, a proto se při ukončení zpívala kromě československé státní hymny také hymna sovětská. Dokonce byl ze slavnosti poslán pozdravný telegram prezidentu Dr. Edvardu Benešovi. Večer byla zorganizována ještě v Národním domě slavnostní akademie, kde se opět zpívalo a tančilo. Akademie byla zahájena projevem okresního školního inspektora Františka Lupínka.⁵³²

9.3.8 Průběh dnů po na konkrétních místech Pelhřimovska

Pelhřimov

Národním výborem v Pelhřimově byl vydán příkaz o zajištění všech nacistů a kolaborantů. S tím bylo také spojeno, že majetek těchto osob byl zabavován.⁵³³ Dne 19. května podepsal prezident Dr. Edvard Beneš dekret o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců, kolaborantů, některých organizací a ústavů.⁵³⁴ Němečtí zajatci byli mnohdy využíváni jako pracovní síla na veřejné práce, a tak uklízeli ulice, hostince, školy či pomáhali pod dohledem u místních hospodářů na polích. Všichni Němci byli označeni bílou páskou s výrazným černým písmenem G, kterou nosili na rukávě. Nakupovat mohli pouze jeden půlden v týdnu.⁵³⁵

Nejen osoby německé národnosti byly tuto dobu zajišťovány, ale do zostřeného zájmu veřejnosti se dostali i lidé, kteří nějakým způsobem sympatizovali nebo spolupracovali s okupační mocí. Tito lidé byli, pokud nestačili již dříve uprchnout, v hojné míře vyhledáváni. Mnohdy se stalo, že někteří byli označeni za kolaboranty omylem. Tato doba skýtala možnost pro vyřizování osobních účtů,

⁵³² Pelhřimov, str. 1417–1418

⁵³³ Hořepník, str. 249; Humpolec, str. 116; Pacov, str. 10

⁵³⁴ Humpolec, str. 125

⁵³⁵ Hořepník, str. 249; Červená Řečice, str. 196

a proto někdo mohl využít situace a obvinít toho, s kým měl třeba nějaký spor, ze spolupráce s Němci.⁵³⁶ Obvinění se museli zodpovídat ze svých činů před lidovým soudem.⁵³⁷

V Pelhřimově se koncem května zdvihlo mezi obyvateli pozdvižení, neboť do města byli přivezeni manželé Liebscherovi, kteří 9. května uprchli, ale byli hned druhý den zadrženi. Na tuto skutečnost obyvatele upozornil místní rozhlas, a proto se na náměstí sešel opravdu slušný počet lidí. Osobní automobil, ve kterém seděli manželé Liebscherovi, projel náměstí obklopené lidmi a pokračoval dále k budově soudu, odkud se po chvíli vrátil zpět na náměstí. Automobil zastavil a z něho vystoupili manželé Liebscherovi s pouty na rukou. Manželé nastoupili na připravený valník a na záda jim byla připoutána plechová tabulka s nápisem „*Okresní vedoucí osvětové služby*“.⁵³⁸ Někteří lidé poté valník táhli kolem náměstí. Valník na okamžik zastavil před obchodem, kde byl ve výloze vystaven hákový kříž, polepený fotografiemi manželů Liebscherových. Pak dojel před dům Strakových, kde bylo sídlo ruské policie.⁵³⁹

Leskovice

Pohřeb leskovických obětí se uskutečnil 11. května. Od časných ranních hodin se na návsi před pomníkem padlých z první světové války scházeli lidé ze širokého okolí. Zde bylo vyrovnáno 25 rakví. Dopoledne se pohřební průvod ubíral na hřbitov do Nové Cerekve, kde byly pochovány oběti s římskokatolickým vyznáním. Odpoledne byly pohřbeny oběti československého-evangelického vyznání na hřbitově v Moravči.⁵⁴⁰ Na těchto hřbitovech však ostatky pohřbených natrvalo nezůstaly, protože v roce 1977 byly vyzvednuty z hrobů a převezeny do Leskovic. Zde byl obětím leskovických událostí vybudován památník, kam byly uloženy urny s ostatky obětí.

⁵³⁶ Pacov, str. 11; dle vyprávění p. Pecha

⁵³⁷ Pacov, str. 10; Červená Řečice, str. 196

⁵³⁸ Pelhřimov, str. 1405

⁵³⁹ tamtéž, str. 1405

⁵⁴⁰ Leskovice, str. 61

Červená Řečice

Jedno takové křivé osočení se událo v Červené Řečici, kdy z kolaborace byli nařčeni, zadrženi a odvezeni do Pelhřimova správce místní papírny Jan Koten, obchodník Karel Straka, truhlář Karel Mikula a bratři Miloš a Aleš Davidovi, hostinský a pekař. Když byli všichni v Pelhřimově postaveni před lidový soud, prokázalo se, že nařčení vznikla z naprosto neopodstatněných důvodů. Někdo na ně prý upozornil pouze z osobních pohnutek. Všichni byli obvinění zproštěni až na Miloše Davida, který byl odsouzen k peněžní pokutě.⁵⁴¹

Pacov

Jak již bylo naznačeno, v tuto dobu vznikaly na Pelhřimovsku a v jeho okolí zajatecké tábory pro německé uprchlíky, zdejší německé občany, pro zajaté německé vojáky a mohli se tam ocitnout také lidé podezřelí z kolaborace.⁵⁴²

Jeden takový zajatecký tábor byl postaven i v Pacově. Zajatecký tábor musel *odpovídat mezinárodním normám o válečných zajatcích po stránce ubytování, hygieny stravování a lékařské péče, jak stanovovala mezinárodní konvence Červeného kříže*.⁵⁴³ Kvůli stavbě zajateckého tábora byl vykácen starý les. Tak byly zbudovány dřevěné budovy. Celý tábor byl obehnan plotem a byl střežen strážními věžemi. Zásobování obstarávalo velení Rudé armády. Do tábora byli přiváženi zajatci nejen z nejbližšího okolí města, ale i ze vzdálenějších míst.⁵⁴⁴ Okresem také procházelo bez jakéhokoli doprovodu mnoho zajatců z Rakouska, kteří měli na čepicích rusky napsaný nápis „Austria“.⁵⁴⁵

V táboře záhy vznikl velmi závažný problém s dostatkem pitné vody, a proto byla zahájena stavba přívodu vody, který však nebyl dokončen včas. Vzhledem k tomuto problému se v táboře šířilo tyfové onemocnění. V pacovském zámku byla zřízena vojenská nemocnice a po výskytu této nemoci byla snaha, co nejdříve

⁵⁴¹ Červená Řečice, str. 196

⁵⁴² Pacov, str. 11; dle vyprávění p. Pecha

⁵⁴³ Pacov, str. 11

⁵⁴⁴ tamtéž, str. 11

⁵⁴⁵ Pelhřimov, str. 1439

zajatecký tábor zrušit. Byly tu reálné obavy, že by se mohlo tyfem nakazit i pacovské obyvatelstvo, což by kvůli nedostatku léků mohlo mít tragické následky. Na tuto nemoc v táboře zemřelo 260 zajatců, z nichž 230 bylo pohřbeno v místním lese, kde byl pro tento účel vyhrazen prostor pro lesní hřbitov. Zbýlých 30 bylo pohřbeno na pacovském hřbitově. Vojenská nemocnice a zajatecký tábor byl definitivně zrušen v srpnu 1945.⁵⁴⁶

Senožaty

V Senožatech například tamější národní garda při první takovéto akci zajistila 21 německých vojáků. V souvislosti s těmito akcemi se 12. května do lesa společně se svým kamarádem Josefem Vaňkem vydal 20letý Květoslav Hoda, syn humpoleckého četníka, aby sami pochytili nějaké německé vojáky. Hoda si opatřil automatickou pistoli. V lese opravdu na několik německých zběhů narazili. Mladý Hoda se ukryl s pistolí v ruce za strom a křičel na kamaráda, aby běžel do města pro posily. Vaněk rychle běžel směrem k městu, když vtom slyšel dva výstřely. Členové národní gardy ihned přispěchali na místo, kde měli být zběhové, ale přišli pozdě, neboť Květoslava Hodu našli s prostřelenou hlavou a ránou v prsou.⁵⁴⁷

⁵⁴⁶ Pacov, str. 11–12

⁵⁴⁷ Senožaty, str. 34–35

10 Závěr

V rámci závěru bych se ráda pokusila shrnout práci s prameny, s použitou literaturou a výpověďmi pamětníků. Tato bakalářská práce je založena hlavně na výpovědi kronik měst a obcí na Pelhřimovsku. Dohromady jsem ve své práci použila 11 kronik. Většinu kronik jsem vyhledala ve Státním okresním archivu v Pelhřimově a pro ostatní jsem musela jet přímo na konkrétní městské či obecní úřady. Při práci s textem kronik jsem místy zvolila takový způsob postupu, že pokud bylo jenom trochu možné získané informace zobecnit, tak jsem toho využila. Z toho vyplývá, že jsem v kronikách vyhledávala informace, které se shodovaly a následně jsem se s nimi pokusila pracovat tak, abych verifikovala právě obecnější platnost. To do jisté míry umocňovalo i věrohodnost výpovědi kronik. Skutečnost, že určité informace se v několika kronikách shodovaly nebo události konkrétních míst se nepromítly jenom do kroniky daného města či obce, ukazuje jistou autentičnost kronik. Tento postup práce jsem však uplatnila převážně v kapitole o 5. květnu a částečně i v kapitolách o období po 9. květnu. Dále jsem z jednotlivých kronik zaznamenávala odlišné události, které se odehrávaly na různých místech Pelhřimovska, a tudíž se jejich průběh nedal nijak zobecnit.

V mé práci jsem nejvíce využívala zápisy kroniky města Pelhřimov, která poměrně podrobně zaznamenává pět revolučních květnových dnů ve městě a i ostatní květnové události jsou zde dostatečně vykresleny. Kronika města Pelhřimov byla nepřetržitě psána do roku 1939, kdy bylo na dlouhou dobu její vedení přerušeno. Teprve v roce 1952 se doplnění chybějících let ujal Karel Šrámek, který byl již dva roky v penzi, a proto měl dostatek času na důkladné doplnění. Před penzí působil dvacet let jako ředitel místní městské dívčí školy. Doplnění kroniky o chybějící záznamy byl nesnadný úkol, neboť kronikář dával dohromady události těchto let ze soukromých záznamů a vzpomínek některých obyvatel Pelhřimova, Týdeníku z Českomoravské vysočiny, Hlasu Vysočiny, Školní kroniky a použil i různých zpráv v archivech a dalšího možného dostupného tisku.⁵⁴⁸ Musím podotknout, že doplnění kroniky se na to, že bylo uskutečněno až několik let po skončení druhé světové války, zdárně povedlo. Na první pohled není příliš znát, že

⁵⁴⁸ Pelhřimov, str. 1221–1223

by události v kronice byly psány zpětně, protože nevypadá, že by zde byly jakékoli hrubé nedostatky, avšak při podrobnějším pohledu si nelze nevšimnout, že kronika je opravdu sestavena z několika různých zdrojů, což ale kronice vůbec neubírá na její autentičnosti.

Druhou nejvíce užívanou kronikou byla kronika města Humpolec. Kronika byla dopsána zpětně kronikářem Bohumilem Hadravou. Použité informace jsou sestaveny ze vzpomínek a poznámek obyvatel města. Tato kronika mapuje téměř každý květnový den, ale zejména revoluční dny jsou v kronice popisovány velmi obsáhle. Nejpodrobněji je popsán průběh prvního revolučního dne, a to v čase kolem poledne. Faktické informace regionálního typu jsou zde doplňovány o dění v Evropě, takže celková situace v květnu 1945 je zohledňována v širším kontextu dění.

Třetí kronika, která v mé práci zaujímá významné místo, protože jsem z ní čerpala převážně při sestavování leskovických událostí, byla kronika obce Leskovice. Tato kronika je psána zpětně a byla pravděpodobně vytvořena teprve až několik let po roce 1945. Kronikář Charouzek doplňoval události v obci i o dění v jejím bezprostředním okolí. Z kroniky je zřejmé, že kronikář sám dobu, o které psal, prožil, a mohl ji tudíž poměrně dobře popsat. Text proto prokládal také osobními vzpomínkami. Je možné, že si události průběžně zapisoval, neboť se v textu kroniky objevují překvapující detaily, např. kdy a kde pozdravil kamaráda. U rekonstrukce květnových událostí nespolehal však pouze na své poznámky, ale využil rovněž zkušenosti i několika ostatních účastníků leskovické tragédie. Na tuto skutečnost mě upozornili pamětníci.

Další kroniky jsem již tak často nevyužívala, neboť jejich záznamy událostí nebyly psány s takovou pravidelností jako u předchozích tří kronik. Z těchto kronik představím jako první kroniku města Pacov. Pravidelné zaznamenávání dění tohoto města se snažil obnovit v roce 1962 kronikář Jan Raba, který byl zároveň požádán o to, aby doplnil chybějící záznamy v kronice od roku 1945. Mírným nedostatkem nového kronikáře bylo, že se do města přistěhoval až v roce 1949, a proto nemusel dostatečně znát historii Pacova. Snažil se dát dohromady informace o těchto letech

s místními pamětníky. V kronice o tom píše, že pamětníci si již moc tyto roky nepamatují. To by se mohlo projevit v tom, že počet záznamů z těchto let není příliš hojný.

Kroniku obce Sudkův Důl vedl od roku 1928 Vojtěch Pulec. Poslední záznam kroniky se datuje květnem 1945. Příspěvky do kroniky psal kronikář nejspíše průběžně, protože se v textu nevyskytují žádné známky toho, že by text vznikl v pozdější době. Válečná léta jsou v kronice vyobrazena spíše stručněji, avšak doplňována s určitou pravidelností. Kronika se nezaměřuje jen na místní události, ale vyskytují se zde i události mimo region.

Kronika obce Horní Ves byla sepisována průběžně s následným zpětným doplněním některých událostí. Zpětně doplněné události jsou označeny jako „Dodatek k okupaci“. Tato kapitola byla dopsána s určitým časovým odstupem, kdy si již kronikář mohl utvořit jakousi komplexní představu o uplynulém období v Nové Vsi a okolí. S odstupem času tak doplnil události o nové skutečnosti, např. o spolupráci místních obyvatel s odbojem. V kronice se místy objevuje subjektivní hodnocení událostí, jejichž příkladem mohou být komentáře k německým uprchlíkům, např. měli jsme z nich radost. V kronice můžeme často nalézt záznamy hospodářského a zemědělského charakteru. I tato kronika zaznamenává události v širším měřítku.

Kronika města Červená Řečice byla vytvořena po nějaké době od konce války. V tomto nás utvrzuje už první odstavec kapitoly o roku 1945. V odstavci se nacházejí věty, které zcela jasně předvídají budoucí vývoj tohoto roku. Autor tedy musel být obeznámen s vývojem událostí. Ačkoli je kronika psána zpětně, můžeme v ní najít pasáže, které vykazují rysy událostí zaznamenaných v postupu času, a tedy jejich zpětné dopsání do kroniky.

Kronikářem v obci Košetice byl ředitel osmileté střední školy J. Čihák, který převzal funkci po K. Beránkovi. Kroniku psal a ilustroval zpětně s minimálním počtem informací propojených s konkrétními dny. Konkrétnější informace jsou zde spíše hospodářského a matričního charakteru, jež byly také dohledatelné v účetních

knihách a v matrice obce. Ostatní informace jsou obecnějšího charakteru, a proto nejsou příliš využitelné pro přesnější popis doby. Prvkem, výrazně kvalitativně převyšujícím uvedené informace, jsou průvodní autorské ilustrace, které se nacházejí prakticky na každé stránce. Dalším výrazným prvkem kroniky jsou do textu vložené básně a také její levicové zaměření.

Podobně obsáhlá je v období okupace i kronika obce Senožaty, kterou vedl Bohumil Hadrava. Tato kronika má na rozdíl od košetické kroniky vyšší výpovědní hodnotu v tom, že průběh událostí zde není popsán zcela obecně. Příležitostně se v textu objevují přesné časové údaje umožňující alespoň částečnou rekonstrukci průběhu revolučních dnů. Zvláště některé události jsou v kronice velmi dobře popsány, např. o letišti v Jiříčkách.

Zpětně psanou kronikou je i pamětní kniha obce Zachotín. Od roku 1949 byla kronikářkou obce Božena Turková, ředitelka národní školy v Zachotíně. Do kroniky zapisovala období mezi lety 1938 až 1945. K roku 1945 můžeme v kronice nalézt jen velmi málo informací. Velká většina z nich je obecného charakteru, popisujícího situaci v obci. Kronika je tedy použitelná pro nástin jakési obecné situace a nálady v obci, avšak nemůže dostatečně popsat průběh událostí.

Poslední kronikou je kronika obce Hořepník. Do kroniky datované od roku 1836 bylo dodatečně dopsáno období let 1939 až 1945, a to kronikářem Rudolfem Polívkou. Kronika velmi krátce zmiňuje rok 1945 v Hořepníku a částečně se dotýká i Pelhřimovska.

Na začátku jsem si prostudovala veškeré kroniky, které jsem měla k dispozici. Po tomto prostudování jsem došla k závěru, že pro mou práci bude nejvhodnější samotný text rozdělit na několik základních časových úseků, a to na období před revolučním děním, na jednotlivé dny povstání a na dobu po těchto dnech povstání až do konce května 1945. Tyto časové úseky jsem si zároveň zvolila za hlavní kapitoly mé práce. Při práci s kronikami jsem se zaměřila na specifické události, které byly spjaté s daným městem či obcí. Z těchto událostí jsem poté vytvořila podkapitoly, které se věnují konkrétnímu vývoji období určitého místa na

Pelhřimovsku. Dále jsem se soustředila na poznatky obecnějšího rázu, jež se často v kronikách opakovaly, a proto jsem jich v podstatě mohla využít jako příkladu jakéhosi odrazu života tehdejších lidí žijících na Pelhřimovsku. Těmto poznatkům jsem věnovala podkapitoly v jednotlivých dnech. Abych dosáhla co možná největší objektivnosti informací z těchto primárních pramenů, snažila jsem se vyvarovat toho, abych do své práce nepřejímala osobní stanoviska kronikářů. Nesetkala jsem se s tím, že by některá kronika informace nějakým způsobem zkreslovala. Je pravdou, že některé kroniky sice neposkytovaly rozsáhlejší zachycení událostí, přesto se však kronikáři snažili s co největší věrohodností zaznamenat všechny dostupné zprávy a informace. Tento problém zapříčinilo hlavně to, že velká část kronik byla dopisována po delší časové prodlevě, a mohlo se tedy přihodit, že se již nepodařilo obsáhleji zmiňované období pokrýt.

V kapitolách pojednávajících o obci Leskovice jsem jako jeden ze zdrojů použila krátkou brožuru od prof. PhDr. Miroslava Hladílky, CSc. Tato brožura se především zabývá 5. a 6. květnem 1945, kdy během těchto dvou dnů došlo v Leskovicích k vraždění zdejších obyvatel a k následnému vypálení obce. První verze této brožury byla vydána u příležitosti dvacetiletého výročí leskovických květnových tragických událostí a byla Miroslavem Hladílkem vypracována ve spolupráci s několika dalšími autory. Druhá verze vyšla deset let po prvním vydání a třetí verze byla publikována v roce 1987. Obě tyto poslední verze sestavil Miroslav Hladílek již bez jakékoli pomoci, ale v podstatě vždy pro své přepracování upravil text prvního původního vydání a doplnil ho pouze o pět krátkých úvodních kapitol. Za nejvěrohodnější zpracování považuji vydání první, neboť po setkání se třemi pamětníky jsem dospěla k závěru, že ve zbylých dvou přepracováních byla chybně pozměněna některá fakta, a to například nesprávně uvedený čas příjezdu příslušníků SS do Leskovic, snížený počet odzbrojených vojenských automobilů atd. Samotní pamětníci nejsou příliš s prací pana Hladílky spokojeni. Když byly pro tyto publikace shromažďovány informace o leskovických událostech, autor údajně nevyužil svědectví přímých účastníků dění. Svou práci založil na zprostředkovaných informacích od lidí, kteří v inkriminované době v obci vůbec nebyli a kteří znali celý průběh událostí v Leskovicích pouze z vyprávění. Na tuto skutečnost mě upozornil pan Pech, jeden z pamětníků, jenž se dokonce kvůli tomu

několikrát slovně střetl. Z tohoto důvodu jsem opravdu velmi podrobně porovnávala text této publikace s textem leskovické kroniky a výpovědí pamětníků. Pokud se informace z těchto zdrojů shodovaly, použila jsem je v samotném textu. Když jsem při komparaci narazila na to, že některé informace se od sebe lišily, rozhodla jsem se postupovat tak, že jsem je v práci vůbec nezohledňovala, nebo jsem u dané problematiky uvedla všechny eventuality. Druhý postup jsem však zvolila jen v tom případě, když se nejednalo o nosnou informaci a nezkreslila bych tím podstatu průběhu událostí. I přes některé faktické nedostatky nemohu však říci, že by Hladílkova publikace vykazovala závažnější odchylky od uváděných skutečností.

Jak jsem již výše naznačila, ve své práci jsem využila i vzpomínek tří leskovických pamětníků. Úplně prvním krokem k tomu, abych si na nějaké pamětníky zajistila kontakty, bylo, že jsem za tímto účelem zatelefonovala na Obecní úřad v Leskovicích. Od pana starosty jsem dostala tři telefonní čísla. Díky tomu jsem mohla telefonicky kontaktovat prvního pamětníka pana Stanislava Pecha. Panu Pechovi bylo v květnu 1945 přesně 21 let. Byl jedním z těch, kteří odzbrojovali vojáky strážního železničního oddílu v Leskovicích, poté vojáky krátce hlídal v hostinci. Když do obce přijeli příslušníci SS z Pelhřimova, stihl se ukrýt v blízkém lese, kde v bezpečí přečkal ty nejtěžší chvíle. Během jednoho dne ztratil otce a bratra. Pana Stanislava Pecha jsem osobně navštívila 11. dubna 2011 v jeho domě v Leskovicích. Průběh celého rozhovoru jsem nahrávala na diktafon. Dohromady jsme spolu hovořili 4 hodiny a 30 minut.

Další pamětníky jsem již telefonicky nekontaktovala, ale oslovila jsem je 5. května 2011 přímo v Leskovicích u pomníku věnovaném leskovickým obětem po každoroční vzpomínkové akci, která se koná vždy na výročí událostí 5. května. K pomníku, kde jsou mimochodem uloženy urny s popelem obětí, se pokládají květiny a scházejí se tu převážně samotní přeživší z května roku 1945, žijící příbuzní obětí a několik místních obyvatel. Zmiňovanými pamětníky, tedy spíše pamětnicemi, byly paní Libuše Albrechtová a Vlastimila Holakovská. Libuše Albrechtová v té době zrovna dovršila plnoletosti a jisté smrti unikla jenom díky tomu, že se nejprve se svojí kamarádkou před esesmany v obci ukryla a poté nepozorovaně utekla do lesa za rodinou. Paní Holakovská, která se za svobodna

jmenovala Hrdoušková, si sice z 5. května 1945 skoro nic nepamatuje, neboť jí tehdy byly pouhé čtyři roky, avšak průběh událostí zná velmi dobře z vyprávění svých rodičů, kteří se během druhého dne běsnění esesmanů stačili schovat do stodoly, odkud se později před ohněm skryli do chléva, kde se zahrabali do slámy.⁵⁴⁹ S oběma pamětnicemi jsem hovořila najednou v domě paní Holakovské. Tento rozhovor jsem na diktafon nezaznamenávala, protože mi k tomu pamětnice nedaly svolení. Informace jsem si proto v průběhu rozhovoru zapisovala.

Před tím, než jsem se vůbec za kýmkoli z výše jmenovaných pamětníků rozjela, seznámila jsem se s historií oněch dvou zásadních květnových dnů v Leskovicích. Za tímto účelem jsem prostudovala leskovickou kroniku a poté i publikaci „Leskovice 1945“ od Miroslava Hladílka. Rozhovory s pamětníky se vždy odehrávaly v podobném duchu, a to se projevovalo zejména tak, že jsem každého z nich nechala nejprve bez jakéhokoli přerušení hovořit o tom, na co si sami vzpomněli. Když už bylo zřejmé, že plynulé vyprávění se schylovalo ke konci, začala jsem se jich vyptávat na určité detaily nebo na vzniklé nejasnosti. Události obou zmiňovaných květnových dnů jsme rozebrali, co nejvíce to bylo v danou chvíli možné. Díky tomu se mi podařilo některá nesprávně uvedená fakta uvést na pravou míru, a dokonce i objevit nové skutečnosti, například z jakého důvodu se Marie Dvořáková dostala do koncentračního tábora. Během rozhovorů jsem si musela dávat také pozor na to, abych včas rozlišila, kdy předkládané informace ještě mohly odpovídat realitě a kdy se již pro změnu ubíraly nesprávnou cestou, což není zas tak jednoduché. Držela jsem se proto toho, že když se pamětníci nezávisle na sobě u dané problematiky shodli nebo když se vyřčená informace nezdála být příliš vzdálená od možné pravdy.

Dalšími využívanými zdroji informací v mé práci bylo několik publikací zaznamenávajících paměti obyvatel Pelhřimovska a členů partyzánských skupin, jedna kronika partyzánské skupiny, jeden článek z Pelhřimovských listů nebo několik článků z vlastivědných sborníků, týkajících se partyzánských skupin na Pelhřimovsku. U druhého zdroje jsem na některých místech v textu narazila na to, že autor zde použil výrazy typu: Rudá armáda osvoboditelka, pravé slovanské

⁵⁴⁹ Leskovice, str. 45–46; ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M. – CHAROUZEK, J., 1965, str. 24

bratrské pohoštění či praví vlastenci. Vzhledem k tomu, že tato publikace vyšla v roce 1960, nelze se proto pozastavovat nad tím, že se tyto výrazy v textu občas vyskytují. I přesto bych o této publikaci nerada tvrdila, že nějak překrucovala uvedená data, protože to zkrátka není pravda. Naopak i v dnešní době se na vyličená fakta v této publikaci můžeme obrátit, když se budeme soustřeďovat na potřebná fakta. Článek z Pelhřimovských listů jsem získala přímo od pamětnice Vlastimily Holakovské. Článek pojednává o životě pacovského hasiče, který 6. května 1945 přijel společně s pacovskými vojáky wehrmachtu na pomoc Leskovicím. Je velmi pravděpodobné, že toto svědectví kromě pelhřimovských listů nikdo jiný nepoužil. Jak již bylo řečeno, použila jsem i několik článků z pelhřimovských vlastivědných sborníků. Tyto články většinou vypracoval V. Kameník, který se problematikou působení partyzánů na Pelhřimovsku dlouhodobě zabývá. Při psaní svých článků využívá odborných publikací, archivních materiálů, jiných dostupných dokumentů a osobních výpovědí členů partyzánských skupin. S těmito pamětníky se většinou pokoušel o rekonstrukci partyzánských akcí na místě, kde se odehrály. Tento postup zvolil například při zjišťování podrobností o destrukci železničního mostu na trati mezi Novou Cerekví a Vlásenicí.

Při práci s kronikami jsem měla možnost zhodnotit věrohodnost zapsaných událostí a dospěla jsem k názoru, že všechny mnou použité kroniky nevykazovaly žádné hrubé faktické nedostatky, a proto je mohu případně použít i pro mou další práci. Zároveň jsem si postupným prostudováním materiálů o Leskovicích a hovory s leskovickými pamětníky prohlubovala znalosti o tehdejší tragické události.

Z určité nutnosti konfrontovat informace z leskovické kroniky a odborné literatury s dosud žijícími pamětníky jsem se naučila kombinovat informace z různorodých zdrojů. Mnohé prameny a odbornou literaturu jsem nacházela ve Státním okresním archivu v Pelhřimově nebo v Národním archivu v Praze, a tudíž jsem si mohla osvojit základy badatelské práce. Svou činností na bakalářské práci jsem získala cenné zkušenosti, které budu moci v budoucnu uplatnit.

Epilog

Leskovice se po skončení války dočkaly obnovení, avšak většina nové výstavby nebyla postavena na místě, kde původně stály vypálené domy. Nová stavení vznikala na zelené louce a z bývalé domkové zástavby se pro změnu louka stala. Z původní obce zbyla jen část. Než se sehnaly peníze na stavbu a než byla stavba domků zahájena, byly pro leskovické obyvatele postaveny provizorní dřevěné domky, ve kterých lidé strávili přibližně tři roky. Tyto dřevěné domky postavili němečtí zajatci a konfidenti, neboť v Leskovicích byl zřízen zajatecký tábor. Domky neposkytovaly žádný převratný komfort, v zimě dokonce uvnitř zamrzala voda v hrncích, ale pro ně to domov byl. První se do nového domu v nově vybudované obci přestěhoval pan Stanislav Pech s rodinou.⁵⁵⁰

Dne 9. května brzy ráno opustil velitel jednotek SS v Pelhřimově Hauptsturmführer Walter Hauck město. Byl to právě on, kdo dal rozkaz k tomu, aby obec Leskovice byla srovnána se zemí a její obyvatelstvo bylo zlikvidováno. Dle dokumentu ministerstva vnitra měl Hauck ujíždět v nákladním autě k rakouským nebo bavorským hranicím. Předpokládalo se, že by se mohl zdržovat u rodiny v Berlíně.⁵⁵¹ Hauck se však ve skutečnosti blízko Českého Krumlova sám vydal do amerického zajetí a poté byl odvezen do zajateckého tábora. I přesto, že byl hledaným válečným zločincem, byl ze zajateckého tábora propuštěn již v polovině listopadu roku 1945 a odešel za svou rodinou, která v té době žila někde poblíž Berlína. Dohromady tak strávil v zajateckém táboře něco kolem šesti měsíců.⁵⁵²

Jak již bylo řečeno, Walter Hauck byl hledaným válečným zločincem. Ihned po skončení druhé světové války po něm začala pátrat nejen Československá republika, ale také Francie.⁵⁵³ Důvod, proč také Francie pátrala po Walteru Hauckovi, byl takový, že se ve francouzské vesnici Ascq dopustil obdobného zločinu jako v Leskovicích.⁵⁵⁴

⁵⁵⁰ dle vyprávění p. Pecha a pí Albrechtové

⁵⁵¹ pátrání po válečných zločincích, Walter Hauck, 316-143-5/44

⁵⁵² MOTL, S., 2008, str. 293

⁵⁵³ tamtéž, str. 293

⁵⁵⁴ tamtéž, str. 290, 293

Než se Walter Hauck dostal v lednu 1945 do Pelhřimova, byl velitelem jednoho oddílu 12. pancéřové divize. Tento oddíl tvořili pouze mladíci, kteří mnohdy sotva dosáhli plnoletosti. Právě tento oddíl 1. dubna 1944 povraždil muže ve vesnici Ascq. Dále působil jako jeden z aktivních velitelů v boji o obec Sainte-Mère-Eglise v severozápadní Francii. Zde se 6. června 1944 němečtí vojáci společně s 12. obrněnou divizí SS Hitlerjugend střetli se spojeneckou armádou. Walter Hauck byl velitelem divizního průzkumného praporu, se kterým v srpnu 1944 dospěl k městečku Jort. O toto městečko svedl prapor těžký boj s Poláky, kteří byli součástí spojenecké armády. Poláci nakonec Haucka zajali a tehdy utrpěl zranění tváře, kvůli němuž měl až do konce života zjizvený obličej. Hauckovi se však podařilo ze zajetí uniknout. Poté získal válečný kříž a povýšení na *hauptsturmführera*.⁵⁵⁵

Československá republika se tedy snažila dostat Haucka před soud na svém území, ale to se jí nepodařilo, neboť Hauck se v srpnu 1945 sám přihlásil americké zpravodajské služebně CIC a ta ho následující rok předala Francii. Československu nebyl Hauck vydán, protože si o jeho vydání zažádalo o pouhý týden později než Francie. Československá vláda se proto svého nároku vzdala. Ve Francii byl soud s Hauckem zahájen v roce 1947. Hauck byl nejprve odsouzen k trestu smrti, ale po odvolání byl trest změněn na doživotí a v roce 1957 dostal prezidentskou milost.⁵⁵⁶

V roce 1964 byla založena Československá vládní komise, která měla za úkol vyhledávat nacistické válečné zločince, a proto bylo obnoveno i pátrání po Walteru Hauckovi, avšak ani to nepřineslo žádný úspěch. Ve Spolkové republice Německo sice bylo zahájeno vyšetřování, ale to se roku 1973 zastavilo.⁵⁵⁷

Osobou Waltera Haucka se dlouhodobě zabývá Stanislav Motl, jenž úspěšně pátrá po nacistických zločincích. Haucka se snažil vypátrat hlavně proto, aby byl za zločiny spáchané na Pelhřimovsku postaven před český soud. Opravdu se mu podařilo Waltera Haucka nalézt, a dokonce ho i navštívit. Celkem se Motl vydal za Hauckem dvakrát, ale až napodruhé byl jeho pokus navázat kontakt úspěšný, a to

⁵⁵⁵ MOTL, S., 2008, str. 281–292

⁵⁵⁶ tamtéž, str. 293–294

⁵⁵⁷ tamtéž, str. 295–296

v roce 2003. Walter Hauck se samozřejmě nikdy nepřiznal, že by dal rozkaz k vyhlazení Leskovic nebo k zastřelení 80 mužů ve vesnici Ascq. Hájl se tím, že pouze bojoval s teroristy. Druhým argumentem, kterým svým způsobem ospravedlňoval takové jednání, bylo, že *bránili civilizovanou Evropu proti ruským bolševikům*.⁵⁵⁸ České soudy však již nebudou mít příležitost posoudit vinu či nevinu Waltera Haucka, neboť v roce 2007 v klidu skončil, aniž by byl kdy za své napáchané činy na Pelhřimovsku na tomto světě souzen.

⁵⁵⁸ osobní vyjádření Stanislava Motla

11 Použité prameny, literatura a pamětníci

11.1 Prameny

- [1] Městský úřad Pacov, kronika města Pacova, 1930–1948
- [2] Národní archiv - centrální badatelna, Archivní 4/2257, Praha 4 - Chodovec, PSČ 149 00. ÚV SPB, Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, kart. Vzpomínky, i. č. 2219, Bohumil Jedlička: Setkání, na které nezapomenu
- [3] Národní archiv - centrální badatelna, Archivní 4/2257, Praha 4 - Chodovec, PSČ 149 00. MV ČSR/ČR, Ministerstvo vnitra II, Praha - Stíhání válečných zločinců, AMV č. 316, kart. 143, sig. 316-143-5/44, Pátrání po válečných zločincích – v Německu a Rakousku, Walter Hauck, Hauptsturmführer SS
- [4] Národní archiv - centrální badatelna, Archivní 4/2257, Praha 4 - Chodovec, PSČ 149 00. MV ČSR/ČR, Ministerstvo vnitra II, Praha - Stíhání válečných zločinců, AMV č. 316, kart. 19, sig. 316-19-2/51, Waiver of Claim on Walter Hauck for Trial as a War Criminal by the Czechoslovakian Government
- [5] Obecní úřad Hořepník, kronika obce Hořepník, 1839–1981
- [6] Obecní úřad Košetice, kronika obce Košetice, (1938) 1945–1969
- [7] Obecní úřad Leskovice, kronika obce Leskovice, 1939–1980
- [8] Obecní úřad Senožaty, kronika obce Senožaty, 1939–1964
- [9] SOkA Pelhřimov, AO Černov, kronika obce Černov, kniha č. 1, inv. č. 1 (1842) 1914–1945
- [10] SOkA Pelhřimov, AM Červená Řečice, kronika města Červená Řečice, kniha č. 87, inv. č. 98, 1919-1961
- [11] SOkA Pelhřimov, AO Horní Ves, kronika obce Horní Ves, kniha č. 1, 1893–1945
- [12] SOkA Pelhřimov, AM Humpolec, kronika města Humpolec, nezpracovaný fond, bez inv. č., 1944–1945
- [13] SOkA Pelhřimov, AM Pelhřimov, kronika města Pelhřimov, kniha č. 257, 1918–1945
- [14] SOkA Pelhřimov, Městský národní výbor Pelhřimov, kronika města Pelhřimov, nezpracovaný fond, bez. inv. č., 1945–1961

- [15] SOkA Pelhřimov, AO Sudkův Důl, kronika obce Sudkův Důl, kniha č. 1, 1928–1945
- [16] SOkA Pelhřimov, AO Zachotín, kronika obce Zachotín, kniha č. 1, 1923–1945
- [17] Úřad městyse Nová Cerekev, kronika obce Nová Cerekev, 1939–1980

11.2 Odborná literatura

- [18] ANDREAS, F. – BERAN, J. – HLADÍLEK, M – CHAROUZEK, J. – POUSTKA, K. – SOUKUP, F. *Leskovice*. Pelhřimov: Okresní národní výbor, 1965
- [19] BARTOŠEK, K. *Pražské povstání 1945*. Praha: Naše vojsko, 1960. 257 s.
- [20] BENČÍK, A. – KURAL, V. – PAULÍK, J. – ŠOLC, J. – ŠTĚPÁNEK, Z. – TESAŘ, J. *Partyzánské hnutí v Československu za druhé světové války*. Praha: Naše vojsko, 1961. 500 s.
- [21] BÍLEK, J. *Partyzánská obec Mnich. Památné místo boje proti fašismu*. Bratislava: Pravda, 1986. 22 s.
- [22] CUHRA, J. ELLINGER, J. GJURIČOVÁ, A. SMETANA, V. *České země v evropských dějinách, díl čtvrtý od roku 1918*, 1. vyd. Praha a Litomyšl: Paseka, 2006. 360 s. ISBN 80-7185-794-7
- [23] DAVIES, N. *Evropa ve válce 1939–1945: žádné jednoduché vítězství*. Přeložila Šustrová, P. Praha: BB/art, 2007. 542 s. ISBN 978-80-7381-203-4
- [24] GEBHART, J. – ŠIMOVČEK, J. *Partyzáni v Československu 1941–1945*. 1. vyd. Bratislava: Nakladatelství Pravda, 1984. 560 s.
- [25] GEBHART, J. – KUKLÍK, J. *Velké dějiny zemí Koruny české XV.b*. 1. vyd. Praha a Litomyšl: 2007. 743 s. ISBN 978-80-7185-835-5
- [26] GILBERT, M. *Druhá světová válka: úplná historie*. Přeložil HRON, Z. 1. vyd. Praha BB/art, 2006. 893 s. ISBN 80-7341-933-5
- [27] FRANKOVÁ, L. – MARTÍNEK, Z. *Protifašistické hnutí, okupace a osvobození na Pelhřimovsku: 1933–1945*. Pelhřimov, Okresní archiv, 1985. 258 s.

- [28] HART, L. *Dějiny druhé světové války*. Přeložila SLÁDKOVÁ, J. Brno: Jota, 2000. 776 s. ISBN 80-7217-117-9
- [29] HLADÍLEK, M. *Leskovice*. Pelhřimov: Okresní národní výbor, 1987. 48 s.
- [30] HLADÍLEK, M. a kol. *Prosté hrdinství*. Pelhřimov: Okresní národní výbor, 1984. 30 s.
- [31] CHMELA, M. *Naplněný čas života: K historii partyzánské brigády Mistra Jana Husa*. 2. vyd. Praha: Naše vojsko, 1989. 99 s.
- [32] JAKL, T. *Květen 1945 v českých zemích: pozemní operace vojsk Osy a Spojenců*. Praha: Miroslav Bílý, 2004. 143 s. ISBN 80-86524-07-8
- [33] JAVŮRKOVÁ, J. *Pražská květnová revoluce*. 1. vyd. Praha: Hlavní město Praha, 1946
- [34] JÍRA, J. *Lid v odboji: Historie odboje a partyzánského hnutí na Kamenicku v letech 1939–1945*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství v Havlíčkově Brodě, 1960.
- [35] KOKOŠKA, S. *Praha v květnu 1945: historie jednoho povstání*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 277 s. ISBN 80-7106-740-7
- [36] Kol. autorů. *Květen 1945 na Pelhřimovsku*. Pelhřimov: B.n., 1970. 65 s.
- [37] Kol. autorů, *Protifašistické hnutí, okupace a osvobození na Pelhřimovsku 1933–1945*. Pelhřimov: Okresní archiv, 1985. 258 s.
- [38] KOTRLÝ, J. *Pražské povstání 1945*. 2. vyd. Praha: Klub Dr. Milady Horákové: EVA, 1995. 146 s.
- [39] KURAL, V. ŠTĚPÁNEK, Z. *České národní povstání v květnu 1945*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008. 232 s. ISBN 978-80-246-1376-5
- [40] MAREK, J. *Barikáda z kaštanů: pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. Cheb: Svět křídel, 2005. 425 s. ISBN 80-86808-16-5
- [41] NEZVAL, J. *Partyzánský komisař vzpomíná: Partyzánský štáb formuje výsadek za Prahu*. Pelhřimov: Okresní výbor KSČ, 1988. 95 s.
- [42] NĚMEČEK, J. a kol. *Cesta k dekretům a odsunu Němců*. 1. vyd. Praha: Littera Bohemica, 2002. 152 s. ISBN 80-8591621-5
- [43] NOVÁKOVÁ, E. *Válka ve vzpomínkách pamětníků – III. díl*. Pelhřimov: Okresní kulturní středisko Pelhřimov, 1989. 39 s.
- [44] PASÁK, T. *Květnové povstání českého lidu v roce 1945*. Praha: Český svaz protifašistických bojovníků, 1980. 99 s.

- [45] SLÁDEK, M. *Němci v Čechách: Německá menšina v Československu 1848–1946*. Praha: Pragma, 2002. 205 s. ISBN 80-7205-901-7
- [46] VESELÝ, K. *Z dějin jižních Čech za okupace: studie a vzpomínky*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1968. 219 s.
- [47] VESECKÁ, A. *Z kroniky času*. Výskytná: Místní národní výbor, 1985. 43 s.
- [48] ZÁMEČNÍK, S. *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*. Praha: Naše vojsko, 2006, 151 s. ISBN 80-206-0812-5
- [49] ŽIŽKA, J. *Květnové povstání českého lidu*. FÚV Československého svazu protifašistických bojovníků, 1985. 48 s.

11.3 Odborné články

- [50] KAMENÍK, V. *Lukavecko – významné místo bojů proti nacistickým okupantům*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 15/2004. Pelhřimov: Muzeum Vysočiny Pelhřimov, 2004. s. 75–85.
- [51] KAMENÍK, V. *Partyzánská destrukce na železnici*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 18/2007. Pelhřimov: Muzeum Vysočiny Pelhřimov, 2007. s. 74–88
- [52] KAMENÍK, V. *Partyzánský výsadek Za Prahu, květnové události v Mnichu, tradice*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 17/2006. Pelhřimov: Muzeum Vysočiny Pelhřimov, 2006. s. 60–81.
- [53] KAMENÍK, V. *Seskok partyzánského oddílu Dr. Miroslav Tyrš na Pelhřimovsku*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska č. 11. Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2000. s. 55–65.
- [54] KAMENÍK, V. *Seskok partyzánského oddílu Dr. Miroslav Tyrš na Pelhřimovsku – 2. část*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska č. 12. Pelhřimov: Okresní muzeum Pelhřimov, 2001. s. 166–178.
- [55] VOSYKA, M. *Ohořelé tělo stále trápí mysl*, Pelhřimov: Pelhřimovské listy, 2005, ročník 5, 6.5.2005, č. 103, str. 5, ISSN 1213-8517

11.4 Pamětníci

- [56] Rozhovor s paní Libuší Albrechtovou, Leskovice 5. 5. 2011
- [57] Rozhovor s paní Holakovskou, Leskovice 5. 5. 2011
- [58] Rozhovor s panem Stanislavem Pechem, Leskovice 4. 4. 2011
- [59] Rozhovor s panem Stanislavem Motlem, Praha: Hlavní nádraží – kavárna
v Knihkupectví Luxor 12. 4. 2011

12 Obrazová příloha

Obr. 1a, b:

Národní archiv. sbírka foto. LESKOVICE. karton č. 4. *HAUCK Walter, velitel posádky SS v Pelhřimově v době okupace*, č. 1153, 1154. č. přív. 13/88

Obr. 2–14:

Národní archiv. sbírka foto. LESKOVICE. karton č. 4. *Vypálená obec Leskovice v květnu 1945*, LESK 1 - 22. č. přív. 264 - 285

Obr. 15–17:

Národní archiv. sbírka foto. LESKOVICE. karton č. 4. *Obnovení vypálené obce Leskovice – pracovní tábor*, LESK 26 - 29. přív. č. 289 -292

Obr. 18:

Národní archiv. sbírka foto. LESKOVICE. karton č. 4. *Pohřeb obětí nacistické zločiny*, LESK 30 - 31. přív. č. 293 - 294

Obr. 19–24:

Vyfoceno 5.5.2011 v Leskovicích

Obr. 25:

Ze sbírky pí. Albrechtové, vyfoceno 5.5.2011 v Leskovicích

Obr. 1a (vlevo) – zleva: Walter Hauck a zřejmě Friedrich Blasse, 1b – Walter Hauck

Obr. 2 – jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 3 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 4 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 5 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 6 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 7 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 8 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 9 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 10 - vchod do vypáleného stavení v Leskovicích

Obr. 11 – vypálený dům Františka Soukupa

Obr. 12 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 13 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 14 - jeden z vypálených domů v Leskovicích

Obr. 15 – obnovená vypálená obec Leskovice

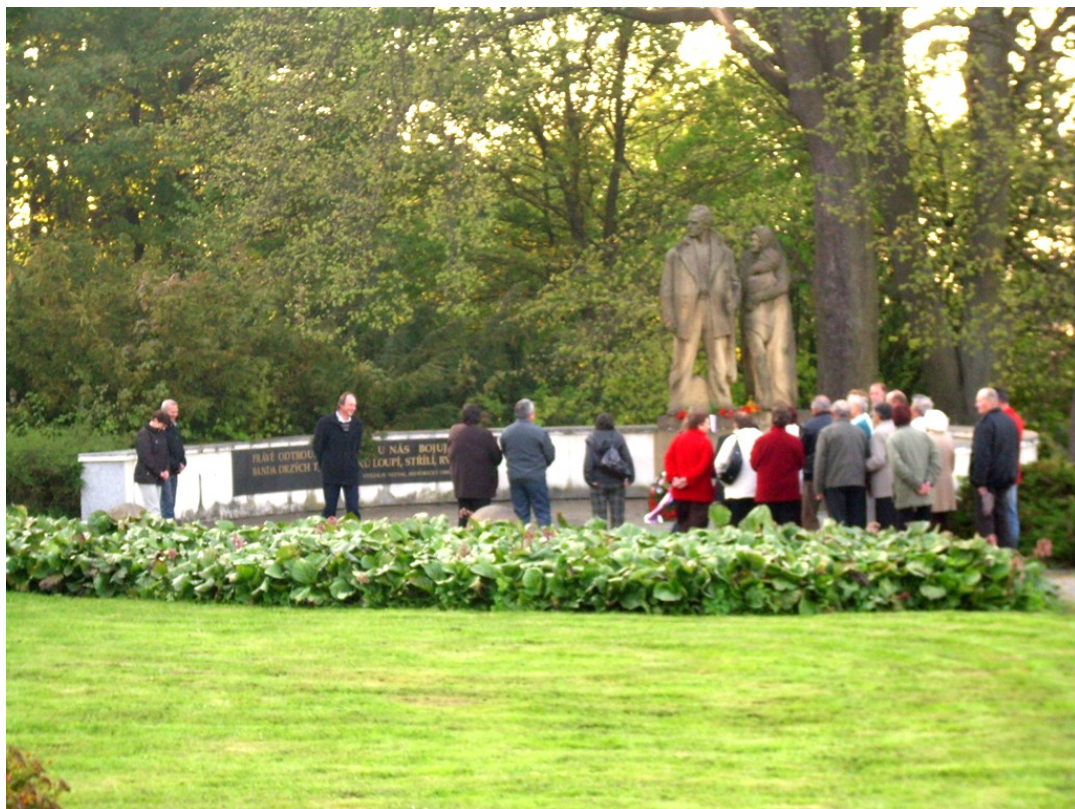
Obr. 16 – provizorní obydlí pro obyvatele vypálených domů

Obr. 17 – pracovní tábor Leskovice

Obr. 18 – pohřební průvod leskoveckých obětí – 11. května 1945

Obr. 19 – připomínka leskovických obětí – leskovický památník 5. května 2011

Obr. 20 – budova obecního úřadu v Leskovících, kde se nachází síň tradic

Obr. 21 – leskovická síň tradic – panel NIKDY NEZAPOMENEME, ŽE ...

Obr. 22 – leskovecká síň tradic – panel LESKOVICE VARUJÍ

Obr. 23 – leskovická síň tradic – panel VYTVOŘTE NÁRODNÍ VÝBORY ...

Obr. 24 – leskovecká síň tradic – panel JEDEN Z MNOHA PROSTÝCH HRDINŮ

Z á p i s ě . 6

ze schůze rady MNV v Leskovicích dne 16. 5. 1977.

Účast: Pech S., Albrecht K., Hájek V., Hrdoušek M.,

Program:

- 1/ Určení stavebního dozoru na úpravu areálu
- 2/ Projednání prohlášení občanů
- 3/ Stavební povolení s. Hojsákovi / garáž /
- 4/ Referát s. Pecha o jednání s předsedou ONV s. Kovářem
- 5/ Různé

Usnesení:

- 1/ Stavební dozor dojedná s. Pech s ONV -- jedná se o areál
- 2/ Žádost o stavební povolení s. Hojsáka postoupit
ONV - stavební obor
- 3/ Přemístění Pozůstatků leskovických občanů, kteří
padli v květnu 1945 z obou hřbitovů do památníku
v Leskovicích - projednat přímo s pozůstalými
/ pověření s. Pech a Albrecht /

Zapsal:

Předseda:

Obr. 25 – usnesení místního národního výboru o přesunu ostatků leskoveckých obětí do Leskovic